

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

INFORMOVANOST PEDAGOGICKÉ VEŘEJNOSTI
O NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI V ČR

AWARENESS OF PEDAGOGICAL PUBLIC ABOUT
ALTERNATIVE FAMILY CARE IN THE CZECH REPUBLIC

Abstract

Článek se zabývá problematikou náhradní rodinné péče v České republice, a to z praktického hlediska, tak z hlediska legislativního. Seznamuje s různými typy náhradní péče a jejich specifiky, ať jde o péči v náhradních rodinách, v institucionálních zařízeních, či v předškolní péči. Vždy především se zaměřuje na děti předškolního věku. Důležitou součástí je také seznamování s různými typy náhradní péče a jejich specifiky. Nedílnou součástí je také popis různých typů náhradní péče a jejich specifiky. Nedílnou součástí je také popis různých typů náhradní péče a jejich specifiky.

Annotation

This is a paper on the issues of alternative family care in the Czech Republic, both from a practical perspective and in terms of the legislative. Acquainted with the various types of alternative care and their specific features, whether the care is in alternative families or in institutional settings. Always mainly focusing on preschool age children. Its main task is to increase the level of awareness of teaching staff in preschool institutions, so that a very important part is the view of social workers from the child protection establishments or replacement of parents in cooperation with the kindergarten.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala sama s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 10. 7. 2009

Podpis:

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku náhradní rodinné péče v České republice, a to jak z historického hlediska, tak z hlediska legislativního. Seznamuje s jednotlivými typy náhradní péče a jejich specifiky, ať jde o péči v náhradních rodinách, či v ústavních zařízeních. Vždy především se zaměřením na děti předškolního věku. Jejím hlavním úkolem je zmapování úrovně informovanosti pedagogických pracovníků v předškolních zařízeních v uvedené problematice. Nedílnou součástí je také pohled sociálních pracovníků z ústavních zařízení, případně náhradních rodičů na spolupráci s mateřskými školami.

Annotation

Thesis focuses on the issues of alternative family care in the Czech Republic, both from a historical perspective and in terms of the legislative. Acquainted with the various types of alternative care and their specific features, whether the care in alternative families, or in institutional settings. Always mainly focusing on preschool age children. Its main task is to monitor the level of awareness of teaching staff in preschool institutions in that issue. An integral part is the view of social workers from the constitutional establishment or replacement of parents to cooperate with the kindergartens.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, náhradní rodina, osvojení, pěstounská péče, ústavní zařízení, rodina, dítě předškolního věku, učitelka MŠ

Keywords: alternative family care, alternative family, adoption, foster care, institutional facilities, family, preschool age child, teacher in kindergarten

OBSAH

Úvod	7
I Teoretická část	10
1. Náhradní rodinná péče v České republice	10
1.1 Náhradní rodina	11
1.1.1 Adopce – osvojení	11
1.1.2 Pěstounská péče	14
1.2 Ústavní zařízení	19
1.2.1 Kojenecké ústavy	20
1.2.2 Dětské domovy	22
1.2.3 Klokánek	24
1.3 Organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí	26
1.4 Legislativní úprava náhradní rodinné péče	32
1.4.1 Zákony a předpisy	32
1.4.2 Úřady státní správy	35
1.4.3 Podmínky žádosti o náhradní rodinnou péči	37
2. Historie náhradní rodinné péče v České republice	40
3. Soužití v náhradní rodině	45
3.1 Adoptivní rodina	47
3.2 Pěstounská rodina	49
4. Shrnutí	51

II	Praktická část	54
1.	Cíle, úkoly, metody výzkumu a kritéria hodnocení	54
1.1	Cíle práce a dílčí úkoly	54
1.2	Metody výzkumu a kritéria hodnocení	55
2.	Organizace výzkumu	58
2.1	Rozhovor s pedagogy mateřských škol	58
2.2	Doplňující rozhovor se sociálními pracovníky	59
2.3	Otázky pro náhradní rodiče	60
3.	Výsledky výzkumu	62
3.1	Informovanost pedagogické veřejnosti	62
3.2	Zkušenosti sociálních pracovníků se spoluprací s mateřskými školami	69
3.3	Kazuistiky	71
4.	Diskuse	79
	Závěr	84
	Literatura	85
	Přílohy	

ÚVOD

Rodina „je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství nebo pokrevním příbuzenství (rodičovství, sourozenectví, apod.), její členové jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí. Za základní jsou považovány její funkce reprodukční, ekonomická, výchovná, socializační a ochranná.“ (Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT, 1999. 6. svazek, s. 417). „Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. ...Současné pojetí tenduje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. Rodina se školou plní významné výchovné funkce, které lze chápat jako komplementární.“ (Průcha, J. - Walterová, E. - Mareš, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. s. 202.) Především však pro většinu z nás naprostá samozřejmost, něco, o čem není nutné mluvit ani přemýšlet. Co se ale stane, když z nějakého důvodu rodina nefunguje nebo není úplná? Důvodů může být mnoho – rozvod rodičů, neschopnost či neochota starat se o své potomky, a pro čím dál tím více párů také nemožnost pořídit si vlastní děti. V takovém případě, kdy už bylo neúspěšně využito všech možností, jak dopomoci přírodě, se mnoho párů začne zamýšlet nad možností adopce nebo přijetí dítěte do pěstounské péče.

Většina těchto potencionálních náhradních rodičů se rozhodne pro osvojení (neboli adopci) a přeje si přijmout co nejmenší dítě. Obrací se pak prostřednictvím příslušných úřadů především na kojenecké ústavy nebo další zařízení pro děti do 3 let. Pro děti je pochopitelně také lepší, když přijdou do nové rodiny co nejdříve. Lépe se přizpůsobí nové situaci, rychleji se sžijí s novými rodiči a případně i sourozenci. Děti, které však v ústavěch žijí, za sebou často mívají už nějakou nepříjemnou zkušenost (někdy už z prenatálního období - nebývají chtěné) nebo jsou zasaženy i po zdravotní stránce z důvodu požívání alkoholu nebo drog jejich matkou. Zbavují se pak ihned po narození závislosti, za kterou nemohou a která bude ovlivňovat celý jejich budoucí život.

Nacházejí se také v nestandardním prostředí a chybí jim cit, který může poskytnout jen rodič.

Pokud se pomocí adopce nebo přijetí dítěte do pěstounské péče stanou z bezdětných párů rodiče, kteří tak vytvoří kompletní spokojené rodiny, je to velmi pozitivní. Ne vždy však snadné. Rozhodnutí vydat se touto cestou potřebuje opravdu důkladné zvážení, promyšlení všech pro a proti a získání co největšího množství informací o této problematice. I přesto je následné soužití plné otazníků a úskalí.

Před nějakým časem jsem sama uvažovala o tom, že bychom někdy v budoucnu přistoupili k osvojení dítěte (ještě ke svým vlastním dětem). Postupem času jsem ale začala docházet k názoru, že to zřejmě nebude tak jednoduché a v tu chvíli jsem začala pochybovat o tom, že bychom něco takového dokázali. Kromě toho, že je to velmi zásadní rozhodnutí v životě člověka, je to také velká a soustavná práce. Jde přeci jen o soužití cizích lidí, kteří si v sobě nesou odlišnou genetickou výbavu, zkušenosti a také představy, které se vždy nemusí shodovat. Pochopitelně k nesouladu může docházet, a jistě také dochází, i v běžné biologické rodině. Jedno je tam ale jisté. Geny, které si děti nesou a které utvářejí základ jejich povahy a temperamentu, převzaly od někoho z nás nebo našich předků a jsme k nim tedy nějak podvědomě tolerantnější. Žijeme spolu vlastně ještě dříve, než se narodíme a náš příchod je dlouhodobě očekáván. My rosteme a učíme se právě v té naší rodině, zvykáme si a přijímáme její pravidla, jiná neznáme. Naopak děti přicházející do náhradní rodiny si s sebou kromě vrozených dispozic často přinášejí také větší či menší rány na duši, které pochopitelně ovlivňují jejich chování a přístup k životu.

V průběhu sbírání informací a materiálů pro tuto práci, jsem také postupně zjišťovala, kolik věcí se k náhradní rodinné péči váže a do kolika oblastí je třeba proniknout, aby člověk alespoň trochu porozuměl složitosti této problematiky. Měla jsem možnost přečíst si několik různých příběhů, a v paměti mi pochopitelně utkvěly spíše ty smutné, komplikované a negativní (i když se bezpochyby našly i ty opačné). Je neskutečné, jak moc je možné zasahovat do životů dětí, které jsou nevinné a na rozhodnutích dospělých nemohou nic změnit. Vše musejí přijímat takové, jaké to je, i když jsou to právě jejich životy, které to většinou krutě poznamená. A především to, že je třeba s tím něco udělat.

Informovat se, podporovat ty, co se o to snaží už mnoho let a často bojují s ne příliš dobře postavenými zákony nebo jejich ještě mnohem horším výkladem.

Jsem přesvědčená, že pohled na náhradní rodinnou péči je mezi veřejností dosti zkreslený. To se bohužel u pedagogických pracovníků příliš neliší. Je to způsobeno nedostatkem informací, které jsou sice dostupné, ale pro člověka, který se přímo o tuto problematiku nezajímá, je jejich získávání náročné. Myslím si, že pedagogové by se v této oblasti měli alespoň zběžně orientovat. Být připraveni na to, že se budou setkávat s náhradními rodiči a „jejich“ dětmi, případně dětmi z ústavních zařízení.

I Teoretická část

1. Náhradní rodinná péče v České republice

V České republice existují dvě formy náhradní rodinné péče, a to osvojení neboli adopce, a pěstounská péče. V případě, že pro dítě, které z jakéhokoli důvodu nemůže žít ve vlastní biologické rodině, není vhodná ani jedna z uvedených variant, je umístěno do ústavního zařízení. Možností je i v tomto případě více. Děti jsou rozdělovány v první řadě podle věku do kojeneckých ústavů, dětských domovů do tří let a do dětských domovů. Jakousi alternativou jsou pak zařízení rodinného typu Klokánek (to však obvykle v naléhavějších případech a pobyt zde bývá obvykle dočasný) nebo kolektivní zařízení pěstounské péče např. S.O.S. dětské vesničky.

Umístění do náhradní rodinné péče se posuzuje podle několika kritérií. Jako první a hlavní kritérium je hodnocen zdravotní stav dítěte a jeho duševní, tělesný a společenský vývoj. Předpokládá se totiž, že rodiče, kteří opouštějí své děti, mají obvykle společné osobnostní rysy, na kterých se podílí i genetická výbava, která je přenášena dále na jejich potomky. Za nevhodné pro osvojení a částečně i pro umístění do pěstounské péče jsou považovány závažnější zdravotní poruchy omezující životní funkce nebo negativně ovlivňující chování dítěte (např. těžká degenerativní onemocnění, dětské mozkové obrny, závažná chronická onemocnění – nemoci ledvin, astma). U méně závažných poruch zdraví, za které jsou např. považovány epilepsie, těžké smyslové vady, nebo dítě z incestního styku, bývá často doporučována pěstounská péče, adopce se v těchto případech však také nedoporučuje. (Radvanová, Koluchová, Dunovský: 1980.)

Druhým, a velmi důležitým kritériem je věk dítěte. Ví se totiž, že čím je dítě mladší, tím je adaptabilnější. „*Osvojení je nejúčinnější do třetího roku života dítěte a prakticky v tomto období za jinak všech ostatních příznivých podmínek a kritérií přichází ze všech forem náhradní rodinné péče jako jediné v úvahu.*“ (Radvanová, Koluchová, Dunovský: 1980, s. 25) V případě, že je dítě starší než deset nebo maximálně jedenáct let a nemůže žít ve vlastní rodině, bývá obvykle vhodnější umístit jej do neutrálního prostředí dětského domova nebo jiného kolektivního zařízení. Je ale pochopitelně nutné přihlížet k tomu, kdy dítě o rodinu přišlo a z jakého důvodu (týrání, zanedbávání péče apod.).

Mohlo být také předáno přímo z porodnice do kojeneckého ústavu a svou rodinu tudíž nikdy nemělo. Jeho sžití s novou rodinou je pak daleko snazší.

Třetím kritériem je to, zda má dítě sourozence a pokud ano, kolik jich je. V případě ztráty rodičů jsou sourozenecké vazby často daleko silnější, a proto, pokud je to možné, dává se přednost společnému umístění sourozenců do náhradní rodinné péče. (Radvanová, Koluchová, Dunovský: 1980.)

1.1 Náhradní rodina

1.1.1 Adopce – osvojení

Osvojení, neboli adopce, by se dalo definovat takto – jde o „*přijetí cizího dítěte za vlastní. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztah příbuzenský a zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou.*“ (Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Praha: Diderot, 1999. 5. svazek, s. 497). „*.....cílem osvojení je založit mezi osvojitelem a osvojencem takový právní vztah, jako mezi přirozenými rodiči a dětmi, a vytvořit tak osvojenému dítěti stabilní a harmonický domov.*“ (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. s. 150)

Jak je výše řečeno, rodina jako celek, přijímá mezi sebe cizí dítě a snaží se mu tak poskytnout pevné a stabilní zázemí. Budoucí adoptivní rodiče procházejí psychologickými testy a intenzivní přípravou. Čeká je dlouhá cesta, která na počátku spočívá především v tom, že si musejí dobře rozmyslet, zda jsou připraveni přijmout dítě, které si nese jinou genetickou výbavu a které bylo hned na začátku svého života ovlivněno nepříznivými vlivy (bylo nechtěné, špatně se s ním zacházelo apod.). Dalo by se asi namítnout, že biologičtí rodiče žádnou speciální přípravu na rodičovství nepodstupují, to je pravda. Je ale také pravda, že dítě, které je jejich, nejen zdědilo jejich povahové rysy, ale jeho rodiče měli celých devět měsíců na to, aby se na jeho příchod do rodiny řádně připravili. Maminka se s ním sžívala po celou dobu těhotenství, a právě proto je vazba mezi matkou a dítětem něčím zcela mimořádným.

Dítě může osvojit manželský pár i jednotlivec. Běžné je také osvojení dítěte manželem nebo manželkou rodiče dítěte. K osvojení může dojít pouze v případě, že je to v zájmu dítěte a bude mu to ku prospěchu, dítě nesmí být plnoleté (Zákon o rodině, § 65, 2009). Do rodného listu osvojeného dítěte je v případě nezrušitelného osvojení zapsán osvojitel, případně osvojitelé (Zákon o rodině, § 63, odst.3, 2009), a tak se může velmi často stát, že se o skutečnosti, že je dítě adoptované nikdo nedozví, někdy ani samo dítě. V případě osvojení prostého, zrušitelného, adoptivní rodiče do rodného listu dítěte zapisování nejsou. Rodiče mají k dítěti a dítě k rodičům stejná práva a povinnosti, jako v rodině biologické. Stejně tak sourozenci a další příbuzní. Veškeré kontakty s původní rodinou nebo matkou jsou přerušeny, k této původní rodině nemá dítě žádné závazky. Jak je patrné, o své původní rodině obvykle vlastně vůbec nic neví.

Osvojitelé jsou v postavení biologických rodičů i před zákonem. Jsou zákonnými zástupci dítěte, nedostávají žádnou odměnu (jako pěstouni), mají však právo na běžné sociální dávky, které by připadly biologickým rodičům, dokonce včetně porodného, a to v případě, že dítě bylo převzato do péče před dosažením prvního roku a nárok na porodné by za normálních okolností připadl matce nebo otci (Zákon o státní sociální podpoře, § 45, 2009). Rodinné vazby jsou trvalé, to znamená, že si rodiče ve chvílích neúspěchu a nepohody nemohou říci, že už v tom pokračovat nebudou, že už nechtějí být adoptivními rodiči. Osvojení může zrušit pouze soud, a to jen ve zcela výjimečných případech. Ke zrušení však nemůže dojít v případě nezrušitelného osvojení. Osvojení tohoto typu však může nastat až u dítěte, které je starší než jeden rok. Může, a také běžně dochází k tomu, že původně zrušitelné osvojení je soudem změněno na osvojení nezrušitelné.

S osvojením však musí souhlasit zákonný zástupce dítěte a v případě, že je dítě již ve věku, kdy může tuto situaci dobře posoudit samo, je třeba i souhlasu dítěte (Zákon o rodině, § 67, odst. 1, 2009). Že má dítě situaci „dobře posoudit samo“ je uvedeno v zákoně, avšak myslím si, že je velmi těžké posoudit, kdy k takové skutečnosti dojde, to totiž zákon neupravuje. Existují i případy, kdy se na souhlas zákonného zástupce čekat nemusí, a to v případě, že jde o rodiče dítěte, kteří o dítě neprojevovali opravdový zájem více než 6 měsíců, a pokud jde o novorozence, tak o něj neprojevovali žádný zájem

více, než 2 měsíce. Poměrně častá je ale situace, kdy dá matka souhlas s osvojením dříve, než se začne hledat vhodný náhradní rodič.

Bylo by také jistě velkým omylem, myslet si, že naše kojenecké ústavy a dětské domovy jsou plné dětí, které čekají na naši pomoc v podobě jejich přijetí do rodiny formou osvojení. Tak tomu není, i když to pochopitelně neznamená, že je dětí v ústavech málo. Největší zájem mají čeští potencionální rodiče o děti české národnosti, zdravé a pokud možno co nejmenší, tzn. miminka. Děti, které by splňovaly všechny tyto požadavky je ale velmi málo, proto jsou čekací lhůty na osvojení většinou delší než dva roky.

Na tomto místě bych ráda uvedla několik statistických údajů týkajících se osvojení a počtu žadatelů o osvojení v naší republice v průběhu několika posledních let. Je z nich naprosto zjevné, že v této oblasti v uvedených letech nedocházelo k výrazným změnám, především co se týká žadatelů o osvojení – počet zájemců o přijetí dítěte do péče se po většinu let pohybuje okolo 2,5 tisíc. Postupně však klesá počet dětí umístěných do adopce formou nezrušitelného osvojení, což by však mohlo souviset i s tím, že bývají děti umístěny do náhradní rodiny před dovršením jednoho roku věku, kdy forma nezrušitelného osvojení ještě není možná, až později se na ni prostě osvojení mění.

Tabulka č. 1

Počet žadatelů o svěření dítěte do adopce a počet dětí umístěných do náhradní rodiny formou adopce

rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
počet žadatelů	2 531	2 123	1 969	2 100	2 369	2 440	2 524	2 500	2 341
zrušitelné osvojení			164	158	123	125	143		
nezrušitelné osvojení			1 492	1 323	1 297	1 204	1 154		

Zdroj: www.adopce.com/statistika/tabulky

Podle uvedených údajů je patrné, že počet zájemců o osvojení stále převyšuje počet dětí, které byly svěřeny do péče. Pokud vycházíme z toho, že je v zájmu všech orgánů činných v této oblasti a především v zájmu dětí, aby byly umístěny do nové rodiny,

pokud to je možné co nejdříve, vyjde nám z toho potvrzení výše uvedeného tvrzení, že dětí vhodných a volných k adopci zdaleka není tolik, kolik si veřejnost myslí.

1.1.2 Pěstounská péče

„Pěstounská péče neboli pěstounství je jedna z forem náhradní rodinné výchovy. Vzniká rozhodnutím soudu, zpravidla v případech, kdy dítě z důvodů zřejmě dlouhodobých nemůže být vychovááno svými rodiči a kdy současně nelze zajistit osvojení dítěte. Dítě lze svěřit do pěstounské péče i tam, kde jsou dány předpoklady pro ustanovení opatrovníka.“ (Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Praha: Diderot, 1999. 6. svazek, s. 106) *...z právního hlediska je vztah mezi náhradní rodinou a dítětem volnější než při osvojení.“* (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. s. 164)

Na tomto místě bude vhodné objasnit, jaký je rozdíl mezi osvojením a tímto typem náhradní rodinné péče. Proč se stane, že dítě není možné ponechat v jeho biologické rodině, ale proč jeho vazba k vlastním rodičům zůstává v podstatě stejná, jako kdyby dítě žilo s nimi. A jaká práva tedy mají pěstouni, když se rozhodnou svůj čas, lásku i prostředky věnovat dětem, které vlastně nejsou a zřejmě nikdy nebudou jejich po stránce právní, což ale pochopitelně nevylučuje jejich vzájemnou vazbu po stránce emocionální a morální. Zda za tuto svou záslužnou činnost dostávají nějakou odměnu, kromě té vnitřní, kdy cítí, že pomáhají někomu, kdo to potřebuje.

Hned na úvod se tedy pokusím vysvětlit rozdíl mezi pěstounstvím a osvojením. Dítě, které jeho adoptivní rodiče přijmou za své (k čemuž obvykle dochází v útlém věku dítěte, nejčastěji do nástupu dítěte do školy), získává po právní stránce statut biologického dítěte. Tak tomu ale není v případě pěstounské péče. Zákonnými zástupci dítěte i nadále zůstávají jeho biologičtí rodiče, což dosti často může působit problémy – tyto rodiče totiž nejsou vždy otevření vzájemné komunikaci a někdy je i těžké s nimi vůbec navázat kontakt. To sice neznamená komplikace, pokud jde o běžné každodenní záležitosti, o těch totiž rozhodují pěstouni, problém ale může nastat u záležitostí mimořádných (za takovou lze považovat například vystavení cestovního pasu), ke kterým je vždy třeba souhlasu vlastních rodičů dítěte. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud a ten také může tuto péči (pouze ve výjimečných případech) zrušit.

Pěstounská péče sama končí zletilostí dítěte, což je další rozdíl ve vztahu k osvojení, které dovršením plnoletosti nezaniká, stejně jako nezaniká vztah mezi dítětem a jeho biologickou rodinou. Do pěstounské péče jsou svěřovány děti, které nejsou vhodné k adopci. Důvodem nemusí být pouze to, že mají stálý kontakt s vlastní biologickou rodinou nebo příliš vysoký věk (který může být v případě adopce na překážku), ale i zdravotní nebo psychické postižení. Obvykle jde o děti, které jsou sociálně osiřelé, takže není výjimkou, že je třeba přijmout ne jedno dítě, ale celou sourozeneckou skupinu. Pro sourozence je lepší, když mohou vyrůstat společně a také na sebe často bývají velmi fixováni.

Děti, které přicházejí do pěstounské péče, byly obvykle odebrány z biologické rodiny z důvodu zanedbávání péče, v horším případě i týrání. Prvním krokem tedy většinou bývá cesta do ústavního zařízení a až poté do náhradní pěstounské rodiny. Děti si tedy díky tomu nesou ještě více vzpomínek, obvykle velmi nepříjemných, ze svého dřívějšího života – z původní rodiny a pak také z přechodu do ústavního zařízení, ve kterém jim je sice poskytováno zázemí a péče, ale neznamená to, že děti vše zvládají bez potíží. Nebývá sice pravidlem, že se vlastní rodiče o děti příliš zajímají, tím spíš, když začnou žít v rodině náhradní, nicméně je třeba počítat s tím, že bude třeba umožňovat kontakt dětí s jejich rodiči.

Dítě do pěstounské péče může získat jak jednotlivec, tak i manželský pár. Pěstounskou péči zajišťuje stát a jako takový nad ní drží ochrannou ruku. Pěstouni jsou povinni spolupracovat se sociálními pracovníky, komunikovat s nimi a umožňovat jim kontrolu toho, v jakých podmínkách děti žijí atd. Pěstouni také dostávají odměnu, která je stanovena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a která v současné době činí 3.126,- Kč, což je výše životního minima na jednotlivce (www.mpsv.cz, 2009) vynásobená koeficientem 1,00. Ve zvláštních případech může být koeficient vyšší. To závisí na tom, zda a v jakém rozsahu je dítě závislé na pomoci jiné osoby. V takovém případě však nemůže být pěstoun výdělečně činný a tato odměna je pak posuzována jako jeho plat.

Protože pěstouni nemají nárok ani na porodné ani na další sociální dávky, které mohou za určitých podmínek připadnout biologickým rodičům nebo rodičům adoptivním, jsou

zákonem o státní sociální podpoře stanoveny další příspěvky, které může pěstounská rodina získat v případě individuální pěstounské péče. Jsou to:

- 1) jednorázový příspěvek při převzetí dítěte – závisí na věku dítěte; přehled konkrétních částek je možné najít v příloze č. 5 této práce,
- 2) příspěvek na zakoupení motorového vozidla - může být poskytnut v maximální výši 100.000,- Kč, koupě či zásadní oprava vozidla musí být doložena; rodina však musí mít v péči minimálně čtyři děti,
- 3) příspěvek na úhradu potřeb dítěte – je vyplácen pěstounovi měsíčně ve výši součinu životního minima a koeficientu 2,30; částka životního minima se zvyšuje v případě dlouhodobé nemoci nebo postižení dítěte (přehled koeficientů a výší životního minima uvádím v příloze č. 5)

Měsíčně tedy pěstoun dostane finanční příspěvek ve výši cca 4.500,- Kč, jako odměnu i jako peníze k použití pro potřeby dítěte.

Pěstounská péče není však prováděna pouze v této individuální formě, kdy se o dítě stará rodina nebo pouze jednotlivec, ale také v podobě skupinové v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v takzvaných S.O.S. dětských vesničkách. I tady pobírají, v tomto případě profesionální, pěstouni odměnu, která je však jejich platem, a k jejímuž získání je třeba splnit mnoho podmínek, tzn. být odborně způsobilý k výkonu sociálně-právní ochrany dětí podle §49a zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jehož část je součástí této práce v podobě přílohy č. 3.

Zařízení pro výkon pěstounské péče je provozováno nejčastěji v rodinném domě nebo ve speciálně upraveném bytě, kde se počítá s větším počtem dětí. Zřizovatelem bývá obvykle město, v němž se zařízení nachází, a které se také podílí na nákladech chodu domácnosti (což znamená náklady spojené s bydlením, spotřebami energií, náhrady jízdného apod.), vyplácí odměnu pěstounovi, zajišťuje lékařské prohlídky pro děti nebo v určitých případech zajišťuje osobu, která bude v domácnosti pomáhat. Hradí také opravy domu nebo bytu. Všechny podmínky, za kterých bude zařízení provozováno, musí být uvedeny v písemné dohodě o výkonu pěstounské péče v zařízení (dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí platném v roce 2009). Počet dětí v takovémto zařízení by neměl přesáhnout šest dětí, jsou však pochopitelně výjimky, kdy je např. pěstounovi

svěřena skupina sourozenců. Pěstoun musí finanční prostředky, které dostává na každé dítě využívat pro naplňování jeho potřeb a musí se také dále vzdělávat v oblasti výchovy dětí a péče o ně.

S.O.S. dětské vesničky jsou mezinárodní a nestátní organizace, která podporuje opuštěné děti. Základní jednotkou je uměle vytvořená rodina žijící v samostatném domku v rámci vesničky, která je tvořena „matkou“ a 4-7 dětmi různého věku, které vyrůstají jako sourozenci. Protože je dětí tolik, pomáhají matkám tzv. tety. Dnes je možné, aby žil ve vesničce s matkou pěstounkou také její partner (to dříve možné nebylo). Biologickým sourozencům je vždy umožněno, aby vyrůstali společně, často přicházejí celé sourozenecké skupiny. Děti přicházejí do S.O.S. vesničky z registru MPSV nebo Krajských úřadů. V této podobě pěstounské péče vznikají silná pouta díky vlídné rodinné atmosféře plné důvěry, lásky a porozumění. Děti běžně navštěvují mateřské školy a školy a žijí jako normální rodiny. Jsou podporovány i kontakty s biologickými rodinami dětí.

S touto myšlenkou přišel jako první v Rakousku v roce 1949 Hermann Gmeiner. V roce 1970 byla postavena první vesnička v Československu v Doubí u Karlových Varů. Zde je v současnosti 12 domů, ve kterých žije sedm pěstunek starajících se celkem o 23 dětí. Další domy zatím čekají na své nové obyvatele. V České republice jsou tři S.O.S. dětské vesničky. Kromě té v Doubí jsou to dále dětské vesničky ve Chvalčově s 9 domy (v současnosti zde žije 6 matek a 24 dětí) a v Medláncích s 10 domy, které jsou sice všechny obsazeny, ale žije v nich „pouze“ 47 dětí z maximální kapacity 60, takže v blízké době přibudou další obyvatelé. V S.O.S. vesničkách se myslí i na děti, které dospějí a budou muset odejít a starat se o sebe samy. Vstup do skutečného světa, ve kterém budou žít, a vytvářet své vlastní rodiny, jim usnadňuje tzv. komunita mládeže, která navazuje na pěstounskou péči ve vesničkách. Hlavní osobou stále zůstává matka-pěstounka, která spolupracuje s pedagogickým týmem v komunitě. Sem přicházejí dospívající děti, které by se zde měly seznámit s běžným chodem života a naučit se základním pracovním návykům a dovednostem. Děti přicházejí obvykle po skončení základní devítileté docházky, kdy začínají chodit na střední školy nebo nastupují do zaměstnání. O přechodu dítěte z vesničky do komunity mládeže rozhoduje matka-pěstounka. (www.sos-vesnicky.cz, 2009)

I zde bych ráda uvedla několik statistických údajů k pěstounské péči. Týkají se počtu žadatelů o pěstounskou péči, počet dětí umístěných do pěstounské péče a počet pěstounských rodin. To vše v letech 1998 – 2006. Z uvedených statistik je patrné, že ani zde k výrazným změnám nedochází, počet žadatelů však v průběhu let lehce klesá, zatímco počet pěstounských rodin naopak mírně roste.

Tabulka č. 2

Počet dětí umístěných do pěstounské péče, počet žadatelů o svěření dítěte do pěstounské péče a počet pěstounských rodin

rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
počet dětí	802	879	884	908	863	1 015	1 089	864	889
počet žadatelů	864	720	632	730	752	809	760	703	682
počet rodin	4 661	4 488	4 607	4 665	4 844	4 760	4 722	4 720	4 845

Zdroj: www.adopce.com/statistiky/tabulky

Zákon o rodině v platném znění upravuje také dva další instituty, a to poručenství a opatrovnictví. Ačkoli přímo nesouvisí se zpracovávaným tématem, ráda bych jen krátce zmínila, v čem spočívají, z důvodu ujasnění rozdílů mezi nimi a ucelení obrazu o náhradní rodinné péči.

Soud ustanovuje poručníka dítěti v případě, že mu zemřou rodiče nebo jsou zbaveni rodičovské způsobilosti, případně nejsou způsobilí k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte a má nárok na stejnou odměnu, jako pěstoun. Mezi poručníkem a dítětem však nevzniká stejný vztah jako mezi rodiči a dítětem, práva a povinnosti jsou upravovány zákonem a určeny soudem – výchova dítěte, zastupování dítěte, správa majetku. Činnost poručníka je pod trvalým dohledem soudu, a jakékoli významnější rozhodnutí si musí nechat schválit soudem. Poručníkem bývá obvykle ustanoven někdo z rodiny nebo rodině blízký, z tohoto mu však nevyplývá vyživovací povinnost vůči dítěti (§ 78-82 zákona o rodině, 2009).

I o ustanovení opatrovníka pro dítě rozhoduje soud, ten také určuje rozsah práv a povinností. Ty vždy vyplývají z důvodu, pro který byl dítěti opatrovník určen. Obvykle k tomu dochází v případě střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte, v ohrožení

majetkových vztahů dítěte atd. Opatrovník není zákonným zástupcem dítěte a vykonává pouze některá rodičovská práva (§ 83-84 zákona o rodině, 2009).

1.2 Ústavní zařízení

Na úvod této kapitoly bych ráda zařadila zprávu o nepříliš lichotivém výsledku výzkumu realizovaného v roce 2005 v celkem 32 evropských zemích, který se zabýval pobytem dětí mladších tří let v ústavních zařízeních po dobu delší než tři měsíce. Akce proběhla v rámci programu Daphne. Česká republika z tohoto porovnání vyšla s naprosto nejhorším výsledkem, tzn. 60 dětí na každých deset tisíc obyvatel. K těmto negativním výsledkům výzkumu se vyjádřilo MPSV ve své tiskové zprávě. Zpochybnilo jejich objektivnost (mimo jiné např. to, že ne všechny státy dodaly přesná a úplná data, nebo že v ČR jsou zařízení pro děti do tří let vedena jako zdravotnická, což do výsledných čísel, na rozdíl od mnoha dalších zemí, zařazuje i děti zdravotně postižené apod.) a zdůraznilo, že se na výzkumu nijak nepodílelo. Nevyloučilo však, že do budoucna se do projektu zapojí a uvedlo, že pochopitelně bude dělat vše proto, aby se situace v ČR zlepšovala, protože vychází z toho, že by „*co nejvíce opuštěných a ohrožených dětí mělo vyrůstat v rodinách*“ (www.mpsv.cz/files/clanky/104/180205.pdf).

V devíti z těchto zemí byl navíc proveden průzkum „kvality“ ústavní péče. Výsledky se nelišily pouze v naplněnosti ústavních zařízení, množstvím personálu a kvalitou zázemí, ale i nasazením personálu. V konečném důsledku by měl projekt zvýšit informovanost o dané problematice, zdůraznit, jak velký dopad na psychiku takto malých dětí má pobyt mimo rodinu nebo „vlastní“ pečující osobu. Ideálem by tedy bylo, aby žádné děti v tomto věku nebyly nuceny v ústavních zařízeních pobývat, a „*užívají-li se v případě nutnosti vysoce kvalitní ústavy, doporučuje se, aby délka pobytu dětí do tří let nebyla větší než tři měsíce*“ ([http://archiv.noviny.mpsv.cz/s.6/Děti do tří let nemají být v ústavech](http://archiv.noviny.mpsv.cz/s.6/Děti%20do%20tř%C3%AD%20let%20nemaj%C3%AD%20být%20v%20ústavech)).

Sama bych k tomu dodala, že i přes možnou neobjektivnost a nepřesnost není vyloučeno, že stav naší náhradní péče pro děti do tří let přesto částečně koresponduje s výše uvedeným výsledkem. Důvodem by mohlo být nastavení současných zákonů a fungování státních orgánů působících v této oblasti, často bohužel zkosnatělé a neschopné přizpůsobit se konkrétní situaci.

Naše legislativa zná několik typů ústavních zařízení. Jsou to diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav (zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů). Existují však také ústavní zařízení, která nespádají pod pravomoci Ministerstva školství, ale pod Ministerstvo zdravotnictví, a to jsou zařízení pro děti do tří let - kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let. Poněkud netradičním ústavním zařízením je nestátní zařízení rodinného typu Klokánek.

Ve své práci se zaměřím na nejznámější a nejběžnější ústavní zařízení v České republice, a to na kojenecké ústavy a dětské domovy, a pokusím se přiblížit činnost Klokánků, které mají v náhradní rodinné péči své neodmyslitelné místo.

1.2.1 Kojenecké ústavy

Kojenecký ústav je zdravotnické zařízení, ve kterém o děti pečuje zdravotnický personál – zdravotní sestry, ošetrovatelky i lékaři. Režim však nemocniční není. Je respektován přirozený rytmus a potřeby každého miminka, a pokud to nevyžaduje zdravotní stav dětí, nejsou u něj ani prováděny lékařské kontroly nad rámec těch, které jsou u dětí v tomto věku běžné. Často se ale v kojeneckých ústavech ocitají děti, jejichž zdravotní stav, není nejlepší. Důvodů může být více, např. že se dítě narodí ženě závislé na drogách.

Pravidelně probíhají psychologická vyšetření, která mohou pomoci odhalit případné problémy ve vývoji dítěte. Každé dítě má také svůj výchovný plán, který koresponduje s jeho individuálním vývojem. Děti jsou rozděleny do skupinek a ze strany ústavu je vyvíjena velká snaha o to, aby se u jednoho dítěte střídalo co nejméně lidí. To může pomoci při získávání klidu a jistoty.

Nejčastějším důvodem pro přijetí dítěte do kojeneckého ústavu je jeho zdravotní stav, kdy rodiče péči o dítě, které vyžaduje větší péči, nezvládnou. Dále přicházejí děti týrané nebo děti, které svůj život začínaly v naprosto nevyhovujících podmínkách. Pak jsou tu pochopitelně také děti, které jsou volné k adopci. Těch tu ale opravdu není mnoho.

Takové dítě totiž musí splňovat jednu hlavní podmínku, a tou je buď souhlas biologických rodičů, nebo jejich nezájem o dítě v posledních šesti měsících.

V současné době je v České republice v kojeneckých ústavech umístěno přibližně 3 000 dětí. Více než polovinu z nich se však podaří naštěstí vrátit zpět do jejich biologických rodin, více než třetina jich pak přejde do náhradní rodinné péče (buď do adopce, nebo do pěstounské péče). Zbytek dětí pak přechází do dětských domovů.

Přímo v kojeneckém ústavu bývají děti do jednoho roku. Většina těchto zařízení však bývá spojena s dětskými domovy pro děti do tří let. (Děti a my, 4/2009, s.42.)

Spíše výjimkou bývá pobyt matek v kojeneckých ústavech společně s dítětem. Stává se tak v případech, že je umístěno do ústavu dítě se zdravotním postižením (ale i tak velice zřídka). Jedním z důvodů je však i skutečnost, že kojenecké ústavy nejsou ve většině případů na pobyt matek zařízení a připravené. Matky se nejčastěji rozhodují pro pobyt v kojeneckém ústavu ze sociálních důvodů, jejich přítomnost je však velkým přínosem pro psychický stav jejich dítěte. Ze strany kojeneckého ústavu se preferuje přítomnost matky také v případě nutnosti rehabilitační péče.

Pro zajímavost zde uvedu několik statistických údajů, které byly získány v průběhu výzkumu v roce 1998 v ústavních zařízeních pro děti do tří let (kojeneckých ústavech a dětských domovech), výzkum byl prováděn u 1336 dětí:

Tabulka č. 3

Důvody pro umístění dítěte do ústavní péče

Sociální důvody	37,5 %
Souhlas s adopcí	23 %
Zanedbání péče	17,8 %
Nemoc dítěte	8,1 %
Nemoc rodičů, případně úmrtí	6,5 %

Ve zbylých případech šlo o nízký věk rodičů, týrání dítěte a další důvody.

Tabulka č. 4

Odkud děti do ústavního zařízení přišly

Z porodnice	40,4 %
Od vlastních rodičů	34,1 %
Z nemocnice	15,1 %

Další děti přicházely buď z širší rodiny, nebo odjinud.

Tabulka č. 5

Kam děti z kojeneckého ústavu nebo DD do tří let odešly

K oběma vlastním rodičům	9,5 %
Pouze k matce	13,1 %
Pouze k otci	0,4 %
Do širší rodiny	2,8 %
Do adopce	16,7 %
Do pěstounské péče	1,6 %
Do dětského domova	2,9 %

Další děti v kojeneckém ústavu zůstaly, případně odešly do nemocnice nebo zemřely.

Z uvedeného testovacího vzorku nejvíce dětí umístěných do kojeneckého ústavu nebo do dětského domova do tří let bylo v Severomoravském kraji (353), a dále z krajů Jihomoravského, Západočeského a Severočeského. Naopak nejméně dětí bylo v krajích Jihočeském a Středočeském. (Monitoring stavu sociálně-právní ochrany dětí do tří let věku umístěných do kojeneckých ústavů a dětských domovů: 1999)

1.2.2 Dětské domovy

Dětské domovy jsou nejrozšířenější a nejtypičtější zařízení náhradní péče u nás. Ačkoli jde o kolektivní zařízení, v dnešní době se stále více přistupuje k tomu, aby život v domovech co nejvíce připomínal život v rodině. Pokud je to tedy možné, zřizují se domovy tzv. rodinného, přesněji řečeno bytového typu, jak už o nich hovořil Matějček

(např. 1994). Děti pak bydlí v ucelené menší heterogenní skupince (jak po stránce věku, tak i po stránce pohlaví), která tak částečně simuluje rodinu, respektive sourozenecký kolektiv. U dětí je také snaha o to, aby se zde střídalo co nejmenší množství personálu, aby děti měly možnost získat důvěru a jistotu. V bytových jednotkách se starají více méně o všechno, jako je to běžné v rodinách, jen finanční stránka bývá vlastně stále zajištěná.

Pochopitelně se dnes již upřednostňuje společné umístění sourozenců. Ačkoli se to totiž zdá být logické a naprosto jasně plynoucí z přirozeného běhu života, dříve to tak nebyvalo, což pochopitelně prohlubovalo frustraci dětí a zhoršovalo jejich schopnost adaptace na nové, tak moc odlišné prostředí. Často se stává, že děti již žijící v dětském domově s radostí očekávají, až přijde jejich sourozenec z kojeneckého ústavu. Bývá pro ně pak někdy trochu zklamáním, když se dozvědí, že byl jejich sourozenec umístěn do náhradní rodiny. I přesto, že mu to z celého srdce jistě přejí, vědí, že už se s ním pravděpodobně nikdy neuvidí. Je to velice smutné, protože jak už jsem uvedla dříve, sourozenecké vazby bývají obvykle u těchto dětí mnohem intenzivnější a pevnější než v běžných rodinách. Často to vyplývá z toho, že se o sebe děti musely samy starat, případně nejstarší z dětí převzalo roli rodičovské autority.

Poměrně velmi zajímavý model náhradní péče související s dětskými domovy funguje na Slovensku. Jde o profesionální rodiny. Profesionální rodiče jsou v pracovně-právním vztahu s dětským domovem, ale o dítě se starají ve své vlastní domácnosti. Kromě požadovaného minimálně středoškolského vzdělání prochází každý profesionální rodič speciálním školením. Je stále nutné mít na paměti, že dítě je v dané rodině pouze na čas nejnutnější, do vyřešení jeho situace, stejně jako v dětském domově, ne jako v adopci nebo pěstounské péči (<http://pestounskapece.cz/slovensko.php>). To považuji za jedno z největších úskalí této metody, protože si myslím, že právě přilnutí dítěte k „rodičům“ a „rodičů“ k dětem může způsobovat problémy. Naopak ale musím zdůraznit, že je tato alternativa ústavní péče pro děti jistě velmi dobrá, protože život v rodině je velmi odlišný od života v ústavech.

V dětských domovech žijí obvykle děti ve věku od 3 do 18 let, přibližně 70 – 80 % dětí je romského původu (např. Balvín, J. a kol.: 1997). Přicházejí sem, jak z kojeneckých

ústavů, či diagnostických ústavů, tak i přímo z rodin. Není ani úplnou výjimkou, že si dítě pobyt v domově samo zvolí na základě svých dosavadních zkušeností, které často nebývají vůbec příjemné. Pocházejí například z rodin alkoholiků, kde není fyzické napadání mezi rodiči, či přímé týrání dětí nic neobvyklého.

Co je ale jistě také třeba uvést, jaká rizika pak čekají na děti, které z těchto zařízení odcházejí. Bývá to obvykle v době dovršení plnoletosti, tj. v 18 letech, případně po dokončení střední školy. Jsou ale i děti, které i přesto, že studují, touží po osamostatnění a zdánlivé svobodě a odejdou z domova i přesto, že ještě školu nedokončily. Není pak výjimkou, že školu ani nedokončí a z nedostatku prostředků (které sice po odchodu z domova dostanou, ale často během několika dní utratí) pak končí na ulici. Poměrně velké množství dětí se také vrací do svých biologických rodin, ze kterých byly odebrány, tzn. do prostředí, které pro jejich další život nic dobrého nepřináší.

Jako takové alternativní řešení jsou dnes zřizovány tzv. „domy na půli cesty“, kam mohou děti přijít a naučit se běžnému životu mimo domov (jednání na úřadech, hledání zaměstnání, hospodaření s penězi apod.), než se rozhodnou úplně odejít a postavit se na vlastní nohy. I přes veškerou snahu vychovatelů je totiž běžné, že děti, do této chvíle chráněné, naplněné však pocitem, že jsou omezovány, neumějí v normálním světě obstát. Nemají totiž tolik potřebné zázemí rodiny, která by byla vždy ochotna pomoci, a jejich přátelé jsou často také z dětského domova.

Středisko náhradní rodinné péče už několik let organizuje projekt na přípravu dospívajících dětí, které odcházejí z domovů. Takovým přáním a cílem všech, co pracují v této oblasti, je, aby byla určena osoba, která s dítětem bude pracovat v dětském domově, ještě před jeho odchodem, a bude v tom pokračovat i po něm. (Děti a my, 3/2005)

1.2.3 Klokánek

Fond ohrožených dětí provozuje zařízení s názvem Klokánek, které na základě pověření Ministerstvem práce a sociálních věcí poskytuje azyl dětem vyžadujícím okamžitou pomoc. Často to znamená dětem týraným, zneužívaným nebo zanedbávaným. Děti však přicházejí do Klokánků i z bytových důvodů, z důvodu onemocnění osamělého rodiče

apod. Toto zařízení má vždy přednost před klasickým ústavem. Výjimečné je také proto, že sem mohou být umístěny děti jak na žádost orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo rodičů, ale dokonce i samy ze své vůle, a to i bez souhlasu rodičů až do doby, než bude provedeno předběžné opatření soudu. Dalším nesporným pozitivem je to, že mohou být přijaty děti jakéhokoli věku od novorozenců do dosažení plnoletosti, tzn. i celé sourozenecké skupiny, kdy děti nejsou zbytečně stresovány rozdělením do různých ústavů podle věku.

První Klokánek byl založen v roce 2000 v Žatci. Od té doby jich vzniklo dalších 15 a jsou rozmístěny po celé České republice. Péče o děti je zde prováděna buď jako v klasické rodině v domech a bytech „tet a strýců“, kteří jsou však zaměstnanci zařízení Klokánek, nebo ve služebních bytech v objektech patřících Fondu ohrožených dětí. V každé bytové jednotce se stabilně po týdnu střídají dvě tety, které jsou s dětmi i v noci. Starají se vždy maximálně o 3-4 děti, aby měly dostatek času se jim věnovat, mnoho z nich totiž potřebuje více pozornosti, než je běžné. Na profesionální „tety“ jsou kladeny poměrně velké nároky, především na jejich osobnost. Procházejí psychologickými testy, vyžaduje se zkušenost s výchovou dětí (vlastních nebo v náhradní péči).

Průměrně děti stráví v Klokánku půl roku. Zhruba 60% se jich poté vrátí ke svým biologickým rodičům, 30% do náhradní rodiny a pouze 10% dětí odejde do jiného zařízení, ve výjimečných případech dosáhne plnoletosti. 80% dětí sem přichází na žádost rodičů, asi 4% přímo na své vlastní přání. (www.fod.cz/klokánek)

Na tomto místě bych ráda uvedla malé srovnání mezi Klokánky a dětskými domovy:

Klokánek	Dětský domov
<ul style="list-style-type: none"> - Jsou přijímány děti od narození do dosažení plnoletosti, nejsou od sebe oddělováni sourozenci - O děti se starají stabilně dvě tety, jsou s nimi i v noci - Ve skupině jsou max. 3-4 děti 	<ul style="list-style-type: none"> - Děti zde pobývají od věku tří let do dosažení plnoletosti, sourozenecké skupiny jsou rozdělovány podle věku do různých ústavních zařízení - U dětí se střídá větší množství tet,

<ul style="list-style-type: none"> - Děti sem mohou být umístěny na vlastní žádost, bez souhlasu rodičů či rozhodnutí nebo předběžného opatření soudu; nemusejí projít pobytem v diagnostickém ústavu 	<ul style="list-style-type: none"> na noc je obvykle jen jedna na celé zařízení, případně patro - I v DD rodinného typu bývá ve skupině 6-8 dětí - Děti nemohou být umístěny bez souhlasu rodičů, případně bez rozhodnutí soudu; obvykle procházejí diagnostickým ústavem
--	--

1.3 Organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí

Celou problematiku náhradní rodinné péče zastřešuje stát a jeho úřady a zákony. Stát ale ke zprostředkovávání adopcí, podpoře pěstounských rodin a dalším záležitostem souvisejícím s náhradní rodinnou péčí, dal své pověření i organizacím nestátním. Tyto organizace jsou provozovány odborníky a zaměstnávají lidi toužící po pomoci opuštěným nebo týraným dětem, respektive rodičům, kteří se o své děti nemohou či nechtějí z nějakého důvodu starat, nebo naopak po dětech touží a osud jim toto štěstí nedopřál. Mají více prostoru k individuálnějšímu přístupu k daným situacím a konkrétním jedincům. Jejich místo na poli náhradní rodinné péče je velice významné a nenahraditelné.

Kromě toho je většina těchto center připravena a ochotna poskytnout odborné rady, případně zajistit přednášky pro pedagogy a další pedagogické a výchovné pracovníky, kde nejen že seznámí zájemce se současným stavem náhradní rodinné péče v České republice, ale zodpoví také případné dotazy, související s výchovou dětí v náhradní péči a v případě potřeby bude v této oblasti pedagogům a vychovatelům oporou a rádcem. V této kapitole se na několik takových organizací zaměřím a přiblížím jejich činnost.

Středisko náhradní rodinné péče bylo založeno na podzim roku 1994. Toto občanské sdružení sídlící v Praze se snaží pomáhat opuštěným a ohroženým dětem i novým náhradním rodinám. Zabývá se problematikou dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu nebo takových, které se ocitly v obtížných životních situacích. Celkově se pak snaží o zlepšení a rozvoj systému náhradí rodinné péče u nás. Zároveň se také věnuje

vzdělávací, výzkumné a publikační činnosti, poskytuje on-line poradnu a nabízí brožury a letáky vztahující se k dané problematice.

Rozhodnutím Magistrátu hl. m. Prahy bylo středisko náhradní rodinné péče pověřeno k výkonu sociálně právní ochrany, která spočívá ve vyhledávání a ochraně dětí, které by mohly být negativně ovlivňovány prostředím, ve kterém se pohybují. Snaze o předcházení problematickým, a zájmy dětí ohrožujícím situacím, stejně tak, jako vyhledáváním fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, případně i pěstouny v zařízeních pro pěstounskou péči. (www.nahradnirodina.cz, 2009)

Hlavními cíli střediska jsou především:

- Poradenství pro případné zájemce a žadatele o náhradní rodinnou péči a pomoc a podpora rodin, které už o děti pečují.
- Spolupráce a pomoc státním orgánům a institucím s obtížně umístitelnými dětmi, to znamená např. s různými zdravotními handicapy.
- Dlouhodobě také sledují již umístěné děti v náhradních rodinách. Tyto rodiny podporují, pomáhají jim a jsou s nimi v případě potřeby v neustálém kontaktu.
- Budování a zajišťování provozu azylových, výchovných a chráněných bydlení pro ohrožené děti a mládež.
- Spolupráce v oblasti péče o dítě a rodinu nejen v České republice, ale i v zahraničí.
- Zajišťování volnočasových aktivit pro děti, které žijí mimo svou vlastní rodinu.
- Provozování „klubů“ pěstounských a osvojitelských rodin.
- Příprava dobrovolníků působících v oblasti sociálních služeb, pomoci zdravotně postiženým nebo osobám z národnostních menšin.

Zřejmě nejznámější organizací působící v oblasti náhradní rodinné péče je Fond ohrožených dětí. Jde o občanské sdružení založené v roce 1990, které se zaměřuje na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak ohroženým dětem. Fondu ohrožených dětí bylo uděleno Ministerstvem práce a sociálních věcí pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí. Jeho pobočky jsou rozmístěny po celé České republice. Financování je prováděno převážně z darů, dotací a grantů. (www.fod.cz, 2009)

Velmi významným projektem Fondu je také síť „Klokánků“, což jsou vlastně zařízení rodinného typu, která nabízejí přechodnou náhradní péči namísto ústavní. Pokud je to možné, vždy je mu dána přednost před klasickým ústavním zařízením. Děti se odtud vracejí buď zpět do své rodiny, nebo je pro ně nalezena rodina nová, jen velmi malá část dětí odtud odchází jinam (např. do dětského domova). Fungování Klokánků se podrobněji věnuji na jiném místě mé diplomové práce.

Další velmi výraznou a mimořádnou pomocí v oblasti náhradní rodinné péče je zprostředkovávání přímé adopce, a to přímo z porodnice nebo od matky, která se o dítě nechce nebo nemůže starat, do péče nových starostlivých rodičů. Kontaktní linka pomoci pro ženy tající své těhotenství, nebo pro ty, které porodily mimo porodnické zařízení, funguje nepřetržitě. Pomáhá tak zachraňovat životy dětí, které by bez této možnosti byly skutečně ohrožené, a umožňuje těmto dětem vést normální život. Avšak i přes tuto velmi záslušnou činnost byla ředitelka Fondu ohrožených dětí Marie Vodičková obviněna z nelegálních adopcí a byla jí udělena pokuta ve výši 450 tisíc korun. Proti tomuto rozhodnutí se rozhodla bojovat soudní cestou (Fond ohrožených dětí v podezření: nelegální adopce, MF Dnes, 7.11.2008, str. 4, z domova. www.fod.cz/tisk, TV, radio/tisk/7.11.2008/Fond ohrožených dětí v podezření: nelegální adopce).

Jedna z příloh (č. 8) obsahuje příběh přímé adopce, který dokazuje, jak důležitou a prospěšnou činností umožnění takového řešení pro matky i jejich děti je, a jak nepostradatelný je citlivý a individuální přístup ke každé situaci. Myslím si totiž, že o spokojený a šťastný život dětí by mělo jít především.

Činnost Fondu ohrožených dětí však nebyla zpochybňována pouze ve výše uvedené oblasti. Po vydání nálezu Úřadu pro ochranu osobních údajů (ÚOOÚ) v prosinci roku 2008, který obvinil FOD z porušování zákona o ochraně osobních údajů tím, že uveřejňuje fotografie dětí, které hledají náhradní rodiče (obvykle pěstouny), podal ÚOOÚ v tomto smyslu dokonce trestní oznámení. FOD pochopitelně na tento úřad poslal své námitky k tomuto obvinění. Policie pak v březnu roku 2009 dala za pravdu Fondu tím, že vydala prohlášení, ve kterém je uvedeno, že nebylo zjištěno provádění jakákoliv trestné činnosti ze strany Fondu. V závislosti na tomto obvinění se také

vyjádřili někteří náhradní rodiče, kteří si právě na základě uveřejněných fotografií vzali děti do své péče. Smysl byl jasný, každý se snažil říci, že bez této záslužné činnosti by bylo mnoho dětí opuštěno v ústavních zařízeních (včetně těch, co si oni sami vzali) bez možnosti na lepší život, často se zdravotními postiženími, která pochopitelně potřebují individuální a soustavnou péči, aby se mohly jejich důsledky zmírnit. (www.fod.cz/Tisková zpráva FOD k trestnímu oznámení ÚOOÚ; Policie uložila trestní oznámení ÚOOÚ na FOD; Dopisy náhradních rodičů dětí z našich fotografií)

Mě samotnou zaráží, jak je možné napadat tímto způsobem zařízení, které naprosto prokazatelně pomáhá dětem jakéhokoli věku, původu a zdravotního stavu, které pomoc potřebují. Snaží se spojovat cesty lidí, ochotných pomáhat a dětí, které po pomoci touží.

Hlavními činnostmi Fondu ohrožených dětí tedy jsou:

- Terénní sociální práce a sanace rodin (tzn. sociální práce podporující fungování a zachování rodiny)
- Provozování krizové linky pro matky, které tají těhotenství a porod.
- Vyhledávání náhradních rodin pro obtížně umístitelné děti.
- Provoz azylových domů pro rodiny s dětmi a mládež bez domova.
- Poradenská a hmotná pomoc náhradním i potřebným biologickým rodinám.
- Snaha o zlepšení legislativy i praxe v oblasti ochrany dětí.

Rozum a cit je název občanského sdružení, které bylo založeno v roce 2000 a které navazuje na projekty Nadačního fondu Rozum a cit. Působí po celé České republice a jeho hlavní patronkou je Nad'á Konvalinková. Hlavním mottem organizace je „Nasloucháme s citem, pomáháme s rozumem.“

Toto sdružení se svým působením zaměřuje na pěstounské rodiny a jejich podporu. Nejen, že se snaží hledat pro opuštěné děti nové domovy, ale novým rodinám aktivně pomáhá, např. zajišťováním doučování přímo v rodinách, poskytování asistenční péče v rodinách s více dětmi v pěstounské péči nebo s dítětem handicapovaným. Neodmyslitelnou součástí je činnost poradenská, vzdělávací a terapeutická. Rozum a cit také poskytuje doprovázení náhradních rodin, tzn. individuální práci s rodinou v jejím domácím prostředí nebo návazný systém odborné péče. (www.rozumacit.cz, 2009)

Občanské sdružení podporuje především ty pěstounské rodiny, které:

- Chtějí přijmout dítě z dětského domova a na potřebné úpravy související s vytvořením vhodných podmínek pro dítě nemají dostatek finančních prostředků.
- Rodiny s větším počtem dětí v pěstounské péči a s dětmi handicapovanými.
- Rodiny snažící se zajistit trvalé bydlení pro dospívající děti v pěstounské péči.

Občanské sdružení NATAMA vzniklo v roce 2003 a od roku 2004 provozuje Institut náhradní rodinné péče. Ten byl Magistrátem hl. m. Prahy pověřen k provádění sociálně právní ochrany dětí a je registrován jako poskytovatel sociálních služeb. Jeho hlavním partnerem je Nadace Nova a TV Nova. Provádí pravidelné prezentace a přednášky, protože se snaží šířit osvětu v oblasti náhradní rodinné péče. Specializuje se na rodinnou péči o opuštěné děti a na pěstounskou péči. Věnuje se přípravě a výběru pěstounů. Pěstounům také poskytuje potřebnou pomoc a poradenství. (www.natama.cz, 2009)

Za své hlavní poslání považuje:

- Podporu zájmů dítěte v obtížné životní a rodinné situaci.
- Pomoc ohroženým dětem nebo dětem, které trpí vývojovým traumatem.
- Snaží se docílit toho, aby děti mohly vyrůstat v bezpečném rodinném prostředí a žít plnohodnotný život.

Občanské sdružení ISIS neneso jméno egyptské bohyně rodinného krbu náhodou. Jeho hlavní činností je totiž zajišťování nových rodin pro děti bez vlastního domova. Sídli v Olomouci a bylo založeno v roce 1992. Snaží se především o zlepšení fungování pěstounských rodin. Na základě mnohaletých zkušeností se věnuje zkvalitňování života dětí přijatých do pěstounské péče a snaží se jim pomáhat ke zdravému psychickému vývoji. Od roku 1994 pořádá každoročně dva víkendové poradensko-vzdělávací pobyty pro členy pěstounských rodin, které jsou svým charakterem a organizací naprosto ojedinělé. Na těchto akcích se odborníci z dané oblasti věnují individuálnímu i rodinnému psychologickému poradenství a poskytují odborné přednášky. Pro děti a mládež z pěstounských rodin je vždy připraven zajímavý program složený ze sociálně

psychologických her. Všechny tyto aktivity jsou realizovány ve velmi příjemné, nenucené rodinné atmosféře. (<http://isis.unas.cz/>, 2009)

Na tomto místě by také neměla chybět zmínka o občanském sdružení STŘEP, které bylo založeno v roce 1995, i když se na náhradní rodinné péči podílí spíše její prevencí. Prevence je ale jako v každé oblasti tím nedůležitějším. Věnuje se sanaci rodiny, což znamená, že dává šanci biologickým rodinám na více méně normální a především společné soužití. Pomáhá s péčí o děti v rodinách, které se ocitli v tíživých životních situacích. Snaží se předejít odebrání dětí a jejich následnému pobytu v ústavním zařízení. Činnost pracovníků sdružení se odehrává obyčejně v terénu, poskytují však také ambulantní pomoc. STŘEP také spolupracuje s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR na legislativních změnách v oblasti sociálních služeb a sociálně-právní ochrany dětí. Sanace rodiny je pod názvem Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi zařazena mezi služby sociální prevence, které jsou upravovány zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. U každé rodiny je třeba vytvořit speciální plán, ve kterém se přihlíží ke všem rizikovým faktorům (rodiče žili v dysfunkční rodině nebo v ústavním zařízení, některé z dětí mají umístěno mimo rodinu, prostředí, v jakém by měla rodina žít, aktuální situace rodiny apod.) a určí se, jaká minimální doba je třeba k naplnění kýženého cíle. Pochopitelně se počítá s tím, že je třeba zaměřit se také na to, aby nově vytvořené podmínky vydržely v alespoň podobné kvalitě i po skončení této podpory. Dle statistik uváděných sdružením STŘEP je v případě zařazení rodiny do programu v době zjištění rizika, kdy dítě nemá uložené žádné výchovné opatření, pravděpodobnost, že zůstane v rodině a nebude žádného opatření třeba až 97%. Pokud je dítě umístěno v dětském domově, je asi 26% pravděpodobnost, že se ho podaří navrátit zpět do rodiny. (Děti a my, 1/2007, s. 43)

Z dalších nestátních organizací působících na poli náhradní rodinné péče bych jmenovala alespoň Nadaci Terezy Maxové, Nadaci Naše dítě, NROS – Pomozte dětem, občanská sdružení Děti patří domů a V zájmu dítěte, Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA nebo Sdružení pěstounských rodin. Takto by však bylo možné pokračovat ještě velmi dlouho. Každá z organizací se zaměřuje na nějakou konkrétní oblast náhradní rodinné péče, všechny ale sledují zájmy dětí. Snaží se jim poskytnout klidný a

trvalý domov a plnohodnotný a spokojený život. A kromě toho pomáhat náhradním rodičům a podporovat je, poskytovat poradenství a šířit osvětu mezi širokou veřejnost.

1.4 Legislativní úprava náhradní péče

1.4.1 Zákony a předpisy

Problematiku náhradní rodinné péče upravuje hned několik zákonů České republiky, každý však jiným způsobem a z jiného hlediska. Těmi hlavními jsou zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. V roce 1991 také vstoupila v České republice (tehdy České a Slovenské Federativní Republice) v platnost Úmluva o právech dítěte. V uvedených zákonech se vymezují rodinné vztahy, způsoby soužití, práva a povinnosti členů rodiny a zajišťování hmotného zabezpečení rodiny. Další zákony, o kterých se stručně zmíním později, obsahují především ošetření finanční stránky dané problematiky, a to různé druhy sociálních dávek a odměn.

Zákon o rodině je zákonem, který hovoří o rodině jako instituci. Určuje její základní funkce, ošetřuje a vymezuje statut manželství a vztahy mezi dětmi a rodiči, zároveň také ošetřuje práva a povinnosti členů rodiny. Pro mou práci je však nejdůležitější právě oblast vztahů mezi rodiči a dětmi, kde je přesně vymezena rodičovská zodpovědnost, která je stejná v rodině biologické jako v rodině adoptivní, a postavení dítěte v rodině. Oblast osvojení je zde dále upravována, stejně jako problematika pěstounské péče, opatrovnictví i poručenství. Tento zákon je tím hlavním, ve kterém bychom měli hledat, pokud bychom potřebovali vědět více o organizaci jednotlivých typů náhradní rodinné péče. (zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, v platném znění v roce 2009)

Sociálně-právní ochranou dětí se dle stejnojmenného zákona rozumí především ochrana práva dětí na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Zákon přesně vymezuje, jak by běžná rodina měla fungovat a ukazuje, co už není žádoucím prostředím pro život dětí a kde se objevují patologické jevy. Určuje, kdo a kdy se bude o dítě starat, pokud nebude možné, aby tuto úlohu plnila biologická rodina dítěte. V zákoně jsou dále jmenovány státní orgány sociálně-právní ochrany dětí, které budou kontrolovat plnění tohoto zákona a

kteřé budou případně plnit ochrannou funkci. (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění v roce 2009)

Úmluva o právech dítěte je mezinárodní úmluvou, která vyzdvihuje význam rodiny a jejích základních funkcí. Je postavena na právech každého z nás na šťastný a spokojený život, na harmonický rozvoj osobnosti každého člověka a na jeho život v láskyplné atmosféře. Nesnaží se však univerzálně určit, jak by takový život měl vypadat, je postavena na uvědomění si důležitosti tradic a kulturních hodnot každého národa. Hlavní zásadou, na kterou však musí být podle Úmluvy vždy brán zřetel, je sledování zájmů dítěte. Náhradní rodinné péči se věnují články 20 a 21 Úmluvy. Článek 21 ošetřuje osvojení dítěte, dokonce i osvojení dítěte do jiného státu. Je zde zdůrazněno, že do jiné země by mělo být dítě osvojeno pouze v případě, že o ně nemůže být vhodným způsobem pečováno v zemi jeho původu. Je totiž právě v zájmu dítěte, aby žilo v místě, do kterého patří jeho kořeny, ve kterém žili jeho předkové v duchu jedinečných zvyků, které jsou dnes pro něj vrozenou přirozeností, a kde je obklopeno lidmi stejného smýšlení, stylu života, národa a často i rasy. (Úmluva o právech dítěte, <http://www.crdm.adam.cz/publikace/umluva/umluva.htm>, 2009)

Dalšími zákony, které se více či méně dotýkají problematiky náhradní rodinné péče, jsou: zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu (stanovuje minimální hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a jiných základních osobních potřeb), zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi (stanovuje typy a určuje výši sociálních dávek, příspěvek na živobytí, doplatky na bydlení atd.), zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách (upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v sociální nouzi a vymezuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka), zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění (upravuje nemocenské pojištění nebo ošetřovné, což se týká např. pěstounů vykonávajících pěstounskou péči v zařízeních pro pěstounskou péči, nebo kterým je za výkon pěstounské péče vyplácena odměna), zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře (touto podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní osobní potřeby dětí a rodin, druhy dávek – např. přírřavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky pěstounské péče, příspěvek na péči o dítě v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc), zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy (ošetřuje

problematiku ústavní výchovy, vymezuje činnost jednotlivých typů ústavních zařízení, práva a povinnosti dětí žijících v daných zařízeních, stejně jako sociálních pracovníků v nich působících).

V současné době pracuje ministerstvo práce a sociálních věcí na návrhu zákonů a úpravách zákonů stávajících v oblasti rodinné politiky. Po schválení „Prorodinného balíčku“ dne 19. listopadu 2008 tím vláda pověřila ministra Petra Nečase, který návrh předložil. Sám Nečas o uvedeném materiálu říká: „*Cílem není pasivní podpora rodiny, ale vytváření vlídnějšího prostředí rodičům pro snadnější sladění pracovního a rodinného života. Zároveň reagujeme na skutečnost, že na rozdíl od zahraničí u nás téměř neexistuje nabídka různých typů služeb péče o děti.*“ (<http://www.mpsv.cz/cs/5892>, Prorodinný balíček, 20. 11. 2008)

Prorodinný balíček je návrh možných právních úprav v oblasti podpory rodin, který obsahuje sedm různých opatření, počínaje podporou aktivního otcovství, přes nabídky nových typů péče o děti a podporu částečných pracovních úvazků pro osoby pečující o děti do 10 let, až po náhradní péči rodinného typu. Jeho pomocí by měl být upraven nárok na státní sociální podporu v případě pěstounů. V současné době jsou pěstounům v zařízeních pro pěstounskou péči (např. SOS dětské vesničky) vypláceny odměny, ne však jako dávka státní sociální podpory vycházející z příslušného zákona. Veškeré finanční zatížení týkající se těchto odměn tak nese přímo zřizovatel zařízení, který je musí vyplácet v zákonem stanovené výši. Nová úprava vycházející z prorodinného balíčku by měla sjednotit postavení pěstounů vykonávajících činnost individuálně s pěstouny v zařízeních pro pěstounskou péči, a zároveň ulehčit zřizovatelům zařízení pro pěstounskou péči tím, že bude odměna pěstounům vyplácena ze státního rozpočtu. Finanční náklady spojené s provozem těchto zařízení se stále zvyšují, stejně jako náklady na domácnost a děti hrazené zřizovatelem. To by mohlo postupně ohrožovat dokonce samotnou existenci těchto zařízení. Stát by tímto opatřením mohl pomoci nejen udržet fungování těchto institucí pro pěstounskou péči, ale pomoci ke zlepšení života v nich, neboť takto ušetřené peníze by mohly být použity pro vylepšování a úpravu prostředí, ve kterém pěstouni a jim svěřené děti žijí.

1.4.2 Úřady státní správy

Sledování zájmů dítěte a dodržování zákonů ve vztahu k dětem je pochopitelně nutné sledovat. Pravomoci si v této oblasti dělí různé orgány státní správy, které tak mohou zajistit dostatečnou a všestrannou kontrolu a které si také dělí práva a povinnosti týkající se převádění dětí do náhradní rodinné péče.

Existuje také poměrně velké množství neziskových organizací (např. Fond ohrožených dětí, Středisko náhradní rodinné péče atd.), které na poli náhradní rodinné péče působí s pověřením Ministerstva práce a sociálních věcí. O těch jsem se však více rozepsala již dříve v jedné z předcházejících kapitol.

Na tomto místě bych ráda analyzovala a porovnála činnost jednotlivých státních úřadů. Pokusím se upřesnit, kdo vede evidence žadatelů o přijetí dětí do pěstounské péče a o adopci, či evidence dětí, které jsou pro tuto péči vhodné. Chci doplnit i informace o tom, na koho bychom se v případě zájmu o tuto péči měli obrátit, případně koho upozornit, když ve svém okolí uvidíme jednání, které ohrožuje zájmy dětí.

V případě zájmu o adopci nebo o svěření dítěte do pěstounské péče by se měl zájemce obrátit na příslušný krajský úřad. Tyto úřady vedou jak evidenci žadatelů, tak i evidenci dětí vhodných k adopci a ke svěření do pěstounské péče. V jejich pravomoci je zprostředkování této péče, takže veškeré informace týkající se dané problematiky získá žadatel zde. Úřad má právo každého zájemce vyzvat k osobnímu jednání, kde posoudí jeho způsobilost ke svěření dítěte do péče. V zájmu objektivnosti při tom spolupracuje s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, zdravotnickými zařízeními, školskými zařízeními a dalšími odbornými organizacemi a odborníky pro otázky výchovy a péče o děti. Pokud úřad uzná žadatele za vhodného, zařadí ho do své evidence a v případě, že najde dítě, které by pro něj bylo vhodné, sdělí mu to co nejdříve písemnou formou. Potencionální náhradní rodič má poté právo se s dítětem seznámit a rozhodnout se, zda o jeho svěření do péče požádá nebo ne.

Krajské úřady také zajišťují konzultace týkající se pěstounské péče, kterých se mohou zúčastnit jak pěstouni žijící na území daného kraje, tak i děti, které jsou těmto pěstounům svěřeny do péče. Při těchto konzultacích, které by měly být organizovány

alespoň jednou ročně, je mimo jiné možné poradit se s odborníky, kteří se zabývají řešením výchovných a sociálních problémů.

Obecní úřady se zabývají především prevencí. Vyhledávají děti z rizikových skupin, tj. děti, které vyhledávají společnost lidí požívající návykové látky a alkohol nebo se u nich objevují projevy násilí a nesnášenlivosti k okolí apod. Snaží se působit na rodiče tak, aby plnili své povinnosti, a podávají pomocnou ruku při odstraňování nedostatků ve výchově. Zaměřují se na trávení volného času dětí - ve spolupráci se školami a zájmovými sdruženími nabízejí různé programy a aktivity.

Rozhodují o zavádění výchovných opatření, případně mohou dávat k těmto opatřením podněty soudu. Následně pak kontrolují jejich dodržování. Úřady jsou také povinné zajistit okamžitou pomoc a péči dětem, které se ocitli bez rodiny, např. z důvodu úmrtí nebo vážného zranění rodičů, vyžadujícího hospitalizaci.

Nepříznivé vlivy, které by mohly na děti působit a příčiny jejich vzniku, sledují a zjišťují obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Zároveň by měly dělat veškerá nutná opatření k jejich omezení. V rámci poradenství pomáhají rodičům při řešení výchovných problémů, pořádají přednášky a kurzy. Zajišťují přípravu budoucích pěstounů a poskytují jim poradenskou pomoc.

V jejich pravomoci je také podávání návrhů soudu na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, nebo na nařízení ústavní výchovy a na její prodloužení nebo zrušení.

Obecní úřady s rozšířenou působností mohou vykonávat funkci opatrovníka či poručníka, nebo mohou být opatrovníkem při zastupování ve vztahu k cizině. Rozhodují také o svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo pěstounů.

Osvojení a pěstounskou péči zprostředkovává Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Na základě údajů podávaných krajskými úřady vede evidenci dětí i žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči. V případě, že se ministerstvu nepodaří zprostředkovat osvojení či pěstounskou péči do 3 měsíců od zařazení dítěte do evidence nebo do 6 měsíců od zařazení žadatele do evidence, poskytne kopii údajů Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí a umožní tak zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině (s tímto úkonem musí pochopitelně žadatel souhlasit).

Pokud MPSV najde vhodného žadatele, ihned jej písemně informuje, stejně jako příslušný krajský úřad nebo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, pokud je žadatel v jeho evidenci. Na základě oznámení má zájemce právo se s dítětem seznámit a rozhodnout se, zda o jeho svěřeni požádá.

MPSV je oprávněno vyzvat každého žadatele o osvojení nebo pěstounskou péči k osobnímu jednání k posouzení způsobilosti a předpokladů ke svěřeni dítěte do péče. Spolupracuje přitom s krajskými úřady, obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, zdravotnickými zařízeními, školskými zařízeními a dalšími odbornými organizacemi a odborníky pro otázky výchovy a péče o děti. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 2009)

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlí v Brně a má celorepublikovou působnost. Zastupuje zájmy dětí v soukromoprávních sporech v mezinárodním styku. To znamená, že jeho hlavní činnost spočívá především v následujících třech oblastech:

- 1) řešení protiprávního přemístění nebo zadržení dětí (tzv. "mezinárodní rodičovské únosy dětí")
- 2) vymáhání výživného s mezinárodním prvkem
- 3) vedení agendy mezinárodních adopcí.

Úřad vede evidenci dětí vhodných k osvojení v cizině a dětí vhodných k osvojení v České republice, které nemají na jejím území trvalý pobyt. Dále vede evidenci žadatelů vhodných pro osvojení těchto dětí v naší republice. (www.umpod.cz, 2009)

1.4.3 Podmínky žádosti o náhradní rodinnou péči

První by mělo být zjištění, zda žadatelé spadají do kategorie lidí, kteří mohou o adopci žádat. Rozhodnout se k osvojení dítěte může jak manželský pár, tak i jednotlivec, o čemž se mezi veřejností příliš neví. Poté by měl zájemce kontaktovat příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde bude muset předložit:

- 1) žádost s osobními údaji,

2) doklad o státním občanství nebo povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu na území ČR.

3) potvrzení o svém zdravotním stavu a

4) potvrzení o své finanční situaci.

Ve spisové dokumentaci, která bude od této chvíle na úřadě vedena, budou dále uvedeny následující údaje – opis trestního rejstříku; zpráva o sociálních poměrech; písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany může kdykoli prověřit, zda se nezměnily rozhodné skutečnosti; a písemný souhlas k absolvování přípravy na přijetí dítěte do rodiny.

Zájemce o náhradní rodinnou péči bude navštíven sociální pracovnící, která přímo na místě prověří podmínky, v jakých žije a informuje se na něj v místě jeho bydliště. Zajistí také hodnocení z žadatelova pracoviště.

Nakonec přijdou na řadu psychologická vyšetření. Teprve po nich zařazení do evidence čekatelů na náhradní rodinnou péči. Povinností každého čekatela je absolvování přípravy budoucích osvojitelů nebo pěstounů.

Výběr žadatelů provádí příslušný krajský úřad. Žadatelé mají právo na tomto úřadě získat co největší množství dostupných informací. Vytipovaní zájemci pak mají, v případě, že se najde vhodné dítě, 30 denní zákonnou lhůtu pro rozhodnutí, zda dítě do rodiny přijmou nebo ne, respektive, zda zažádají o jeho svěření do péče. Pokud se žadatelé rozhodnou pro přijetí dítěte, je doporučen krátký pobyt v zařízení, odkud dítě přichází, pro usnadnění změny prostředí, přijetí zavedeného režimu a možnosti naučit se o dítě starat. Poté nastává 3 měsíční preadopční či předpěstounská péče, po které je nutné podat soudu žádost o převedení do vlastní péče. K tomu je třeba souhlasného vyjádření od orgánu sociálně-právní ochrany. S jakýmkoli problémem nebo žádostí o pomoc je pochopitelně možné obracet se na příslušný orgán sociálně-právní ochrany nebo ústav, ze kterého dítě přišlo, i po přijetí dítěte do péče.
([www.adoptce.com/informace/žádost o NRP](http://www.adoptce.com/informace/žádost_o_NRP), 2009)

Důkladné prověření a příprava žadatelů by měly pomoci nejen vybrat ty nejlepší náhradní rodiče pro konkrétní dítě, ale také předejít případnému zklamání osvojitelů či pěstounů z toho, že všechno není tak snadné a krásné, jak si představovali. Často se totiž stává, že jsou žadatelé plni dojmů, že jsou dětské domovy a další ústavy plné dětí, které čekají na pomoc, za kterou budou náležitě vděčné a že svou dobrou a intenzivní výchovou a láskou dokážou změnit vše, co si děti nesou v podobě svých vrozených vlastností a předpokladů. Jak je ale běžné u všech dětí, i při veškeré snaze o předcházení chyb při jejich vedení, to co zdědili po svých předcích, není možné změnit, alespoň ne zcela.

2. Historie náhradní rodinné péče v České republice

V člověku je biologicky zakódována schopnost a tendence, chránit nejen své vlastní děti, ale i děti cizí. Velmi zajímavé je ale to, že tato schopnost není vlastní pouze ženám, ale i mužům, a dokonce i dětem zhruba kolem 8-9 let (Matějček, 1994). Tento jev se v přírodě mezi živočichy objevuje jen velmi zřídka.

Na druhé straně se však v průběhu dějin objevují naprosto opačné tendence, a to především zabíjení dětí. Důvody k tomu byly různé, ať už msta nebo třeba obava o mocenské postavení. Už z toho vyplývá, že nebyly usmrcovány jen děti cizí, nýbrž i vlastní. Faktem také je, že v dobách nouze a válek, bylo dítě spíše přítěží a strážníkem navíc. Život dospělého měl v takovém případě mnohem větší cenu než život dětský. Často byly děti usmrcovány z důvodu regulace množství dívek a chlapců v populaci. Ceněni byli, a v mnoha zemích to tak stále je, především chlapci, a to zřejmě z důvodu dědických a také z důvodu zachování rodu a jména. Stejně tak se i v dnešní době najdou lidé, kteří jsou schopni usmrtit vlastní dítě, nebo ho fyzicky týrat. O nic méně hrozné a vůči dítěti destruktivní není ani psychické týrání, které se ale velmi špatně zjišťuje a dokazuje.

První místo, kde bylo osvojování upravováno zákonem, byl s největší pravděpodobností starý Řím. Vztahy mezi osvojenci a osvojovateli byly podobné jako mezi biologickými dětmi a rodiči. Na prvním místě byl však vždy především zájem osvojitelů, kteří bez výjimky pocházeli z vyšších společenských vrstev a osvojením si zajišťovali zachování rodového jména a majetku.

Od středověku až do konce 18. stoléní se stav osvojování dětí mění a vyvíjí. Dítě už začíná mít lepší postavení, sledují se více jeho zájmy. Zřizují se nalezince a útulky pro opuštěné děti. Ještě stále však děti adoptuje především šlechta, která si tím snaží zajistit rodové jméno, majetek a rod jako takový. Není také výjimkou, že se rodiny ujímají cizího dítěte po ztrátě svého vlastního, které tím chtějí nahradit. V případě prostého lidu dochází k osvojování spíše z důvodu získání levné pracovní síly, což pro dítě není pozitivní vůbec.

Od 19. století bylo v našich zemích upravováno osvojování dětí rakouským právem, a to obecným občanským zákoníkem z roku 1811. Ten stanovoval, že osvojiteli nesmí být méně než 50 let, nesmí mít žádné vlastní děti a musí to být muž. V roce 1914 došlo k novele tohoto zákona, který snížil věkovou hranici na 40 let, ostatní podmínky však zůstaly zachovány. Bylo také stanoveno, že mezi dítětem a osvojitelem nesmí být věkový rozdíl nižší než 18 let. Teprve později si mohly osvojovat děti i ženy. Do roku 1914 si nemohl otec dokonce osvojit ani své nemanželské dítě. V roce 1928 došlo ke sjednocení zákona o osvojení (rakouského, platného v Čechách a uherského, platného na Slovensku). Stále ještě byl požadován věk pro zájemce o osvojení vyšší než 40 let a platilo pravidlo, že adoptivní rodič nesměl mít vlastní dítě ani jiné už dříve osvojené dítě. Pokud se rozhodl osvojovat jen jeden z manželů, potřeboval souhlas partnera. Dědické právo mělo dítě stále k původní rodině, biologičtí rodiče měli také nárok na výživu od osvojence a k osvojení museli dát oba rodiče souhlas. Jediná možnost k úpravě majetkových vztahů byla adopčními smlouvami. Zákon o právu rodinném z roku 1949 změnil vztahy v rodině, upravil rovnoprávnost manželů, ustanovil stejné právo pro děti manželské i nemanželské. Od roku 1958 se již objevují v problematice osvojení prvky, které přetrvaly až do dnešní doby, a to zrušitelné a nezrušitelné osvojení. Při nezrušitelném osvojení se vazby k původní rodině zruší a vztah mezi adoptivními rodiči a dětmi je jako v běžné rodině. Zákon o rodině z roku 1963, pochopitelně po několika novelách, platí až do současnosti.

Předchůdci dnešních ústavních zařízení byly nalezince a sirotčince. První zprávy o útulku pro opuštěné děti pocházejí z Konstantinopole z roku 335, první nalezinec byl zřízen v roce 787 v Miláně. Velmi zajímavé je, že už před tím byly v některých kostelích instalovány nádoby, do kterých mohly matky odložit své dítě a doufat, že se o ně postarají jiní lidé. V roce 1198 byl v Římě zřízen nalezinec, který byl vybaven tornem, což byla zvláštní schránka ve zdi kláštera, do které mohly matky odkládat své děti i v noci, zcela nepozorovány a nepoznány, otočením se pak dítě dostalo dovnitř, kde o ně bylo postaráno. Zajímavé je, že jsme se k takto nadčasové myšlence v naší republice „vrátili“ až v červnu roku 2005, kdy byl instalován a zprovozněn první babybox (v Praze), a i na dalších místech Evropy takováto možnost pro matky nechtěných dětí obvykle neexistovala dříve než na přelomu 20. a 21. století.

Nalezince byly velkou zásobárnou dětí pro adopci a později i pro pěstounskou péči. Byl zde však velký problém, neboť v nich nebylo příliš dbáno na hygienu a snadno se tak šířily choroby, z čehož logicky vyplývala i velmi vysoká úmrtnost. Tak se stávalo, že i přes prvotní touhu dětem pomoci, docházelo k tomu, že se vyššího věku dožilo jen velmi málo jedinců. Osud sirotků a opuštěných dětí byl velice žalostný. Byli využíváni jako levná pracovní síla, ve společnosti neměli v podstatě vůbec žádné postavení, často byli nuceni žít z milodarů. To všechno přispívalo k tomu, že se z jejich řad často rekrutovaly žebrácké nebo zločinecké skupiny, jejichž členové se pohybovali na okraji společnosti.

V době osvícenství se nalezince staly obecnou potřebou, v podstatě nutností. Pod patronací Josefa II. byl založen v roce 1784 nalezinec ve Vídni a v roce 1789 v Praze. Na několika místech své říše nařídil zřízení nalezinců s tornem také Napoleon. V tuto dobu se začínají šířit Rousseauovy a Pestalozziové myšlenky, vznikají sirotčince, které jsou již pokročilejší formou ústavní péče, důraz totiž už není kladen pouze na záchranu života dítěte, ale i na jeho řádnou výchovu. Celkově se mluví o právech člověka a o jeho rovnosti před zákonem.

V době preromantismu a romantismu vchází do života lidí více citovosti. Rodina je považována za idylickou, za místo, které poskytuje člověku bezpečí. Veřejnost je vyzývána k pomoci opuštěným dětem. I přesto jsou však nalezince stále přeplněné a zájemců o děti málo. Uchazeči se dělí do dvou skupin. První jsou bezdětní a majetní manželé, kteří chtějí prokazovat dobrodiní a druzí jsou pěstouni, kteří si chtějí dítě nechat i po 6 roce věku, kdy mělo správně přejít zpět do ústavu a odtamtud do domovské obce, pochopitelně však bez nároku na jakoukoli státní podporu.

Po velkých válkách se náhradní rodinná péče dostává do popředí. Po I. světové válce adoptoval francouzský stát válečné sirotky. V různých státech Evropy je osvojování upravováno zvláštními zákony. Výchova se stává demokratičtější, důraz začíná být kladen na pedagogiku, psychologii a pediatrii, rozvíjí se pedologie. Po II. světové válce byla nejprve preferována kolektivní výchova a rodinná se dostávala do pozadí. V roce 1963 byla však rodina opět uvedena zákonem o rodině na první místo mezi výchovnými institucemi. Začíná se otevírat nová perspektiva pro adopci i další formy náhradní

rodinné péče. Na prvním místě je už tedy zájem dítěte, využívá se stále více poznatků z vývojové psychologie a biologie.

Poměrně velmi běžná byla jakási podoba pěstounské péče, i když se od té dnešní v mnoha ohledech lišila. Měšťanské rodiny svěřovaly své děti na dva roky najatým kojným a chůvám, které s nimi odcházely na venkov. Po uplynutí těchto dvou let, se děti, v případě, že přežily, vracely do své původní rodiny. V případě dětí z nalezinců pěstounky a kojné v jedné osobě přijímaly děti ve věku 8 dnů a staraly se o ně do 6 let, kdy dosáhlo dítě tzv. normálního věku a muselo být vráceno do ústavu. Zůstat u pěstounů by dítě mohlo pouze za předpokladu, že by byli pěstouni ochotni se o ně starat bez nároku na odměnu. Každá pěstounka musela podstoupit lékařské vyšetření, musela být zcela zdravá a schopná poskytnout dostatek mléka jak svému dítěti, tak dítěti svěřenému. Plat pro pěstounku se s věkem dítěte snižoval. Svou odměnu si pěstounka mohla vyzvednout každý měsíc až po předložení potvrzení, že je dítě stále naživu. Každé dva měsíce přicházel dítě zkontrolovat lékař. Běžné ale bylo, že se pěstounka i s dítětem před jeho příchodem rozhodla „utéci“ nebo dítě umyla a upravila tak, aby nebyl důvod k jakékoli kritice a pochybnostem o dobré péči.

V době první republiky byly zřizovány okresní sirotčince a dětské domovy, které byly krátkodobým azylem pro opuštěné nebo ohrožené děti. Děti odtud odcházely zpět do své vlastní rodiny, případně do pěstounské či adoptivní, v nejhorším případě pak do ústavů pro „mládež úchylnou“, jak byla nazývána mládež vyžadující zvláštní výukovou a výchovnou péči. Existovaly čtyři typy pěstounské péče:

1. Nalezenecká – navazovala na pobyt dítěte v nalezinci nebo sirotčinci, dítě bylo poté svěřováno do péče obyčejně oběma manželům, a to do určitého věku (v pražském nalezinci do 10 let, později do 16 let) a pak se vrátilo zpět do ústavu. Výběr pěstounů a dohled nad péčí zajišťoval ústav na základě tzv. ústavního poručení.
2. Řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež – pracovníci Okresních péčí o mládež vyhledávali vhodné pěstouny s trvalým bydlištěm i zaměstnáním a schopností zajistit dítěti dobrou výchovu. Okresní péče zajišťovaly péči o děti zdarma i za plat.

3. Péče v tzv. koloniích – rodinné kolonie byly zakládány v určité obci nebo sousedících obcích, kde byly vyhledány vhodné rodiny a jim do péče svěřeny děti. Bylo zde snazší zajistit kontrolu a pomoc s výchovou dětí.
4. Péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny – postupně se změnil ve svěřování dětí prarodičům a jiným příbuzným. Tento typ pěstounské péče přetrval až do sedmdesátých let 20. století.

Všechny formy pěstounské péče byly v roce 1950 zrušeny a znovu obnoveny až po třiatdvaceti letech v roce 1973. (Matějček, 1999.)

Stav náhradní rodinné péče od znovuoobnovení pěstounské péče v roce 1973 až do roku 1989 je dosti podobný stavu dnešnímu, tedy alespoň po stránce významové. Pochopitelně se stále vyvíjí, mění se také zákonná úprava této problematiky a poznatky z dalších vědních oborů s ní souvisejících, především vývojové psychologie a psychologie vůbec, pedagogiky nebo pediatrie.

3. Soužití v náhradní rodině

Aby byl obraz náhradní rodinné péče ucelený, je nezbytné, abych se zmínila i o vztazích v náhradních rodinách, o nových vazbách, které si děti a rodiče vytvářejí. O pocitech adoptivních rodičů a pěstounů po přijetí dítěte. O nejistotách a obavách, které provázejí děti, které do nové rodiny přicházejí, většinou naplněny nadějí na změnu k lepšímu.

„Zraněné děti také zraňují ostatní, zvláště toho, kdo se jim snaží přiblížit. Jsou vlastně jako ježci: jsou heboučké a jemné uvnitř, ale tvrdé a pichlavé navenek, a to nejvíce, když se cítí ohrožené.“ (Archerová: 2001, s. 15)

Je jisté, že řešení ve formě umístění do náhradní rodinné péče je pro ně v naprosté většině případů lepší než pobyt v kolektivním zařízení, neznamená to však, že bude vše snadné. Vždy je třeba počítat s tím, že si dítě nese vlastnosti, které zdědilo po svých biologických rodičích, které se dříve nebo později jistě nějakým způsobem projeví, ať se budeme snažit svou výchovou působit jakkoliv. Kromě toho má ještě ve většině případů pouze špatné životní zkušenosti. Nezáměr rodičů, zanedbávání péče, někdy i týrání, to vše zakončené opuštěním nebo odebráním dítěte a jeho přechodem do ústavního zařízení. To se musí pochopitelně na křehké dětské psychice podepsat. Děti toho od nás dospělých nechtějí příliš, touží po lásce, povzbuzení a domově. *„Pro dítě je rozhodující psychologické rodičovství, založené na vnitřním, psychickém, citovém přijetí dítěte, a nikoliv jen biologické rodičovství“* (Matějček: 1994, s. 15). Jsou ochotné, nám odpustit mnoho pochybení a unáhlených kroků, pokud jsou si jisti naší bezvýhradnou láskou a poskytujeme jim pocit bezpečí a jistoty. Toto všechno jim ale nutně nemusejí dávat jejich vlastní rodiče, děti si vytvoří citový vztah k osobám, které o ně pečují, se kterými tráví svůj čas a dělí se o své zážitky, starosti i radosti. *„Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.“* (Matějček: 1994, s. 16) Děti potřebují lidský vztah, potřebují blízkost jiného člověka a místo, kde se cítí v bezpečí. Tato vazba k mateřské osobě se začne nejvíce projevovat mezi 7. a 8. měsícem věku dítěte, kdy dítě touží po neustálé přítomnosti tohoto člověka a prožívá pocit úzkosti ve chvíli, kdy to tak není. To, jak dítě tyto pocity prožívá, tvoří základ pro jeho budoucí sociální vztahy a pro schopnost důvěřovat lidem.

Výše uvedené skutečnosti jasně hovoří pro péči o děti v náhradní rodině namísto jejich pobytu v kolektivních zařízeních. U dětí žijících v ústavěch se velmi často objevuje psychická deprivace. Někdy však i v rodinách, kde selhal vztah mezi rodiči a dětmi hned v začátcích jejich života, v okamžiku, kdy se teprve utvářel, např. u dětí nechtěných. I když pak dítě se svými rodiči žije v relativní harmonii, někdy se objeví deprivace ve slabší formě – subdeprivace (Matějček, 1994). Pokud dítě s biologickými rodiči nežije a do nové rodiny přijde až ve druhém nebo třetím roce svého života, má problém přijímat přízeň a lásku, kterou od nových rodičů, kteří se na dítě dlouhou dobu velmi těšili, dostává. Považuje to za jakési zasahování do svého života. Projevovat se to může různými způsoby, od vzteku po odmítání všeho. Je pak třeba hodně trpělivosti a vůle k překonání této situace. Jedním ze způsobů, jak intenzivně dodávat dítěti jistotu, i přes dočasný neúspěch, může být metoda „pevného objetí“ Jiřiny Prekopové. (Matějček, 1994; Prekopová, 1999).

Nejlepší by však bylo těmto problémům pokud možno předejít. K tomu bych ráda připojila velmi důležité a nadčasové doporučení profesora Matějčka: *„Aby dítě přišlo do náhradní rodiny v první polovině prvního roku, ba pokud možno už před jeho prvními úsměvy, což je před koncem druhého měsíce.“* (Matějček, 1994, s. 105). To je ale velmi složité. Mezinárodní závazky České republiky nedovolují posunout hranici pro souhlas rodičů s osvojením pod věk 6 týdnů – rodiče musí dostat potřebný čas, aby se mohli zodpovědně rozhodnout, zda své dítě k adopci dají nebo ne. To vlastně znemožňuje přechod dítěte do nové rodiny ihned po narození. *„Proces zprostředkování nemůže být uměle urychlen, a to ani z takových důvodů, jako je snaha minimalizovat deprivaci dítěte.“* (Novotná, Průšová: 2004, s. 130). O to jde ale podle mého názoru především. Myslím si totiž, že důležité je především to, aby byly děti šťastné a spokojené. A pokud se rodiče, nebo pouze matka, svého dítěte jednou zřeknou (často už před porodem), nejsem si jista, že by měla být odkládána chvíle, kdy dítě přijde do milujícího prostředí náhradní rodiny. Díky Fondu ohrožených dětí a obětavé práci jeho personálu, se však naštěstí pro děti, někdy přece jen podaří vyhnout těmto, do jisté míry nesmyslným, pravidlům (viz. přímá adopce).

Děti a rodiče na sebe vždy působí vzájemně. Není to pouze dospělý, který vychovává dítě, ale i dítě vychovává svého dospělého. V nevlastní rodině to nebývá jiné. Rodiče

nabídnou dítěti domov a tím i životní jistotu, a dítě jim dá možnost o ně pečovat, a tak naplnit jejich životní poslání. To je asi důvod, proč se lidé, kteří nemohou mít své vlastní děti, ujímají dětí, které byly opuštěny vlastními rodiči. Potřebují totiž dát svému životu význam, zaplnit prázdné místo, které se bez dětí u většiny dospělých dříve nebo později objeví.

Do této kapitoly myslím patří také stručná zmínka o spolupráci s mateřskými, případně základními, školami. Důvodem k tomu je, že zařízení tohoto typu jsou každodenní součástí života v podstatě každé rodiny s dětmi, a jejich vzájemné působení je naprosto zřejmé a samozřejmé.

3.1 Adoptivní rodina

Do adopce přicházejí obvykle děti malé, ideálně před dosažením věku tří let. Většina zájemců o osvojení dítěte si taky přeje přijmout co nejmenší miminko. To je pochopitelně dobré pro obě strany. Dítě nemá čas poznat a prožít příliš negativního. Přichází přímo do láskyplné náruče nových a očekáváním naplněných rodičů. Nově vznikající rodina se navzájem poznává od úplného začátku, a může také od samého začátku dělat všechno pro to, aby byli všichni spokojení.

Z výše uvedeného ale vyplývá poměrně závažný problém. Dítě totiž situaci vnímá takto, má maminku, tatínka a další příbuzné. Nic nenasvědčuje tomu, že je něco jinak než v jiných rodinách. Často se celá rodina rozhodne dítěti neříct pravdu o tom, že je osvojené, že se jim nenarodilo. Snaží se to úzkostlivě tajit, jako by si neuvědomovali, že se vždy může najít někdo, kdo to dítěti (byť v dobré víře) řekne nebo jen naznačí. Kromě toho, že každý člověk má právo znát pravdu o sobě a svém původu. Rodiče by také měli mít stále na paměti, že s pravdou bude jejich život snazší. V knize Děti, rodina a stres uvádějí Matějček a Dytrych (Praha, 1994) několik doporučení pro sdělení této důležité informace dítěti. Jsou to:

1. Nečekat, až se bude dítě samo ptát.
2. Čím později dítěti pravdu řekneme, tím horší může být její přijetí.
3. Důležité je navození správné atmosféry, např. pomocí nějaké pohádky.

4. Není žádoucí měnit jakákoli fakta, můžeme maximálně přidat něco, co dítě v dané situaci pozitivně naladí.
5. Nikdy není dobré říkat cokoli negativního o biologických rodičích dítěte; to že se ho vzdali, je lepší omluvit např. jejich nemocí.
6. Je velice důležité zdůraznit, že den, kdy si dítě vzali domů, byl tím nejkrásnějším dnem v jejich životě.

Je důležité počítat s tím, že se v určitém věku může stát, že bude dítě chtít najít svou biologickou rodinu. Určitě není dobré, mu v tom bránit. Je lepší snažit se mu spíše pomoci a vycházet mu vstříc, pokud o to stojí.

Děti, které jsou dány k adopci, přicházejí většinou z kojeneckých ústavů. Často dává jejich matka souhlas s adopcí ještě dřív, než dítě porodí. Důvodů pro vzdání se dítěte může být více, jedním z nich je kupříkladu nízký věk matky. Někdy žena dokonce své těhotenství tají po celou dobu a pak porodí mimo zdravotnické zařízení. Pouze v lepším případě však dojde k vyhledání pomoci (např. Fondu ohrožených dětí), nebo uložení dítěte do babyboxu. Bohužel existuje nemálo případů, kdy matka své dítě usmrtí nebo někde nechá „pohozené“. Není výjimkou, že je dítě potomkem alkoholicky nebo drogově závislé ženy.

Život v rodině, kde je adoptované dítě nebo děti je ale v podstatě stejný, jako v každé jiné běžné rodině. Neznamená to sice, že ho neprovázejí žádná mimořádná úskalí, je to přece jen rodina, která je vytvořena uměle, ale zásadě funguje úplně stejně. Nejvíce problémů může vzniknout mezi sourozenci, ať už jsou to vlastními nebo nevlastními dětmi daných rodičů, případně v širší rodině. Proto je třeba, se před rozhodnutím, že si dítě osvojíme, vše řádně promyslet a pokud možno své okolí o svém rozhodnutí informovat. A tak to bude i nadále. Je totiž jisté, že na situace, zda okolí informovat nebo neinformovat, budeme narážet v průběhu života dítěte mnohem častěji – například už při jeho vstupu do mateřské školy.

Tam se ale o tom, že bylo dítě osvojeno, často vůbec nedozví. Jak už jsem uvedla výše, není výjimkou, že o tom neví ani samo dítě. Pokud se ale rodiče rozhodnou dítěti pravdu říci, je předškolní věk tím ideálním. Podle mého názoru by bylo dobré, aby učitelky především v mateřských a základních školách byly o této skutečnosti

informováni. Jistě by jim to pomohlo při snaze o pochopení osobnosti dítěte. I když u dětí osvojených v takto útlém věku se obvykle žádné poruchy chování neobjevují, nebo alespoň ne v důsledku této skutečnosti. Avšak učitelky, které situaci znají, mají možnost se o problematiku více zajímat a pokud o to mají rodiče zájem, mohou jim být do jisté míry oporou, pomáhat jim dodržovat zavedený řád, protože s dítětem tráví velmi mnoho času. Spolupráce mezi rodinou a školou je důležitá vždy, a rodina náhradní by rozhodně neměla být výjimkou, popřípadě jen v podobě intenzivnější spolupráce po vzájemné dohodě.

3.2 Pěstounská rodina

Pěstounská rodina má trochu jiný status než rodina adoptivní. Děti sem obvykle nepřicházejí úplně malé a není výjimkou, že jich přichází hned několik najednou. Často jsou totiž do pěstounské péče umísťovány celé sourozenecké skupiny. Do pěstounské péče přicházejí děti, které nejsou právně volné k adopci, či nejsou k osvojení vhodné. Bývají to také někdy děti zdravotně nebo mentálně postižené.

Ať už jde o rodinu běžnou či profesionální pěstouny, obvykle jde o lidi, kteří v péči o děti našli svůj smysl života, překvapivé asi také nebude to, že jde často o lidi věřící. Rozhodnutí přijmout dítě do pěstounské péče je ještě o něco komplikovanější než dítě osvojit. V případě pěstounů jsou zde vedle nich ještě biologičtí rodiče, kteří mohou do života a výchovy svých dětí vstupovat, o důležitých záležitostech (například, když je třeba vystavit cestovní doklad pro dítě) dokonce rozhodují ze své pozice zákonných zástupců. Je také důležité si uvědomit, že je třeba umožnit jejich styk s dítětem a umožnit kontrolu životních podmínek dítěte pověřeným úřadem. To všechno ovlivňuje chod normálního života rodiny a také ho odlišuje od většiny běžných rodin.

Vztah mezi pěstouny a dítětem vznikají na základě rozhodnutí soudu a na jeho základě mohou také ve výjimečných případech skončit. Obvykle však k ukončení vztahu dochází dosažením plnoletosti, tedy 18 let. Děti v pěstounské péči bývají obvykle stejně jako v dětských domovech sociálně osiřelé. Přicházejí z rodin alkoholiků, drogově závislých lidí, sociálně slabších skupin, romských rodin apod. Vztah v normálně fungující rodině jim dává naději na normální láskyplný život.

I děti v pěstounské péči navštěvují mateřské a základní školy. S touto skutečností bývají učitelky obyčejně seznámeny. U této formy náhradní rodinné péče se také může u dítěte projevovat daleko více psychických problémů. Děti totiž před příchodem do náhradní rodiny prošly mnoha nepříjemnými zkušenostmi. Pamatují si nepříjemnosti v rodině, často domácí násilí mezi rodiči nebo páchané na nich. Týrání, nebo „pouze“ naprostý nezájem o ně. Často se o sebe navzájem starali sourozenci, kteří k sobě díky tomu přilnuli více, než je běžné v normálních rodinách. Jejich rozdělení by jim mohlo způsobit další problémy a prohloubit citovou deprivaci (deprivace = dlouhodobé neuspokojování nějaké z potřeb, v tomto případě potřeby lásky a pocitu, že někam patřím). Je důležité, aby učitelka měla možnost vědět alespoň základní informace o biologické i pěstounské rodině dítěte. Měla by také využít všech dostupných možností pro získání co největšího množství informací o problematice náhradní rodinné péče a pěstounské péče zvlášť. Nejhlavnější je pak komunikace mezi rodiči a pedagogickými pracovníky.

Předškolní výchova je v dnešní době orientovaná naštěstí spíše osobnostně, což má za důsledek intenzivnější zaměření na osobnost dítěte. Dítě je přijímáno takové, jaké je, neobjevují se tolik tendence k jeho utváření a směřování. Co je ale pro děti velice důležité, velký důraz je kladen na sebedůvěru a sebehodnocení dítěte. Tento způsob výchovy klade už v předškolním věku dítěte důraz na vědomí vlastní hodnoty. Jak už jsem zmiňovala výše, děti, které prošly nelehkým startem života, mají pohled na sebe i na své okolí poněkud jiný. Potřebují snad ještě více než ostatní děti prožívat pochopení a ocenění, pocit důležitosti a jedinečnosti. Úkolem učitelek je snaha o navození příjemné atmosféry ve třídách a pozitivní ovlivňování vztahů mezi dětmi. Od osobnosti učitelky to vyžaduje velké množství empatie a pochopení a v neposlední řadě schopnost přijmout každé dítě bez rozdílu. (Opravilová, E., Kropáčková, J.: Studijní texty k předškolní pedagogice s úvodem do pedagogiky. Praha, 2005.)

4. Shrnutí

V teoretické části své diplomové práce jsem se pokusila vysvětlit, co je to náhradní rodinná péče, a jaké její formy fungují v České republice. Snažila jsem se jít postupně od jejích počátků až do současnosti. Podívat se na legislativní stránku věci a v neposlední řadě, i když pouze orientačně, na soužití v náhradních rodinách. Děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině, přicházejí do náhradních rodin (osvojení, pěstounská péče) nebo do ústavních zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy atd.), případně do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Klokánek).

Celou problematiku náhradní rodinné péče zastřešuje a ošetřuje stát pomocí platných zákonů a státních institucí, které je prakticky provádějí a kontrolují, zda jsou dodržovány. V této oblasti však také působí mnoho nestátních neziskových organizací – ty jsou státem pověřeny k provádění sociálně právní ochrany dětí. Jsou to například: Středisko náhradní rodinné péče, Fond ohrožených dětí, Pomozte dětem, STŘEP a mnoho dalších. Tato občanská sdružení jsou zakládána sociálními pracovníky, kteří si přejí, aby se péče o opuštěné a ohrožené děti v naší republice zlepšila a vyvíjela se podle aktuálních potřeb. Tyto organizace jsou převážně finančně závislé na darech, dotacích a grantech. Jejich práce a přístup k dětem a náhradním rodičům je pružný a individuální. Pracují s každým jednotlivcem, kterému pomáhají řešit jeho konkrétní situaci, jeho problém. Za hlavní cíle si stanovily spokojený a plnohodnotný život pro děti, zajištění stálé a stabilní rodiny a dobrého zázemí. Dále se pochopitelně věnují hledání a výběru vhodných náhradních rodičů, jejich přípravě a pomoci, kterou potřebují. Pořádají presentace a přednášky, publikují a snaží se, aby se celkový stav náhradní rodinné péče u nás měnil k lepšímu. Působí i na stát a snaží se podávat návrhy na změnu zákonné úpravy této problematiky.

Hlavními zákony upravujícími podmínky náhradní rodinné péče v České republice jsou Zákon o rodině a Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. V mezinárodním styku také Úmluva o právech dítěte. Orgány státní správy, které jsou zapojeny do struktury a organizace náhradní rodinné péče jsou Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. V mezinárodních

sporech týkajících se náhradní rodinné péče nebo protiprávního přemístění dětí je hlavním orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Zájemci o adopci nebo o svěřením dítěte do pěstounské péče (nemusí jimi vždy být pouze manželské páry) by se měli obrátit na příslušný krajský úřad, kde jim budou poskytnuty veškeré potřebné informace, přijata jejich žádost s dalšími nutnými materiály a založen jejich spis. Po absolvování psychologických vyšetření a jejich prověření budou zařazeni do evidence čekatelů a nastoupí do přípravného programu pro budoucí pěstouny či náhradní rodiče.

O pocitech, které provázejí příchod dítěte nebo dětí do nové rodiny, jak na straně rodičů, tak i na straně dětí, by se toho dalo napsat mnoho. Důležité je ale zmínit, že rodiče, kteří se rozhodnou přijmout cizí dítě za své vlastní, musí projít dlouhou přípravou. Většinou po dítěti velmi touží, a tak si přejí dítě co nejmenší, které si budou moci osvojit, to znamená, že jejich vztah bude po právní stránce úplně stejný jako v normální rodině. Pokud bude vše ideální, bude tento vztah takový i po stránce citové. Je ale důležité, dítě o jeho situaci informovat, a to včas a s důrazem na to, že jsme si ho vybrali, a jak se náš život od jeho příchodu do rodiny obohatil.

V případě pěstounské péče jsou vztahy o něco komplikovanější. Děti nejsou právně volné k adopci, to znamená, že do jejich života stále více či méně zasahují jejich biologičtí rodiče. To s sebou může přinášet velké množství komplikací, se kterými je nutné počítat. V kontaktu s vlastními rodiči se nesmí bránit, a je také nutná stálá spolupráce s příslušným úřadem sociálně-právní ochrany dětí. Často přicházejí do rodiny celé skupiny dětí (sourozenců). Existují profesionální pěstouni i rodiny, které přijali pouze jedno dítě, ale nechtěli čekat několik let, než jim bude nějaké péče svěřeno do adopce.

V obou typech péče byly děti svými rodinami opuštěny. Tyto děti si mnoho prožily a kromě genetické výbavy, zděděné po svých předcích, bývají také traumatizované, citově deprivované, nedůvěřivé a někdy trochu „naježené“ i při veškeré snaze o to, jim pomoci.

V následující praktické části bych chtěla zmapovat, jak se v problematice orientují pedagogičtí pracovníci, a jak na jejich informovanost nahlízejí sociální pracovníci působící v ústavních zařízeních nebo náhradní rodiče.

II Praktická část

1. Cíle, úkoly, metody výzkumu a kritéria hodnocení

1.1 Cíle práce a dílčí úkoly

1. Zmapování úrovně informovanosti pedagogické veřejnosti působící v oblasti předškolní výchovy o náhradní rodinné péči.
2. Zhodnocení fungování spolupráce a komunikace mezi ústavními zařízeními a mateřskými školami – z pohledu ústavních zařízení.
3. Získání skutečných příběhů náhradních rodin.

Dílčí úkoly vyplývající z 1. cíle

Dozvědět se, jaká je zkušenost učitelek a ředitelek v MŠ s dětmi z ústavních zařízení, případně dětí z náhradních rodin (pokud jsou od náhradních rodičů o situaci vůbec informovány). Zjistit, jak se s dětmi pracuje, zda potřebují nějaké speciální přístupy. Provéřit, jestli se učitelky alespoň okrajově orientují v zákonech upravujících tuto problematiku a v úřadech státní správy, které je provádějí v praxi, nebo zda vědí, jaký je rozdíl mezi pěstounskou péčí a adoptí, jak probíhá případná spolupráce s ústavními zařízeními atd. V neposlední řadě pak zjistit, jestli mají pocit, že by jako učitelky měly být v této oblasti informovanější a zda někdy vůbec měly tu příležitost se s touto problematikou seznámit, např. v průběhu vzdělání nebo v rámci nějakého školení či přednášky.

Dílčí úkoly vyplývající z 2. cíle

Protože na druhé straně interakce s MŠ stojí obvykle ústavní zařízení pro předškolní děti, považuji za nutné zjistit, jak probíhá spolupráce a komunikace těchto ústavních zařízení, nejčastěji dětských domovů, případně Klokánků, nebo center pro pěstounskou péči (např. S.O.S. vesniček) s předškolními zařízeními, z pohledu sociálních pracovníků, kteří s dětmi přímo a každodenně pracují, a jsou v kontaktu se školou – tedy jsou osobami, které s dětmi tráví ten čas, který tráví děti běžně se svými rodiči.

Úkoly vyplývající z 3. cíle

Mým třetím cílem a přáním zároveň bylo, získat nějaké skutečné příběhy nově vytvořených rodin, které by přiblížily, co všechno musejí zájemci o náhradní rodinnou péči podstoupit, a na jaká úskalí, i přes veškerou snahu jejich i úřadů a organizací působících v oblasti přípravy těchto budoucích rodičů, pravděpodobně narazí. Nic není jednoduché, a přijetí nového člena do své rodiny, člena, o jehož původu často nevíme téměř nic, je složité už samo o sobě. Kromě toho jsem se také pokusila, získat od těchto náhradních rodičů zprávu o jejich zkušenostech s pedagogy z MŠ a ZŠ, kterou měli možnost získat v průběhu času. Zeptat se, zda učitelky o situaci informovaly, zda učitelky věděly, jak se v dané situaci chovat, zda byly ochotné se s problematikou blíže seznámit a spolupracovat s rodinou.

1.2 Metody výzkumu a kritéria hodnocení

Protože je předmětem mého studia předškolní pedagogika, osoby pro průzkum byly z řad učitelek a ředitelek mateřských škol. K získání objektivních informací o tom, jaké povědomí o problematice náhradní rodinné péče mají, jsem se rozhodla použít dotazníkovou metodu. Avšak po sestavení dotazníku a provedení testování se ukázalo, že dotazník není ideální formou. Kromě toho, že jsem neočekávala, že by byla příliš velká návratnost (což je ale u dotazníků poměrně běžné), ukázalo se, že by téměř každý dotázaný použil, v případě, že by na otázku neznal odpověď, nějaký způsob, jak získat správnou odpověď. K tomu jsem došla po předání dotazníků kontrolnímu vzorku respondentů, a jejich následném získání zpět a diskusi nad nimi. Všichni dotázaní měli pocit, že musejí odpovědět správně, že mají pocit, že jde o test, a že když nevěděli, našli si odpovědi na internetu. Odpovědi by pak byly jistě správné, ale vypovídací hodnota výzkumné metody žádná.

Z toho pro mě logicky vyplynulo, že bude třeba zvolit jinou metodu. Moc možností v tomto případě už nezbývalo, respektive byla pouze jedna – rozhovor. Struktura, kterou jsem si pro rozhovor připravila, a podle které jsem se vždy snažila postupovat, aby bylo vůbec možné výsledky nějak hodnotit, je součástí této práce v podobě přílohy č. 1. Z celkem 14 otázek byly 3 uzavřené a zbytek otevřených. Z těchto otevřených otázek

pak bylo 5 postaveno tak, aby odpověď byla buď ano, či ne, vždy ale s tím, že jsem si přála slyšet vysvětlení, zdůvodnění odpovědi.

Každou z otázek jsem při hodnocení posuzovala zvlášť. U odpovědí ano či ne, bylo hodnocení poměrně jednoznačné. Pokud však byla u nějaké z možností vyjasňující, upřesňující odpověď, musela jsem vytvořit několik skupin a ty v rámci grafu ještě zkonkretizovat. V případě většiny otázek nebylo mým cílem hodnotit správnost nebo nesprávnost odpovědi. Pokoušela jsem se spíše vyvodit, jaké má konkrétní osoba povědomí o problematice, a tím si utvořit nějaký celkový pohled na informovanost pedagogů. To byl důvod, proč rozhovor obsahoval i otázky, laděné spíše pocitově a dotazující osobní zkušenosti respondentů. Ty jsem poté vyhodnocovala tak, že jsem vytvořila několik kategorií, do kterých jsem se pak pokusila odpovědi rozčlenit.

K získání pohledu z druhé stany, tzn. ze strany ústavních zařízení, jsem se rozhodla využít rozhovoru ihned na začátku. Měla jsem představu, že proběhne telefonicky, případně po domluvě pomocí e-mailové pošty. Otázky byly spíše doplňujícího charakteru, a proto to byl naprosto dostačující způsob. Z počátku jsem měla otázek připravených šest. Zjistila jsem ale, že vzhledem k tomu, že každé ústavní i jakékoli jiné zařízení zabývající se náhradní rodinnou péčí má své internetové stránky, nebude tolik otázek vůbec opodstatněných. Pokud si totiž informace mohu najít já, pokud o ně někdo bude stát, najde si je také. Navíc jsem si uvědomila, že spíše než všeobecné informace o fungování zařízení, jsou pro mě cenné poznatky sociálních pracovníků z praxe s přímou komunikací a spoluprací s pedagogy.

Otázky byly nakonec pouze tři, a odpovědi na ně jsem hodnotila procentuelním poměrem pozitivních a negativních zkušeností, které jsem zanesla do grafů. Nicméně v takto malém množství dotazovaných jsem do práce svými slovy přepsala v podstatě celé odpovědi sociálních pracovníků. I tak se dá říci, že jsou zkušenosti velmi individuální a záleží přímo na konkrétních lidech, kteří spolu pracují.

Krátce poté, co jsem se rozhodla, že problematika náhradní rodinné péče bude tématem mé diplomové práce, jsem se také pokusila získat nějaké osobní zkušenosti lidí, kteří do své rodiny přijali nevlastní dítě, ať už šlo o péči pěstounskou nebo osvojení. Nebyla jsem zpočátku vůbec rozhodnutá, jakým způsobem budu s náhradními rodiči

komunikovat. Pokusila jsem se spíše vyzkoušet, jakou odezvu by mělo, kdybych na internetovou diskusi týkající se NRP, položila dotaz a poprosila o pomoc při psaní mé práce. K mému velkému překvapení a především radosti, se to podařilo a já díky tomu získala, pro mě velice cenné kazuistiky, které ukazují pohled ze strany náhradních rodin.

Sama to považuji za uzavření kruhu, který je tvořen náhradní rodinou – školou (mateřskou školou) – ústavním zařízením (ve kterých bohužel většina dětí před příchodem do rodiny pobývá, a mnoho se jich do nové rodiny nikdy nedostane a své dětství v nich prožije). Komunikace mezi rodinou a školou je velice důležitá i za normálních okolností a v tomto případě považuji otevřenost a spolupráci za naprosto nezbytnou. Po delší době jsem se tedy rozhodla kontaktovat rodiny ještě jednou, přímo e-mailem, a požádat je ještě o doplňující informace o osobních zkušenostech s komunikací se školskými zařízeními.

Texty kazuistik prošly z mé strany pouze minimálními úpravami. Zkušenosti se spoluprací se školskými zařízeními, které jsem získala pomocí doplňujících otázek, jsem hodnotila individuálně a připojila jsem je k původním kazuistikám.

2. Organizace výzkumu

2.1 Rozhovor s pedagogy mateřských škol

Jako oblast, ve které budu rozhovory s učitelkami mateřských škol realizovat, jsem si zvolila Prahu, protože v ní bydlím a je mi blízká, nejen místem, ale i stylem života. Praha byla ale pro mě, metodu rozhovoru a omezené možnosti a čas, příliš velká, a proto jsem ji zúžila pouze na její jednu část, a to Prahu 9. V uvedené oblasti jsem si přes internetové stránky Ministerstva školství našla státní MŠ, kterých jsem napočítala 38. I to by bylo pro mě velmi náročné, a proto jsem se rozhodla, vybrat z každé městské části Prahy 9 jednu MŠ. Jsou totiž místa, jako např. Černý Most, Kbely, Újezd nad Lesy atd., kde je MŠ více. V konečném součtu jsem se tedy rozhodla, absolvovat rozhovor na 19 mateřských školách. Všechny jsem kontaktovala a domluvila si osobní schůzku s nějakou paní učitelkou, případně ředitelkou. Vždy bylo pochopitelně nutné ředitelku školy požádat o souhlas s provedením rozhovoru na její škole. Ve třech mnou zvolených MŠ se mi nakonec rozhovor nepodařilo uskutečnit. V jedné byla důvodem přílišná časová vytíženost a přeplněný program a ve zbývajících dvou prostě odmítnutí s tím, že o takový výzkum nemají zájem.

S každou MŠ jsem tedy nejprve hovořila telefonicky. Všechny pochopitelně zajímalo, o co půjde, na co se budu ptát, k čemu rozhovor potřebuji. To však mělo za následek jistou přípravu na můj příchod. V důsledku to vypadalo tak, že z učitelského sboru byla vždy vybrána učitelka, která s náhradní rodinnou péčí měla nějaké zkušenosti (např. pracovala v dětském domově nebo kojeneckém ústavu), případně se o ni sama zajímala (pochopitelně, pokud nějaká taková v MŠ byla). Na získané výsledky výzkumu to zřejmě mohlo mít vliv, i když si podle všeho myslím, že rozdíl zřejmě tak velký nebyl, nenabyla jsem totiž dojmu, že by se na náš rozhovor nějak připravovaly. Z jistého pohledu jsem to naopak považovala za výhodu, protože se tyto paní učitelky byly často ochotné podělit se mnou o své zkušenosti. Samy se o problematice a svých zážitcích rozpovídaly, což pro mě bylo velice přínosné. V každé MŠ jsem hovořila pouze s jednou paní učitelkou. Přece jen ne každá byla ochotná se výzkumu zúčastnit, a také bylo nutné nenarušovat chod běžného dne v zařízení.

Při zahájení rozhovoru jsem se snažila navázat kontakt a zdůraznit, že nejde o to, někoho zkoušet z jeho vědomostí. U některých paní učitelek, obvykle u těch, které měly s náhradní rodinnou péčí osobní zkušenosti z předchozí praxe, téměř na dané otázky nedošlo, protože mi vyprávěly svůj příběh, své zážitky, ze kterých bylo více či méně zřejmé, jak se v problematice orientují. Avšak pro zachování objektivnosti výzkumu bylo nutné i přesto některé otázky položit, případně doplnit a upravit tak, aby informace, kterou jsem potřebovala vědět, přirozeně vyplynula z diskuse.

Moje zkušenost je také taková, že pokud jsem pokládala otázky s možnostmi odpovědí, každý trochu znejistěl, protože to působilo mnohem více, jako zkouška. Měla jsem pak pocit, že dotazovaný přestal až tak úplně přemýšlet o tom co ví, a porovnávat to s výběrem, ale spíše se snažil najít správnou odpověď za každou cenu, tzn. nemýlit se, což někdy působilo právě naopak. Postupně jsem se tedy tomuto způsobu dotazování snažila víc a víc vyhnout a kladla jsem otázky sice s možnostmi, ale více skrytě. Dalším poznatkem bylo, že vlastně v každé MŠ měla paní učitelka o problematiku zájem, chtěla se dozvědět, jak to skutečně je.

Otázky byly spíše všeobecné, ale snažila jsem se jejich pomocí udělat průřez orientací učitelek v celé problematice náhradní rodinné péče. Většinou však pouze s přihlédnutím k pedagogické profesi. U legislativních otázek jsem se ptala jen okrajově. Více jsem se snažila zjistit, jaké mají paní učitelky s prací s dětmi z náhradních rodin nebo ústavních zařízení zkušenosti, nebo jak některé věci vnímají ze svého pohledu, např. zda by ocenily možnost získat více informací z této oblasti (např. v rámci studií nebo pomocí nějakého distribuovaného materiálu) nebo mají pocit, že jich mají dostatek, jak vnímají rodiny, které přijaly „cizí“ dítě, a jak s nimi spolupracují. Zajímalo mě také, jestli mají nějaké povědomí o tom, jaká fungují ústavní zařízení v ČR a jaké nestátní organizace se náhradní rodinnou péčí zabývají a pomáhají jak zájemcům o ni, tak i již vzniklým náhradním rodinám.

2.2 Doplnující rozhovor se sociálními pracovníky

Otázek rozhovoru, který jsem se rozhodla realizovat se sociálními pracovníky pracujícími v ústavních zařízeních, bylo nakonec pouze několik – přesně tři. Zajímalo mě, zda děti z daného zařízení chodí do běžných mateřských a základních škol, a pokud

ano, jaké má zařízení zkušenosti s prací učitelek a jejich informovaností, a jak funguje vzájemná spolupráce mezi zařízeními.

Ústavy jsem chtěla volit podobným způsobem jako MŠ, a to pokud možno v oblasti Prahy 9, aby byly výsledky porovnatelné. To však bylo možné pouze v případě dětského domova, které jsou v této části Prahy dokonce dva, a to v Dolních Počernicích a v Klánovicích.

S Klokánky to už tak jednoduché nebylo. Po Praze a po celé republice jich je poměrně hodně, ale žádný v této lokalitě. Rozhodla jsem se tedy kontaktovat „ústřední“ Klokánek sídlící v Praze 8, kde mi informace ochotně poskytl. Zkušenosti jsou stejně vždy závislé na dotazovaném a lidech, se kterými spolupracuje nebo spolupracoval.

V případě S.O.S. dětských vesniček bylo od začátku zřejmé, že je to případ úplně jiný. V České republice jsou pouze tři a ani jedna není ani v blízkosti Prahy. Proto jsem se rozhodla kontaktovat náhodným výběrem jednu z nich. Nakonec to byla vesnička v Doubí, což je první vesnička, která začala v ČR fungovat.

2.3 Otázky pro náhradní rodiče

Otázku pro náhradní rodiče jsem měla vlastně pouze jednu, i když rozvětvenou. Přesto, že mi šlo o to, abych zjistila, jaké jsou zkušenosti náhradních rodin od začátku do konce, musela jsem otázku položit přesněji. Chtěla jsem zjistit, jaké zkušenosti mají z doby, kdy se rozhodli dítě přijmout do své péče, jaká byla příprava, jak vše probíhalo, jak dlouho to trvalo, než dítě dostali apod., stejně jako to, co je k tomuto velkému životnímu kroku vedlo, na koho se se svou žádostí obrátili, nebo jak probíhala následná adaptace dítěte v rodině a jaké je soužití dnes.

Otázku jsem napsala na diskusi internetového portálu www.adopce.com. Rodiny, které se rozhodly, podělit se se mnou o své zkušenosti a zážitky, mě poté kontaktovaly přes mou e-mailovou schránku, kde se podrobněji vyptali, co všechno potřebuji vědět a jak mi mohou pomoci. Všichni byli velmi ochotní a i po napsání svého příběhu mi dovolili, abych je v případě potřeby kontaktovala znovu, že mi pomohou, pokud to bude v jejich silách. Měla jsem pocit, že jsme se potěšili navzájem, protože i oni to zřejmě vnímali

tak, že se o jejich záslužnou činnost někdo zajímá, že to není pro každého samozřejmé, případně, že nejsou pro své okolí blázni, kteří si vzali domů „cizí dítě“.

Na výše uvedené rodiče jsem se pak obrátila ještě jednou, s několika stručnými doplňujícími dotazy. Zajímalo mě, jak spolupracují s mateřskou, případně základní školou, do které jejich dítě chodí. Zda o tom, že je dítě osvojeno nebo v pěstounské péči učitelky vůbec vědí, a pokud ano, jak ke skutečnosti i k dítěti přistupují, jak s rodinou spolupracují. Zeptala jsem se také na to, zda si myslí, že jsou učitelky v této oblasti dostatečně znalé, případně jestli se o problematiku zajímají.

3. Výsledky výzkumu

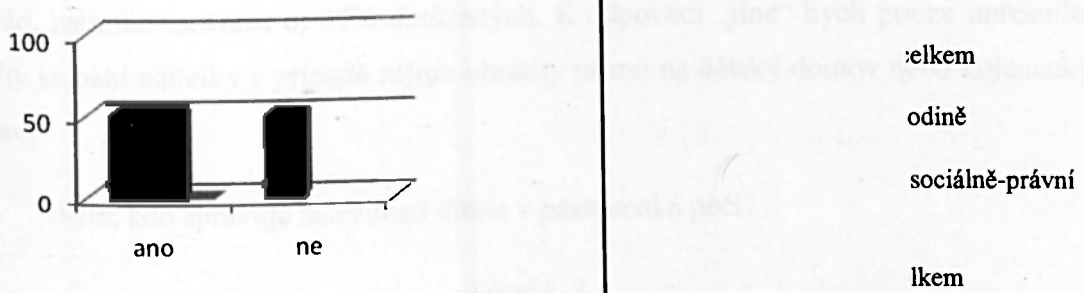
3.1 Informovanost pedagogické veřejnosti

Ve struktuře rozhovoru bylo celkem 14 otázek (viz. příloha č. 1), ke kterým vždy přibýly nějaké doplňující, respektive upřesňující, jak vyplývalo z dané situace. Na otázky mi odpovídalo celkem 16 učitelek, či ředitelek mateřských škol. Pro přehlednost jsem při vyhodnocování otázky rozdělila do tří skupin. V první byly otázky zabývající se legislativou a úřady státní správy, ve druhé otázky řešící formy náhradní péče a třetí soubor otázek byl zaměřen na zkušenosti učitelek z praxe a jejich osobní pohled na problematiku.

1. Legislativa, úřady státní správy

1. Máte představu, jaké dva hlavní zákony upravují problematiku náhradní rodinné péče v ČR?

Graf č. 1

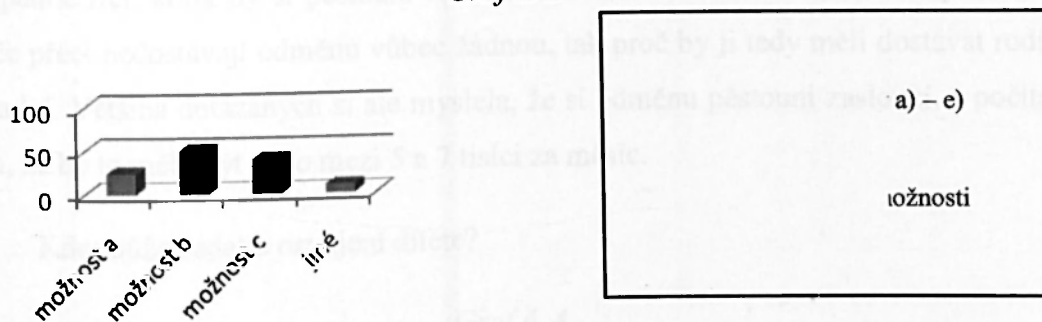

Odpovědi „ano“, nebylo sice až tak málo, ale vždy šlo pouze o jeden ze zákonů, a to o zákon o rodině. Nikdo neznal zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Nejčastější odpovědi k možnosti „ne“ bylo, že veškeré věci, a tím pádem i informace ohledně NRP, je možné najít na Internetu, což by paní učitelky také jistě udělaly. Co se týče legislativy, myslím si však, že neměly pocit, že by to ze své pozice měly a potřebovaly znát.

2. Víte, které orgány státní správy spravují agendu náhradní rodinné péče v ČR, např. vedou registry žadatelů o adopci či pěstounskou péči, zprostředkovávají adopce atp.?

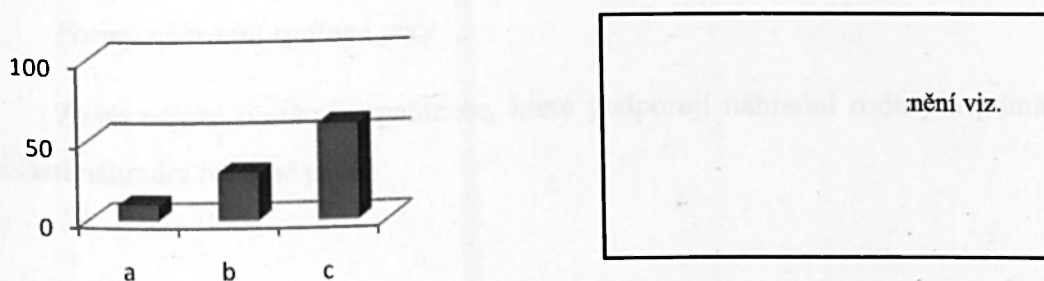
Graf č. 2

Pro usnadnění odpovědi jsem se pokoušela otázku doplnit o upřesnění „kam byste se obrátila vy, pokud byste měla zájem o NRP“. Do jisté míry byly vlastně všechny možnosti správné, protože všechny uvedené orgány do oblasti NRP zasahují, jak je zřejmé ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Obecní úřady se však zabývají spíše prevencí než zprostředkováváním adopcí. Z grafu je zřejmé, že možnosti d) a e) nezvolil nikdo, zatímco možnost c) 30% dotázaných. K odpovědi „jiné“ bych pouze upřesnila, že by se paní učitelky v případě zájmu obrátily přímo na dětský domov nebo kojenecký ústav.

3. Víte, kdo spravuje záležitosti dítěte v pěstounské péči?

Graf č. 3

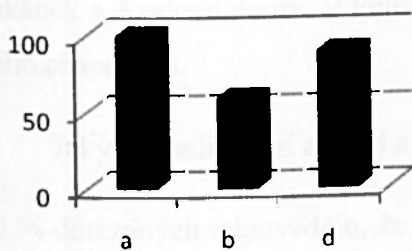
Správnou odpovědí je možnost c). Bez nabídky možností by úspěšnost byla mnohem nižší. V této podobě byla ale úspěšnost poměrně velká.

4. Víte, jakou finanční odměnu dostává pěstoun? Kolik byste jim dala Vy?

Na tuto otázku neznal odpověď nikdo. Nejvíce tipů byla výše rodičovského příspěvku, konkrétně tedy něco kolem 3 500,- Kč. Některé paní učitelky si netroufly ani odhadovat a případně říci, kolik by si pěstouni zasloužili. Našla se dokonce taková odpověď, že rodiče přeci nedostávají odměnu vůbec žádnou, tak proč by ji tedy měli dostávat rodiče náhradní. Většina dotázaných si ale myslela, že si odměnu pěstouni zaslouží, a počítala s tím, že by to mělo být něco mezi 5 a 7 tisíci za měsíc.

5. Kdo může žádat o osvojení dítěte?

Graf č. 4

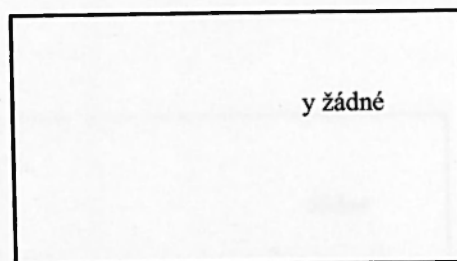
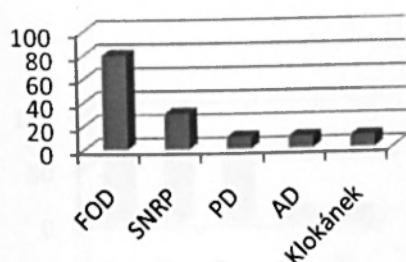
n znění viz.

Mezi odpověďmi se objevovaly pouze tři možnosti, ty správné. Ne mnoho učitelek však vědělo, že je možné osvojit si dítě, pokud je člověk sám, tedy nežije v manželském svazku. Některé si myslely, že do pěstounské péče ano, avšak do adopce ne. Je však pravdou, že možnosti osamělého žadatele na svěřeni dítěte do adopce, jsou daleko menší než u manželského páru.

2. *Formy náhradní rodinné péče*

1. Znáte nějaké nestátní organizace, které podporují náhradní rodiny a pomáhají v oblasti náhradní rodinné péče?

Graf č. 5

Nejznámější organizací je mezi učitelkami Fond ohrožených dětí. Méně pak Středisko náhradní rodinné péče. Objevila se ještě odpověď fond „Pomozte dětem“. Organizací je však mnohem více. Objevily se i dvě odpovědi, které k této otázce nepatřily, a to Klokánek a Azylové domy. V tomto případě jde však o zařízení, která poskytují pomoc jiného charakteru.

2. Jaký je rozdíl mezi adoptí a pěstounskou péčí?

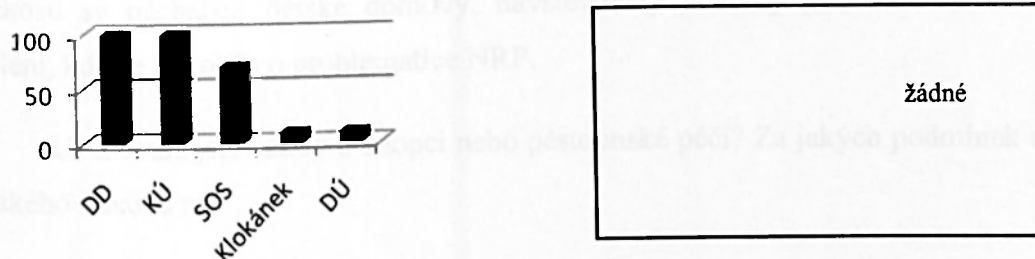
100 % dotázaných odpovědělo, že rozdíl zná. V podstatě učitelky věděly, že po právní stránce je vztah mezi rodiči a dětmi jiný. Nevěděly ale blíže jak. Další podrobnosti tedy také ne.

3. Co je to Klokánek?

Všechny paní učitelky odpověděly, že vědí, co je to Klokánek. Neznamenal to však, že by měly nějakou konkrétnější představu. Nejčastější odpověď zněla: „forma ústavního zařízení“. Téměř nikdo nedokázal říci, že je to zařízení pro děti potřebující okamžitou pomoc. O spojení s Fondem ohrožených dětí se zmínily pouze tři dotázané. Více než 95 % respondentů mělo spojeno zařízení Klokánek s nedávnou „kuřimskou kauzou“, bohužel tedy spíše negativně. I to si myslím vypovídá o tom, že o zařízení jako takovém, příliš mnoho nevěděly.

4. Jaká ústavní zařízení náhradní rodinné péče pro děti a mládež fungují v ČR?

Graf č. 6

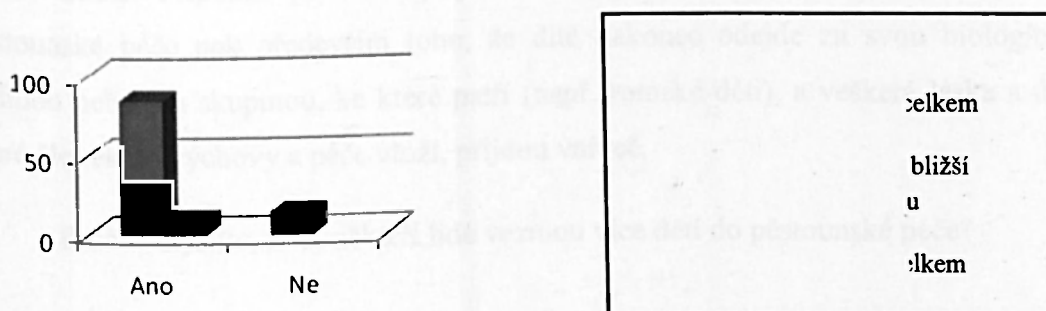

Dle grafu je zřejmé, že dětské domovy a kojenecké ústavy jsou zařízení náhradní rodinné péče, které znaly všechny učitelky. Pravděpodobně by se asi dalo i říci, že jsou vůbec nejznámější. Poměrně hodně, až 70 %, dotázaných si vzpomnělo i na S.O.S. dětské vesničky. Diagnostický ústav uvedly pouze dvě učitelky. Za velmi zajímavé také považují to, že i přesto, že odpověď na otázku, co je to Klokánek, věděly všechny učitelky, v této otázce ho mezi ústavní zařízení neuvedly, respektive uvedla pouze jedna.

3. Zkušenosti učitelek z praxe, vlastní pohled na problematiku

1. Měla jste někdy příležitost, blíže se seznámit s problematikou náhradní rodinné péče v České republice, případně kde (škola, přednášky, internet, z důvodu vlastního zájmu o adopci apod.)?

Graf č. 7

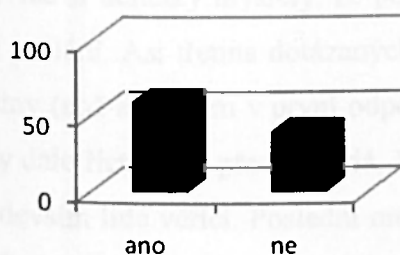

Pod odpovědí „ano“ se však ve většině případů neskrývalo skutečné bližší seznámení s problémem. Učitelky mluvily především o své praxi, tzn. spíše o svých zkušenostech.

Nešlo tedy o znalosti legislativy, přímých dopadů na psychiku dítěte apod. Přímou z vlastních studií si nenesla informace žádná, a to bohužel ani ty, které dostudovaly v posledních 10 letech. Pouze ve dvou mateřských školách, v jejichž bezprostřední blízkosti se nacházejí dětské domovy, navštěvovaly učitelky průběžně semináře a školení, kde se hovořilo o problematice NRP.

2. Uvažovala jste někdy o adopci nebo pěstounské péči? Za jakých podmínek ano? Z jakého důvodu ne?

Graf č. 8

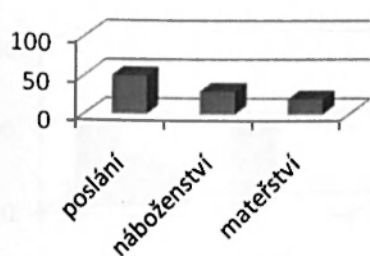

Většina dotázaných, které odpověděly „ano“, uvažovala o adopci (o pěstounské péči téměř nikdo). Některé učitelky pouze dříve a dnes už ne, některé stále nebo právě teď aktuálně začaly. Obvykle proto, že by rády pomohly opuštěným dětem. Buď své vlastní děti neměly, nebo měly už děti větší, ale cítily, že by na to ještě měly sílu. Tento poměr byl zhruba 50 na 50.

Učitelky, které o adopci neuvažovaly nikdy, měly většinou obavy z toho, že by neznaly původ dítěte. Případně se obávaly problémů, které by mohly následně nastat. U pěstounské péče pak především toho, že dítě nakonec odejde za svou biologickou rodinou nebo jen skupinou, ke které patří (např. romské děti), a veškerá láska a úsilí, které člověk do výchovy a péče vloží, přijdou vniveč.

3. Proč si myslíte, že si někteří lidé vezmou více dětí do pěstounské péče?

Graf č. 9

lutý	žádné
ly	přesně
enila jsem je	
tří skupin	
uvislosti	

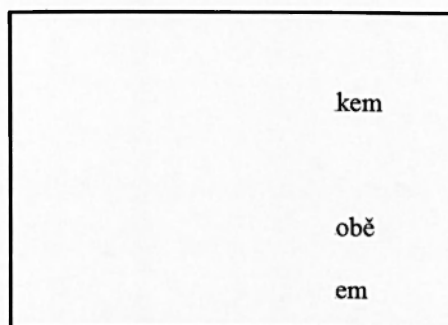
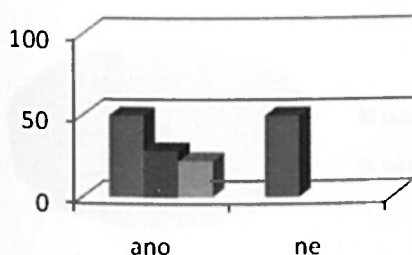
Nejvíce si učitelky myslely, že pěstouni cítí výchovu dětí a péči o opuštěné děti, jako své poslání. Asi třetina dotázaných si myslela, že jde převážně o nábožensky založené rodiny (což se ovšem v první odpovědi také někdy skrývalo). Téměř univerzálně by se tedy dalo říct, že se předpokládá, že se opuštěných dětí formou pěstounské péče ujímají především lidé věřící. Poslední možností, ke které se přiklonilo asi 10 % učitelek, byla možnost, že matka se najde v péči o děti a v jejich výchově a cítí dostatek lásky, kterou by chtěla a měla rozdávat.

4. Myslíte si, že by měla být pedagogická veřejnost lépe informována o problematice náhradní rodinné péče v ČR? A proč?

Odpovědi na tuto otázku byly naprosto jednoznačné. Všechny učitelky, se kterými jsem mluvila, konstatovaly, že ano. Představovaly si, že by měla být alespoň hrubá zmínka o NRP v rámci studia. V podstatě všechny měly pocit, že je to trochu nedostatek, protože nikdy nemohou vědět, do jaké MŠ po škole nastoupí, případně jaké děti budou do školy, ve které budou pracovat, chodit. I přesto, že si mnoho věcí mohou najít na internetu, uvítaly by nějakou přednášku na toto téma, případně nějaký přehledný materiál, ve kterém by bylo možné hlavní informace o NRP najít.

5. Setkala jste se někdy ve své práci s dítětem v ústavní péči nebo pěstounské péči, případně dítětem osvojeným? Jakou s tím máte zkušenost?

Graf č. 10

Zkušenosti z praxe byly mezi učitelkami v 50 %. U některých šlo však o zkušenosti z dřívější doby – např. z práce v dětském domově nebo kojeneckém ústavu, jen menší část z nich měla tuto zkušenost z MŠ. Menší část učitelek se s dětmi v náhradní rodinné péči setkává téměř každodenně, a to přímo v MŠ. V několika případech je to proto, že MŠ navštěvují děti z dětského domova, o něco méně děti v pěstounské péči. Některé učitelky věděly, že školu navštěvují děti, které jsou osvojené, pokud je však neměly přímo ve své třídě, věděly o tom opravdu jen z doslechu. Děti se projevovaly úplně stejně jako děti z běžných rodin. Mnoho jich také přiznávalo, že pokud adoptované děti školu navštěvují, nemusejí o tom ani vědět.

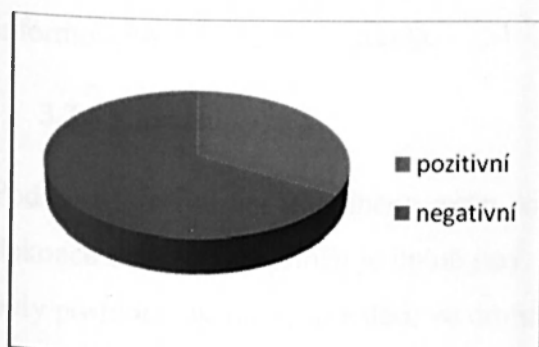
3.2 Zkušenosti sociálních pracovníků se spoluprací s mateřskými školami

Za velmi důležitý považuji pohled z druhé strany, tedy pohled ze strany ústavních zařízení. Kontaktovala jsem postupně dětský domov, S.O.S. dětskou vesničku i Klokánek. Děti z těchto zařízení totiž navštěvují běžné mateřské a základní školy, tzn. komunikace mezi zařízením a školou je doslova každodenní. To ovšem nemusí znamenat, že je bezproblémová a vstřícná.

Doplňující rozhovor se skládal pouze ze dvou otázek:

1. Jakou máte zkušenost se spoluprací s mateřskými a základními školami – jak jsou děti přijímány, jak probíhá komunikace učitelek a sociálních pracovníků?

Graf č. 11

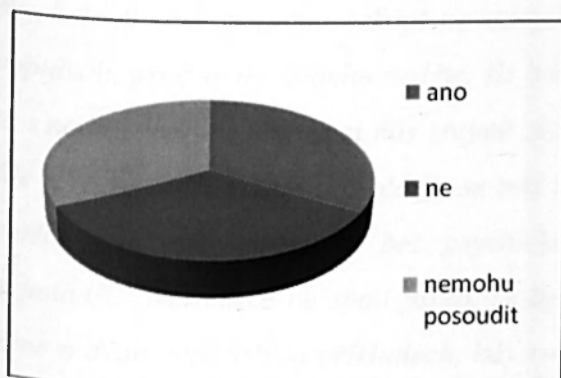

Pozitivní znamená, že učitelky komunikují se sociálními pracovníky velmi dobře a ochotně, snaží se děti začlenit do kolektivu tak, aby neměly pocit, že jsou jiné, snaží se nedělat rozdíly mezi dětmi z ústavu a běžných rodin.

Negativní zkušenosti vypadají obvykle tak, že se na děti nahlíží rozdílně. Děti jsou považovány za zlobivé, často jsou spojovány i s problémy, se kterými nic společného nemají. Komunikace s ústavem probíhá spíše na úrovni předávání nejnutnějších informací. Je zřejmé, že je přístup celkově jiný než k dětem a rodičům z biologických rodin.

2. Myslíte si, že jsou pedagogové dostatečně informovaní o problematice NRP?

Graf č. 12

Pokud šlo o nedostatečnou informovanost pedagogického personálu, nutně bylo vždy doplněno, že záleží na konkrétních lidech. Zkušenost však byla doposud spíše taková,

že učitelky v MŠ nejen o problematice příliš mnoho nevěděly, ale ani se o ni nijak zvláště nezajímaly. A to i přes to, že věděly, že se s dětmi v NRP budou pravidelně setkávat. Část respondentů odpověděla, že nemůže z doposud získaných zkušeností informovanost pedagogů posoudit.

3.3 Kazuistiky

Podařilo se mi získat tři příběhy rodin, které se rozhodly přijmout opuštěné dítě nebo dokonce děti. Každý příběh je úplně jiný. Ve dvou případech jde o osvojení. V jednom byly postupně osvojeny dvě děti, ve druhém dítě jedno, a to již před delší dobou, takže se tam promítají dlouholeté zkušenosti. V posledním příběhu jde o přijetí holčičky do pěstounské péče.

Tyto skutečné zážitky rodin s náhradní rodinnou péčí, adaptací dětí, které k nim do rodiny přišly, a zkušenosti s komunikací se školskými zařízeními, považuji pro mě a mou práci za velmi cenné.

1. Příběh

„S manželkou jsme se brali v roce 1990, a poté, co nám řekli, že díky dědičné srdeční vadě z její strany je velmi malá pravděpodobnost mít své, a zdravé dítě, podali jsme si v roce 1992 žádost o adopci. Tehdy jsme jezdili na okresní úřad. Nastalo období prověřování, kdy se na nás vyptávali bezmála i po sousedech, sháněli jsme výpisy z rejstříku trestů. Docela zábavné bylo sezení s psychologem, tedy přesněji řečeno, těch psychologů jsme za dobu čekání na adopci poznali mnoho, protože kdykoliv jsme se poptávali, proč se nic dlouho neděje, šli jsme znovu a znovu k psychologovi. Brali jsme to s nadhledem – s tím, že si nás zřejmě zkouší, jestli jsme se nezbláznili z toho čekání. Ale k věci – hned nějak ze začátku se nás vyptávali, jaké máme požadavky na dítě – chtěli jsme dítě neromské, bez psychické vady, s tím, že bychom preferovali co nejmladší. Neromské ne snad proto, že bychom měli rasové předsudky, ale proto, že víme o dvou nezávislých příkladech, kdy romské dítě, byť bylo vychováváno s láskou a pochopením prostě s nástupem puberty od rodiny uteklo – ke „svým“. Tomu jsme se chtěli vyhnout.

Konečně jsme se v roce 1999 dočkali – zavolali nám, že pro nás mají pětíměsíčního chlapce. Tím začal kolotoč – musel jsem připravit celý dům na dítě, počínaje postýlkou, přes přebalovací pult atd. Pak jsme byli ještě na nějakém pohovoru na OÚ, tam jsme se setkali s paní psycholožkou – snad jedinou z této profese, které si hluboce vážím. Měla perfektní přístup klidem a hlavně znalost problematiky adopce, což jsem úplně postrádal u předešlých sezení s psychology. Rovněž oceňuji přístup ředitelky i personálu v kojeneckém ústavu – informovali nás naprosto otevřeně a o všem, co se syna týkalo. Také nám poradili, že pokud chceme druhé dítě, máme podat ihned žádost. To jsme také udělali – opět se stejnými požadavky. Jinak, co se týká syna – nepostřehli jsme žádný rozdíl, mezi jím a jeho vrstevníky. Prostě normální dítě. Dodnes nevíme, proč ho jeho rodiče odložili do ústavu, má totiž bráčku, kterého si nechali – ale to je vcelku jedno, absolvovali jsme soud na zrušitelné a druhý na nezrušitelné osvojení, takže je i právně náš.

Poměrně velké obavy jsme měli z okamžiku, kdy řekneme synovi, že je z KÚ. Ale protože jsme důvěřovali paní psycholožce z „okresu“, tak jsme se poradili s ní. Nikdy jsme totiž nechtěli T. tajit, že je adoptovaný, jednak je to nefér, a jednak žijeme v maloměstě, kde to stejně všichni vědí. Takže než šel do školky, podali jsme mu tuto skutečnost – za pomoci pohádky o Plaváčkovi. A účel to splnilo, T. to vzal úplně v pohodě, dokonce mám někdy dojem, že je spíše hrdý na to, že jsme si jej vybrali.

Čekání na druhé dítě bylo snad ještě „úmornější“, než na to prvé, jen s tou výhodou, že už jsme měli T., takže jsme nebyli bezdětní. Ale jinak stejný kolotoč – úřady, psycholog. Do toho došlo ke zrušení okresu, takže i když nám stále tvrdili, že už jsme na řadě, tak přechodem pod kraj jsme se zřejmě propadli někam dozadu, protože jsme čekali a čekali....

V roce 2004, v březnu, nás znovu zavolali s tím, že pro nás mají čtyřletou holčičku - dle paní z krajského úřadu zdravé, čilé dítě, bez problémů. Bohužel, skutečnost byla diametrálně jiná. Děvče bylo totiž retardované, dokonce i v KÚ se divili, proč ji nabízí do adopce. Přiznám se, já bych ji asi stejně vzal, ale manželka nechtěla. Zpětně vidím, že to asi bylo rozumné, ono věnovat se postiženému dítěti je něco zcela jiného. Takže jsme si ji nevzali, ale pochopitelně to s námi zamávalo. T. se pořád vyptával, „kdy už

pojedeme do kojenáku pro ségru“ (měl hned jasno, že chce holku). Tak jsme zase čekali a čekali. Pak už, naštěstí, aspoň nechtěli žádné psychologické ani jiné vyšetření, takže byl klid. Už jsme uvažovali i o tom, jestli má cenu ještě čekat na další dítě.

No a do toho nám zavolali v červenci 2008, že mají pro nás děvčátko – 2,5 roku staré. Jen na dokreslení – my jsme zrovna předělávali dům – měnili jsme okna, podlahy, malovali jsme. Do toho telefon, manželka to vzala a prý úřednice tónem jako by se ptala: Chceš ten chleba nebo nechceš?, se zeptala: „Máme pro vás dvou a půl letou holku, chcete ji nebo ne?“ Víc nechtěla říct, hned druhý den jsme jeli na krajský úřad, tam už nám tedy o poznání rozumněji sdělili podrobnosti, dokonce nám i ukázali její fotografii. Po minulé zkušenosti jsme byli opatrnější s optimismem. Nicméně jsme do KÚ jeli, tentokrát sami dva, T. byl na táboře. L. si nás hned získala, prvně jsme byli jen na vycházce městem. Po návratu T. jsme je vzali oba do ZOO na výlet, upozorňovali nás sice, že L. místy reaguje afektivně, nicméně vše proběhlo v klidu. Pak jel T. na druhý tábor (vymohl si dva) a my jsme aspoň jakžtakž dodělali dům. No a 7. 8. jsme si L. odvezli. Začátky byly dost zajímavé, protože L. pojala hned po ZOO averzi vůči T. (zřejmě proto, že jsme si po výletě T. odvezli, ale ji nechali v KÚ – což jsme však museli), takže nám předvedla menší záchvat vzteku s tím, že s námi nepojede. No, nějak se to povedlo, děti jsme naložili a dovezli. T. se projevil jako perfektní bráška a záhy se stali s L. velikými kamarády. Ale problémy byly – L. reagovala negativně takřka na vše – nechtěla jíst, nechtěla spát, nechtěla se převléci. Naprostý děs měla z vysavače, fénu, psa – a koupelny. V KÚ se zmínili, že ji párkrát sprchli studenou vodou, když se vztékala – takže holka v koupelně šíleně brečela s tím, že je hodná holka a že nechce studenou. Díky bohu za T. – ten ji vlastním příkladem přesvědčil, že koupání není nic strašného – ale mýt hlavu si i přesto nechala bez řevu až za týden, sušit vlasy fénem jsme mohli až za další skoro týden – a teprve asi za měsíc se nám ji poprvé podařilo přesvědčit, aby si lehla ve vaně. Přesto se L. ještě občas vztéká – ale už to není tak zlé, jako zezačátku. Bohužel – opět nás velmi zklamal psycholog z KÚ – při naší návštěvě jsme právě řešili, co s L. v případě záchvatu vzteku. Radil převést na jiné téma apod. To však bohužel nefungovalo, zhruba po čtyřech dnech u nás se L. vztékala poměrně hrozným způsobem, manželka volala tomu psychologovi do KÚ a jeho rada byla: „Tak si dojděte k pediatričce pro nějaká sedativa!“ To nám poradil starší pán, jenž se celou dobu

honosil tím, že je žákem prof. Matějčka. To jsme nechtěli, a zatím se nám daří celkem normálně žít i bez „chemie“, byť občas nějaký vztek proběhne. Snad se to usadí

Jen stručně závěrem shrnu, co mě nejvíc vadí na adoptcích:

- *naprostá neprůhlednost pořadníků, budí to dojem, že je to systém pro korupci a „známosti“.*
- *poměrně velká nekompetentnost úřednictva – nejhorší je to na městě, trochu lepší byl okres, nebo kraj.*
- *poměrně značně mě naštvála ministryně Stehlíková, když lámanou češtinou líčila v TV, jak jsou plné KÚ, jelikož není o děti zájem, přičemž my jsme čekali na dvě děti 14 let.*

Tento příběh je datován do roku 2007. Je z něj naprosto jasná vyrovnanost s tím, že pár své vlastní děti mít nebude, a zároveň absolutní odhodlání děti vychovávat. Trochu smutné na tom je, že i takováto náhradní rodina na své dítě, respektive děti, čekala tak dlouho. O to krásnější je, že soužití s prvním chlapcem proběhlo dobře (zcela jistě díky jeho nízkému věku v době osvojení). S velkou vstřícností ze strany sociálních pracovníků se podle všeho náhradní rodiče nesetkávali, ale naštěstí ne zcela bez výjimky. Vše dopadlo dobře, a dostali i druhé dítě. Dítě starší, kde bude adaptace zcela jistě o něco těžší, ale i tady, možná i díky bráškově, probíhá relativně dobře.

Pro mě je naprosto nepochopitelné, že se jim dostalo informace, že už pro ně mají dítě, a ukázalo se, že je dítě postižené, pro adopci naprosto nevhodné. Musí to být velmi těžké pro všechny. Děsí mě také zmiňované metody v kojeneckém ústavu (ale věřím, že šlo o naprostou výjimku) a ne příliš citlivé rady psychologa.

Zkušenosti rodiny s informovaností v ZŠ i MŠ nejsou příliš velké, a to především proto, že ačkoli v podstatě všichni vědí, že jsou děti adoptované, bere se to spíše jako samozřejmost. O chlapci učitelky speciálně informovány nebyly, nebylo také třeba speciálního přístupu. S holčičkou to bylo trochu složitější. Ačkoli se spousta počátečních problémů v průběhu času srovnala a ztratila, afektovanější reakce se občas stále objevují. Do MŠ nastoupila v září roku 2008. Adaptaci celkem dobře zvládla, i když se od rodiny, na kterou si velmi zvykla, nechtěla oddělit. Učitelky sice příliš velké povědomí o problematice NRP neměly, ale měly zájem pomoci a případně se dozvědět více. Už také znaly z dřívější doby jejího bratra. S rodiči spolupracovaly.

2. Příběh

„Bezdětnost jsme nijak dramaticky neprožívali. Už před svatbou jsme věděli, že mít biologického potomka bude problematické. Oba máme zájmy a práci, která nás baví. Přesto jsme měli pocit, že nám něco chybí... S nápadem adoptovat dítě, jsem přišla já, manžel trochu váhal.

Na jaře roku 1997 jsme podali žádost o adopci (krátce po desátém výročí svatby). Žádali jsme dítě ve věku 0-3 roky, netroufli jsme si na jiné etnikum ani na nějaké vážnější postižení. Sociální pracovnice se přišla podívat k nám domů. Na podzim téhož roku jsme absolvovali přípravný kurz, který byl organizovaný kojeneckým ústavem a byl nepovinný. Na jaře 1998 jsme podstoupily tři etapy psychologických vyšetření – test, pak něco jako skupinovou terapii a na závěr individuální rozhovor s psychologkou.

Nejhorší období bylo od okamžiku, kdy nám na magistrátu řekli: „Už jste na řadě, čeká se na dítě, pro které budete vhodní rodiče.“ To bylo někdy na konci jara nebo před prázdninami - do dne „D“ kdy zavolali, že pro nás mají děťátko – to bylo až ke konci roku. Jeden den zazvonil telefon. Druhý jsme malého viděli a třetí jsme si ho přivezli domů. Nic jsme dopředu neměli, celou vybavičku, kočárek, postýlku atd. jsme pořídili během 48 hodin. Vůbec mi nepřišlo, že jsem malého neporodila, zkrátka byl můj a brečela jsem štěstím. Na konci roku 1998 jsme si přinesli tříměsíčního chlapečka. A teprve s příchodem dítěte, nám oběma došlo, o co jsme přicházeli.

Na jaře roku 1999 jsme podstoupili soudní řízení pro první stupeň osvojení a na podzim pro druhý. Před oběma soudy nás navštívila sociální pracovnice v bytě, a my navštívili lékařku a dětskou psychologku z KÚ, soud nakonec jejich vyjádření nepotřeboval.

Co se týče sociálních pracovníků. Setkala jsem se s dvěma (díky přestěhování), obě byly vstřícné, jedna z nich dokonce nabídla pomoc s vypracováním žádosti pro soud.

Význam přípravného kurzu nevidím tolik v informacích, které jsme se tam dozvěděli, to bychom zvládli sami. Kurz byl ale užitečný v tom, že jsme se psychicky připravili na adopci, setkali se s jinými žadateli. Zajímavě na mě působila návštěva v KÚ. Kdyby to šlo, vzala bych si ty děti snad všechny.

Psychologická vyšetření nám nevadila, jen nevím, co jsou psychologové vlastně schopni o člověku opravdu poznat. Někaké vyšetření žadatelů je ale rozumné.

Nyní je synovi 9 let, jde do 3. třídy, je to živý kluk, občas umí pěkně vytočit. Ale nedokážu si představit, že jsme ho někdy neměli, zkrátka normální vztah rodiče k dítěti. Syn odmala ví, že je adoptovaný.“

V toto příběhu, také z roku 2007, už je cítit více optimismu, tedy alespoň z hlediska přístupu úřadů a psychologů. I když pár opět od počátku věděl, že vlastní dítě mít nemůže a rozhodl se tedy žádat o svěření dítěte, vyhnul se obrovským průtahům. Je zde tedy zřejmé, jak moc je důležité, s kým se člověk setká a je nucen spolupracovat. Zkušenost se sociálními pracovníky byla pouze dobrá – byly ochotné a vstřícné. Ohromné štěstí pro všechny bylo také to, že chlapeček byl v době osvojení pouze tříměsíční miminko. Pro něj tedy bylo vše téměř jako s biologickými rodiči. I v tomto případě se rodiče bezodkladně rozhodli dítě informovat o tom, že je adoptované. Považuji to za správné a velice důležité. Dítě by mělo vědět, na čem je.

Ve vztahu k MŠ a ZŠ je to v této rodině tak, že nikdo netají, že je chlapec adoptovaný, nicméně nikdo necítí potřebu přímo učitelky informovat. Když na to byla vhodná situace nebo se to přímo hodilo, matka o tom automaticky hovořila. Jinak počítá s tím, že se taková zpráva v zařízení rozšířila. Dítě reaguje stejně jako jiné děti tohoto věku, žádnou speciální péči nevyžaduje, zdá se tedy, že není podstatné nějak na celou věc upozorňovat.

3. Příběh

Máme rok a 2 měsíce v pěstounské péči holčičku. Přivezli jsme si ji jako 22. měsíční, proto asi nebyl problém s adaptací na nás. Rodina ji přijala skvěle, je to naše zlatíčko. Je to naše druhé dítě. Naší biologické dceři je 7 let. Holky se mají taky moc rády a jedna bez druhé nemůžou být. Jsme v intenzivním kontaktu s její biologickou babičkou - vlastně celou rodinou ze strany maminky, ale s rodiči ne. Jsou z druhého konce republiky.

Co se týče našeho prověřování, myslím, že to probíhalo normálně. Byl třeba posudek z práce, z obce, čistý trestní rejstřík. Proběhla také návštěva u nás doma. Navíc se dodávalo potvrzení o výši mzdy. Pak šlo všechno na krajský úřad, kde jsme prošli písemnými psychotesty a následně pohovorem. Potom následovala příprava. To vše

trvalo od konce září do června. Hned dva dny po skončení přípravy už nám volali, že mají dítě, pro které bychom byli vhodnými rodiči. Museli jsme ale projít ještě jedním poradním sborem, kterým jsme byli vybráni jako druzí vhodní pěstouni. První to ale nakonec, kvůli obavám z biologické rodiny, vzdali, tak jsme si mohli vzít maličkou my. Byl to snad nejkrásnější den v našem životě.

Vlastní rodiče naší holčičky nikdy s pěstounskou péčí nesouhlasili. Ani přes to, že její starší sestra je v pěstounské péči babičky (která si ale další dítě už ale nemohla vzít, protože je toho na ni hodně). Zároveň však nedělali nic pro to, aby si maličkou mohli vzít oni. Fetovali (dodnes nevím co), nadělali dluhy, kam přišli, to vyplenili a zase odešli, uměli vycucnout všechno okolo. Babička moc těžce nesla to, že K. půjde do pěstounské péče, ale sama podala návrh, prosila sociální pracovnice, aby jí našli novou rodinu.

Malou máme doma už více než rok a rodiče se s námi nikdy nekontaktovali, ani přes to, že mají naši adresu. Stále jsou zákonnými zástupci, což je docela problém, protože není znám jejich trvalý pobyt. Nesmíme tedy s malou cestovat do zahraničí, což je docela omezující. Navíc je problém s podpisy, ať už při plánované operaci nebo při nástupu do školy, jejich podpis neseženeme a jednání soudu je zdlouhavé.

Příběh z roku 2007 nastiňuje naprosto jinou situaci, než dva předchozí. Rodina už své biologické dítě měla a i přesto se rozhodla přijmout další. Je skvělé, jak dobře se to povedlo, a to nejen ze strany širší rodiny a rodičů, ale i sestřičky, pro kterou mohla být situace poměrně velikou zkouškou. Velmi odlišné také je, že holčička není osvojena, ale v pěstounské péči, která je sama o sobě plná úskalí. To zřejmě také ovlivnilo dobu čekání.

Velmi mile mě také překvapilo, že i přesto, že se biologičtí rodiče odmítli starat o své děti, a jedno z dětí přijala babička, ve chvíli, kdy cítila, že na péči o další dítě nemá energii, požádala o pomoc. Jistá závislost na biologické rodině dítěte v pěstounské péči musí být poměrně velikou zátěží, a ne každý se s ní umí vyrovnat. Na druhé straně je jistě krásné, když člověk vidí z této strany zájem (v tomto případě babičky). To co je také velkou výhodou oproti osvojení, rodiče vědí, jaká rodina je, tedy i prostředí, odkud dítě přichází.

Podle informací, které jsem mohla získat v tomto roce (2009), k této holčičce přijala rodina do pěstounské péče ještě další děvčátka. Jejich soužití je v celku harmonické a rodina žije spokojeně.

Co se týče zkušeností s pedagogy, aktuálně s učitelkami v MŠ, u K. to bylo o maličko složitější. Byla u ní diagnostikována ADHD. Celková nesoustředěnost a živost děvčátka působila jedné z učitelek trochu potíže. Pěstouni však nedokázali říct, zda bylo důvodem to, že je K. v pěstounské péči (což pochopitelně všichni v MŠ vědí) nebo tento problém. Nové učitelky zvládají situaci bez problémů. Projevy ADHD se také stále zmírňují. Učitelky o náhradní péči nebyly informované vůbec. „Matka“ musela upozorňovat na to, jak se takové dítě může chovat, z čeho by mohlo mít strach atp., jednoduše jak je ovlivněno tím, co na počátku svého života prožilo. Spoléhá však na to, že ostatní holčičky budou mít cestu už prošlapanou.

4. Diskuse

Na tomto místě se pokusím analyzovat informace, které jsem v průběhu kompletace materiálů, psaní a především realizace a vyhodnocování výzkumu získala, a také shrnout veškeré poznatky z toho plynoucí. Zaměřím se na tři základní body, které tvořily hlavní cíle mé práce, které však všechny směřovaly k jedinému, tomu hlavnímu, a to prověření informovanosti pedagogů o NRP v naší republice a jejich ochotu a schopnost spolupracovat s náhradními rodiči nebo ústavními zařízeními.

Díky své práci jsem zjistila, že ačkoli pedagogičtí pracovníci obvykle příliš informování o náhradní rodinné péči a jejích formách a důsledcích pro děti nejsou, patrná je jejich snaha o to, být k dispozici, pomáhat a poradit tam, kde je to potřebné a možné. Uvědomují si znevýhodnění těchto dětí a snaží se co nejvíce stírat rozdíly mezi nimi a dětmi z běžných biologických rodin. To je to nejdůležitější, i když alespoň hrubé povědomí o problematice je žádoucí.

Tam, kde mateřské nebo základní školy se zařízeními spolupracují, je informovanost větší, občas souvisí i s absolvováním různých seminářů a přednášek na toto téma, většinou ale bohužel pouze z průběžné praxe. Bohužel říkám proto, že víme, že každé dítě je jiné, a každé dítě reaguje na konkrétní situaci odlišně. Nemůžeme tedy univerzálně říci, že pokud jsme pracovali ve škole s dítětem z dětského domova, a ono se nechovalo tak, jak bychom si představovali (bylo živé, roztěkané, vyrušovalo atd.), platí tento model pro všechny děti přicházející z jakýchkoli ústavů, případně pěstounské péče. Pravdou totiž zůstává, že děti osvojené, především ty, které byly osvojeny do dovršení tří let věku, obvykle s rodinou harmonicky splynou. V MŠ se pak často stává, že učitelky ani ředitelka o tom, že je dítě osvojeno, a tedy že rodiče nejsou biologičtí, vůbec nevědí. Z rozhovorů s náhradními rodiči, kteří děti přijali do adopce, vyplynulo i to, že ačkoli svou situaci nijak netají, nepřipadá jim podstatné, o tom speciálně někoho informovat (pokud tedy nedochází k nějakým závažným problémům, které by s tím mohly souviset). To ovšem v žádném případě neznamená, že by nepovažovali za důležité informovat o tom samotné dítě.

Na spolupráci s mateřskými školami nahlízejí adoptivní rodiče asi tak, jako by se jednalo o jejich biologické dítě, tzn., neřeší, zda je odlišná od spolupráce s ostatními rodinami. Pokud však jde o rodiče dětí v pěstounské péči, tam to někdy může být poněkud složitější. Důvodem je právě neinformovanost učitelek a ostatních pedagogických pracovníků o problematice. Ve většině případů se však obvykle všechno poddá, učitelky bývají ochotné spolupracovat a o práci s konkrétním dítětem se zajímají. Pokud jde o spolupráci s ústavními zařízeními, ohlasy byly různé. V případě S.O.S. dětských vesniček velice pozitivní. MŠ spolupracovala, byla na děti připravena, učitelky se snažily děti začleňovat tak, aby neměly pocit, že jsou jiné než ostatní atd. V případě dětských domovů a Klokánků jsem slyšela i takové zprávy, že jsou děti považovány za zlobivější, nezvladatelnější, příliš nedochází ke snaze ukázat, že jsou chápány, že se ví, že to nemají lehké, ale že proto ještě nejsou horší než ostatní. Co je ale nejdůležitější k tomuto říci: „Vždy záleží na konkrétních lidech, se kterými se pracuje.“ To zdůrazňovaly i sociální pracovnice z ústavních zařízení.

Pochopitelně si nemyslím, že by se měly učitelky snažit za každou cenu proniknout do fungování rodiny, vyzvídat a tlačit na rodiče. Pokud bude rodina nějakou mimořádnou spoluprací potřebovat, jistě se o ni sama přihlásí. Je však potřeba, aby na to byl personál předškolního i školního zařízení připraven. A k tomu bude potřebovat především mnoho pochopení a ochoty vést dialog.

Nutné je také pamatovat na to, že ačkoli u dětí, přicházejících do MŠ nebo ZŠ z ústavních zařízení není možné komunikovat rodiči, vždy je někdo, kdo za děti odpovídá a kdo se o děti stará, a s kým je tedy dobré a nutné mluvit, domlouvat způsob práce s dětmi, snažit se pochopit důvody, proč dítě jedná tak, jak jedná. Vždy bychom měli nahlížet na dítě, jako na jedince, ne ho „škatulkovat“ podle toho, jestli je z dětského domova, adoptované atp.

Přímo učitelky mateřských škol si jsou poměrně vědomy nedostatků v podobě neinformovanosti o problematice NRP, a měly by o zlepšení přísunu informací zájem. Na druhé straně ale příliš nepocítují potřebu, orientovat se v legislativní stránce problému. Z toho vyplývá i to, že v podstatě nemají představu, jakými zákony se adopce atd. řídí, jaké úřady tuto agendu spravují, i když většina by se správně obracela s dotazy

a prosbami na krajské úřady. Zajímají je spíše konkrétní dopady na jejich práci. Většina také uvádí, že pokud by to bylo třeba, pokusily by se vyhledat vše potřebné na internetu.

Neziskové, nestátní organizace příliš známé mezi učitelkami také nejsou. Celkově nejvíce se ví o Fondu ohrožených dětí. Málokdo si uvědomuje, že organizací působících v této oblasti je poměrně mnoho a bez jejich usilovné práce a ochoty pomoci by měla spousta dětí svůj život ještě těžší, stejně jako náhradních rodin, kterým často poskytují pomocnou ruku.

Nemile mě také překvapilo to, že zařízení Klokánek, které poskytuje dětem v nouzi okamžitou pomoc a které má v oblasti NRP v naší republice neodmyslitelné a důležité místo, je vnímán spíše negativně. Respektive je spojován s jednou kauzou, která ho negativně „proslavila“. Klokánek však pomáhá mnoha a mnoha dětem, které se na něj mohou i samy obrátit. Pomáhá také zachránit a zkvalitnit život právě narozeným miminkům, jejichž matky se rozhodly, že se jich vzdají. Zprostředkovává jim totiž okamžitý přechod do nové milující rodiny. Myslím, že o tom většina lidí, kromě těch, kteří sami někdy měli potřebu jeho pomoc vyhledat (ať už z důvodu zprostředkování pěstounské péče atp.), neví vůbec nic. Možná ani netuší, že něco takového jde, a v naší zemi existuje.

Musím bohužel konstatovat, že mnou provedený výzkum, dle mého soudu nepřinesl takové výsledky, jaké jsem očekávala. Aby byly výsledky přesnější a daly by se lépe zobecnit, bylo by nutné provést rozhovor s mnohem větším počtem učitelek, ideálně vždy s většinou na každé škole. Tak bych se vyhnula tomu, co se mi stávalo běžně, že paní ředitelka vybrala v problematice se nejvíce a nejlépe orientující učitelku, kterou ve škole měla. Pokud tam tedy nějaká taková byla. I tak by ale byl jistě poměrně velký rozdíl v informovanosti mezi regiony. Myslím si, že by bylo velmi zajímavé, provést takovéto porovnání v rámci celé České republiky. Mám pocit, že na malých městech a vesnicích, kde je život více „přehledný“, vědí učitelky přesněji, zda mají ve třídě děti osvojené nebo v pěstounské péči. Pokud pak školu navštěvují děti z ústavního zařízení, i to bývá obvykle trochu jiného typu, jinak začleněné do chodu obce, může to být velice osobní. V tomto úsudku vycházím z odpovědí na doplňující otázky k rozhovorům dvou učitelek, které v minulosti pracovaly v mateřské škole na malém městě, a které mi o

spojení mezi MŠ a dětským domovem vyprávěly. V porovnání s tím, jak se jevila dle rozhovorů spolupráce mezi MŠ a dětskými domovy dnes, v Praze (v mnou zkoumaném regionu), mělo malé město děti z dětského domova tak nějak „společné“. Nemohu však říci, že by to platilo univerzálně, protože toto nebylo součástí mého výzkumu.

Za další nedostatek svého výzkumu považuji i složení otázek. Pokud bych výzkum mohla provést znovu, vynechala bych otázky, které se týkaly zákonů, státní správy nebo organizací působících na poli NRP, nebo bych jich alespoň položila méně a jiným způsobem. Podstatné by pro mě v této oblasti spíše bylo, zda by učitelky věděly, kam se obrátit, pokud by měly podezření, že je v jejich škole týrané nebo zanedbávané dítě, zda vědí, jak se v takovém případě zachovat k dítěti atp. Z dalších otázek bych se zaměřila spíše na ty orientované na vlastní zkušenosti učitelek, na jejich názory na problematiku atd. V konečném důsledku bych pokládala otázek méně, ale dala bych více prostoru pro volnou diskusi, i přesto, že se takové odpovědi pak špatně hodnotí a třídí do skupin umožňujících vynést nějaký výsledek výzkumu. Mohou ale mnohem lépe vystihnout, jak jsou pedagogičtí pracovníci informováni.

Důležité je zdůraznit, že ne každé dítě je vhodné pro adopci (ať už po stránce právní, nebo po stránce zdravotního stavu apod.). Pokud ale adopce možná je, je ideální dítě umístit do nové rodiny co nejdříve. Podle Matějčka by to bylo nejlepší ještě před prvním úsměvem dítěte, tedy tak do dvou měsíců věku dítěte. V našem právním systému však nic takového možné není. Dítě může být adoptováno nejdříve ve věku tří měsíců. Jediné případy, kdy dítě přichází do rodiny dříve, jsou přímé adopce, které zprostředkovává Fond ohrožených dětí, který však byl kvůli tomu bohužel právně napaden. Sama to však považuji za věc zcela mimořádnou a pro děti i náhradní rodiče velice pozitivní.

Pokud dítě není pro adopci vhodné a nic tomu nebrání, přichází možnost pěstounské péče. Ta může být vykonávána individuálně v rodinách pěstounů nebo v zařízeních pro pěstounskou péči, kde jsou děti vychovávány ve skupinách, které tak simulují co nejvíce rodinu (např. S.O.S. dětské vesničky). Ačkoli je vztah mezi pěstouny a dětmi jiný, než mezi osvojiteli a dětmi, potažmo biologickými rodiči a dětmi, je tato varianta náhradní rodinné péče pro děti velikou nadějí a možností na lepší život.

Když totiž není možná ani tato varianta, přicházejí děti do ústavních zařízení. Za jednu z nejstinnějších stránek tohoto typu náhradní péče považuji, kromě toho, že rodina je prostě rodinou, a život v ní je naprosto specifický (pro některé děti však někdy i nevhodný - vždy je třeba přihlížet k věku dítěte a důvodu, proč nemůže být s vlastní rodinou), násilné rozdělování sourozenců z důvodu věku (ačkoli je jistě prioritou, nechávat sourozence pohromadě, v případě, že je jedno dítě mladší tří let, a další starší než tři roky, je obvyklé, že jedno přijde do kojeneckého ústavu a druhé do dětského domova). A to i přesto, že sourozenci, kteří spolu vyrůstali v nepříznivých podmínkách, na sebe bývají často velice fixovaní, a takovýto zákrok do jejich vztahu je pro ně velice frustrující. Kromě toho mají děti podle zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní péče právo na to, aby od sebe oddělovány nebyly. To však bohužel neznamená, že se tak neděje. V České republice však existuje jedno zařízení, které podporuje a umožňuje neoddělování sourozenců, ať je jejich věk jakýkoli, a to je Klokánek.

Mezi veřejností je poměrně hodně rozšířen názor, týkající se spolupráce s úřady při žádosti o osvojení, případně svěření dětí do pěstounské péče, který předpokládá, že s tím bude spousta komplikací a problémů. To však nemusí být vždy jednoznačně pravdivé – alespoň tedy dle mého průzkumu. Každý musí pochopitelně projít psychologickými testy a dalším prověřováním, ale pak záleží spíše na konkrétním místě a lidech, se kterými je člověk nucen spolupracovat. Důvodem dlouhého čekání na dítě, především v Praze a jejím okolí, je to, že děti vhodné k adopci jednoduše nejsou. Bohužel to pochopitelně neznamená, že jsou ústavní zařízení prázdná, tak to není. Podle jednoho mezinárodního výzkumu je na tom Česká republika v počtu dětí umístěných v ústavních zařízeních velmi nelichotivě. Ideální by jistě bylo, kdyby děti v ústavních zařízeních nemusely žít vůbec, nevím ale, zda je to vůbec v našich podmínkách možné.

ZÁVĚR

Svoji práci bych ráda uzavřela výzvou. Přála bych si totiž, abychom se začali více zajímat o děti, které nemají to štěstí, aby mohly být se svými rodiči. Ať je důvod jakýkoli, pro dítě je situace složitá. Zkusme tyto děti chápat, cítit s nimi a více tolerovat, když nejednají tak, jak bychom si přáli. Snažme se děti podporovat, mluvit s nimi a dávat jim lásku, která jim obvykle tolik chybí. I přesto, že víme, že s přijímáním ani rozdáváním lásky nemají vlastně žádné zkušenosti. Nikdy pro sebe neměly člověka, který by pro ně byl zdrojem jistoty a bezpečí. Neumějí ji tedy často přijímat a nám se pak zdá, že nás odmítají, jsou naopak odtahované a velice divoké až agresivní. Je to jejich obrana před okolním světem, který jim ublížil. Je pro ně velice obtížné začít lidem věřit, oprostit se od pocitů, že je zase někdo oklame.

Chtěla bych, aby žádného pedagoga v žádném školském zařízení nikdy a priori nenapadlo, když se dozví, že dítě přichází z ústavního zařízení nebo náhradní rodiny, že s ním budou problémy a že s tím vším nebude možné nic dělat. Není to pravda. Ačkoli je to těžké a cesta k úspěchu je dlouhá, je nutné, snažit se vše překonat právě kvůli dětem.

Tato práce mě samotnou v mnoha směrech obohatila. Nejen, že se mi podařilo o něco hlouběji proniknout do problematiky náhradní rodinné péče, o které jsem toho, jak jsem v průběhu psaní zjistila, věděla opravdu málo, ale také jsem měla příležitost potkat mnoho zajímavých lidí, kteří mě byli ochotni předat své zkušenosti a podělit se se mnou o své zážitky. Byla bych moc ráda, kdyby podobný přínos měla i pro čtenáře, kteří by po jejím přečtení měli pocit, že se něco nového dozvěděli, a uvědomili si, že jde o velmi složitou a zajímavou problematiku, kterou lze dále zkoumat a je možné a žádoucí se jí hlouběji zabývat, už proto, aby se postavení opuštěných dětí v naší společnosti stále zlepšovalo.

Literatura

- ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BALVÍN, J. A KOL. *Romové a dětské domovy*. Ústí nad Labem : Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-4-0.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- Historie a současnost*. Olomouc : Sdružená zařízení pro péči o dítě, 2006.
- HRDLIČKOVÁ, V., PÁVKOVÁ, J. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KOLUCHOVÁ, J. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha : MPSV ČR, 1992. ISBN 80-85529-01-7.
- MATĚJČEK, Z. A KOL. *Náhradní rodinná péče*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Z. A KOL. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha : Ministerstvo zdravotnictví ČR, Psychiatrické centrum Praha, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-006-5.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. ISBN 80-85850-76-1.
- Monitoring stavu sociálně-právní ochrany dětí do tří let věku umístěných do kojeneckých ústavů a dětských domovů*. Praha : Český helsinský výbor, 1999. ISBN 80-902393-8-2.
- NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4.

OPRAVILOVÁ, E., KROPÁČKOVÁ, J. *Studijní texty k předškolní pedagogice s úvodem do pedagogiky*. Praha : Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-251-2.

PREKOPOVÁ, J.: *Malý tyran*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-319-6.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Praha : DIDEROT, 1999. ISBN 80-902555-2-3.

Periodika

BACHÁROVÁ, G. Kojenecké ústavy nejsou domy hrůzy. *Děti a my*, 2009, roč. 39, č. 4.

BECHYŇOVÁ, V. Sanace rodiny – šance pro děti i rodiče. *Děti a my*, 2007, roč. 37, č. 1, s. 43-44.

BÍLKOVÁ, A. Jak se stát pěstounem. *Děti a my*, 2009, roč. 39, č. 2, s. 42.

Byl jsem v dětském domově...A co dál? *Děti a my*, 2005, roč. 35, č. 3, s. 40-42.

Hledáme nové rodiče. *Děti a my*, 2003, roč. 33, č. 4, Zvláštní příloha věnovaná náhradní rodinné péči.

LIPINSKÁ, K. Chcete pomoci dětem z domovů? *Děti a my*, 2008, roč. 38, srpen-září, s. 39.

Peníze pro život aneb Postavím se na hlavu nebo na vlastní nohy? *Děti a my*, 2005, roč. 35, č. 3, s. 38.

POPELA, L. Dítě v náhradní péči: Kde nám pomohou? *Děti a my*, 2008, roč. 38, srpen-září, s. 36-37.

POPELA, L. Jak se stát rodiči. *Děti a my*, 2007, roč. 37, č. 5.

POPELA, L. Pěstounská péče je tvrdá práce. *Děti a my*, 2007, roč. 37, č. 2.

ŠLESINGEROVÁ, K. Jací mladí lidé odcházejí z dětských domovů. *Děti a my*, 2005, roč. 35, č. 3, s. 39.

Základní právo dítěte: vyrůstat v rodině. *Děti a my*, 2003, roč. 33, č. 1, Zvláštní příloha věnovaná náhradní rodinné péči.

Internet

ISIS – sdružení pro pomoc náhradním rodinám [online]. Olomouc: ISIS. 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupné na WWW: <http://isis.unas.cz/>.

Adopce.com – projekt náhradní rodinné péče [online]. 2009 [cit. 2009-05-03]. Dostupné na WWW: www.adopce.com.

Fond ohrožených dětí [online]. Posl. úpravy 2.5.2009 [cit. 2009-05-05]. Dostupné na WWW: www.fod.cz.

Kojenecký ústav – dětské centrum při FTN [online]. 2009 [cit. 2009-05-02]. Dostupné na WWW: www.ftn.cz/kojenecky-ustav-detske-centrum-pri-ftn.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2009-02-20]. Dostupné na WWW: www.mpsv.cz.

Statistiky [online]. Adopce.com. 2009 [cit. 2009-02-10]. Dostupné na WWW: www.adopce.com.

Prorodinný balíček [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Posl. úpravy 20. 11. 2008 [cit. 2009-02-02]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/5892>.

Žádost o NRP [online]. Adopce.com. 2009 [cit. 2009-02-10]. Dostupné na WWW: www.adopce.com.

Fond ohrožených dětí v podezření: nelegální adopce [online]. Praha: Fond ohrožených dětí. Posl. úpravy 7.11.2008 [cit. 2009-02-2005]. Dostupné na WWW: www.fod.cz/tisk.

Středisko náhradní rodinné péče [online]. Praha, 2008 [cit. 2009-02-05]. Dostupné na WWW: www.nahradnirodina.cz.

NATAMA [online]. Praha: Institut náhradní rodinné péče. 2009 [cit. 2009-02-05]. Dostupné na WWW: www.natama.cz.

Rozum a cit – nadační fond pro opuštěné děti [online]. Praha: Nadační fond pro ohrožené děti rozum a cit. 2009 [cit. 2009-02-06]. Dostupné na WWW: www.rozumacit.cz.

S.O.S. dětské vesničky Česká republika [online]. Praha, 2009 [cit. 2009-04-29]. Dostupné na WWW: www.sos-vesnickv.cz.

STŘEP – české centrum pro sanaci rodiny [online]. Praha: STŘEP. 2009 [cit. 2009-04-25].

Dostupné na WWW: www.strep.cz.

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí [online]. Brno, 2009 [cit. 2009-01-28]. Dostupné na WWW: www.umpod.cz.

1. STŘEP – české centrum pro sanaci rodiny – výzkum
2. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí
3. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část
4. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část
5. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část + Český živnostní minimální platné v roce
6. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část
7. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část
8. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část
9. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí – část

SEZNAM PŘÍLOH

1. Dotazník pro pedagogy - výzkum
2. Zákon o rodině - část
3. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí - část
4. Úmluva o právech dítěte - část
5. Zákon o státní sociální podpoře – část + Částky životního minima platné v roce 2009
6. Zákon o výkonu ústavní výchovy
7. Seznam Kojeneckých ústavů a Dětských domovů
8. Příběh přímé adopce z Fondu ohrožených dětí
9. Desatero pro náhradní rodiče

ROZHOVOR

1. Měl (a) jste někdy příležitost, blíže se seznámit s problematikou náhradní rodinné péče v České republice, případně kde (škola, přednášky, internet, z důvodu vlastního zájmu o adopci apod.)?

Ano Kde?

Ne

2. Uvažoval (a) jste někdy o adopci nebo pěstounské péči?

Ano Za jakých podmínek?

Ne Z jakého důvodu?

3. Máte představu, jaké dva hlavní zákony upravují problematiku náhradní rodinné péče v ČR?

.....

.....

4. Víte, které orgány státní správy spravují agendu náhradní rodinné péče v ČR, např. vedou registry žadatelů o adopci či pěstounskou péči, zprostředkovávají adopce atp.?

- a) Ministerstvo práce a sociálních věcí
- b) Krajské úřady
- c) Obecní úřady
- d) Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- e) Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí

5. Znáte nějaké nestátní organizace, které podporují náhradní rodiny a pomáhají v oblasti náhradní rodinné péče?

- a) Ano, jsou to:

.....

.....

- b) Neznám žádné

6. Víte, kdo spravuje záležitosti dítěte v pěstounské péči?

- a) Pěstouni, kteří se automaticky stávají zákonnými zástupci dítěte
- b) Zákonný zástupce (rodič), pěstouni nemohou rozhodovat o žádných záležitostech
- c) V běžných věcech pěstouni, v mimořádných záležitostech zákonný zástupce

7. Proč si myslíte, že si někteří lidé vezmou více dětí do pěstounské péče?

.....

.....

.....

8. Víte, jakou finanční odměnu dostává pěstoun? Kolik byste jim dal (a) vy?

9. Jaký je rozdíl mezi osvojením a pěstounskou péčí?

.....

.....

.....

.....

10. Co je to Klokánek?

.....

.....

11. Jaká ústavní zařízení náhradní rodinné péče pro děti a mládež fungují v ČR?

.....

.....

12. Kdo může žádat o osvojení dítěte?

- a) Manželský pár
- b) Osamělá osoba
- c) Právnícká osoba
- d) Manžel (ka) rodiče dítěte

13. Myslíte si, že by měla být pedagogická veřejnost lépe informována o problematice náhradní rodinné péče v ČR?

Ano,
protože.....

.....

.....

Ne,
protože.....

.....

14. Setkal (a) jste se někdy ve své práci s dítětem v ústavní péči nebo pěstounské péči, případně dítětem osvojeným? Jakou s tím máte zkušenost?

Ano

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ne

Zákon o rodině

č. 94/1963 Sb.

ČÁST DRUHÁ

VZTAHY MEZI RODIČI A DĚTMI

Hlava první

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST

§ 31

(1) Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.

(2) Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

(3) Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

(4) Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.

§ 32

(1) Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.

(2) Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem.

§ 33

Na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti.

§ 34

(1) Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům.

(2) Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven, a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven.

(3) Soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, který dosáhl věku šestnácti let, má-li potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících.

§ 35

Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat.

§ 36

Rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé

§ 37

(1) Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů.

(2) Nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí (dále jen "orgán sociálně-právní ochrany dětí").

§ 37a

(1) Jména dítěte jsou rodiče povinni spravovat s péčí řádného hospodáře.

(2) Výnosu majetku dítěte lze použít nejprve pro jeho vlastní výživu a teprve potom přiměřeně i pro potřebu rodiny. Majetková podstata může být dotčena jen v případě, že by vznikl nezaviněně ze strany osob výživou povinných hrubý nepoměr mezi poměry nezletilého dítěte a osob výživou povinných.

(3) Jakmile dítě dosáhne zletilosti, odevzdají mu rodiče jmění, které spravovali. Jsou povinni podat vyúčtování ze správy jmění tehdy, když o to dítě požádá do jednoho roku po

skončení správy. Práva dítěte z odpovědnosti za škodu a z bezdůvodného obohacení zůstávají nedotčena.

§ 37b

(1) V odůvodněných případech, kdy by majetkové zájmy dítěte mohly být ohroženy, ustanoví soud pro zvýšenou ochranu jeho jmění opatrovníka. Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, svým způsobem života zaručuje řádný výkon této funkce v zájmu dítěte a s ustanovením opatrovníkem souhlasí.

(2) Nemůže-li být opatrovníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud opatrovníkem zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.

(3) Soud vymezí rozsah jmění, které bude opatrovník s péčí řádného hospodáře spravovat. Zároveň určí, jakým způsobem má být, popřípadě nesmí být s jednotlivými částmi nakládáno. Zejména stanoví způsob výkonu vlastnických a jiných věcných práv a práv z duševního vlastnictví, způsob výkonu práv k cenným papírům a práv závazkových.

(4) Opatrovník nesmí při správě jmění činit úkony, které jsou spojeny s nepřiměřeným rizikem.

(5) Opatrovník podléhá dohledu soudu. Soud podle okolností konkrétního případu podmíní platnost právního úkonu opatrovníka svým souhlasem a určí povinnost pravidelného podávání zpráv o správě jmění dítěte.

(6) Opatrovník je povinen nejpozději do dvou měsíců po skončení své funkce předložit soudu závěrečný účet ze správy jmění dítěte.

(7) Opatrovník má právo na úhradu nutných výdajů spojených se správou jmění a na přiměřenou odměnu z výnosu majetku dítěte. Výši odměny stanoví soud.

(8) Opatrovník odpovídá za porušení povinností uvedených v odstavcích 3 a 4 podle obecných předpisů o náhradě škody.

§ 38

(1) Děti mají společné příjmení rodičů nebo příjmení jednoho z nich, určené dohodou při uzavření manželství.

(2) Jde-li o dítě, jehož příjmení nebylo takto určeno a jehož rodiče mají příjmení různá, dohodnou se rodiče o příjmení dítěte a oznámí to matričnímu úřadu.

(3) Nedohodnou-li se rodiče o jméno nebo příjmení dítěte, anebo není-li žádný z rodičů znám, určí jméno nebo příjmení soud.

§ 39

(1) Uzavřou-li rodiče manželství po narození svého dítěte, bude mít dítě příjmení určené pro jejich ostatní děti.

(2) Uzavře-li manželství matka dítěte, jehož otec není znám, mohou manželé před matričním úřadem souhlasně prohlásit, že příjmení určené pro jejich ostatní děti bude mít i toto dítě.

§ 40

Příjmení dítěte se nemůže podle předchozích ustanovení změnit, jakmile dítě nabude zletilosti.

Hlava druhá

VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

§ 42

Opatření, kterými se omezuje rodičovská zodpovědnost, může určit jen soud.

§ 43

(1) Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud, neučinil-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, učinit tato opatření:

a) napomene vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, kteří narušují jeho řádnou výchovu;

b) stanoví nad nezletilým dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti;

c) uloží nezletilému omezení, která brání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných.

(2) Učinil-li orgán sociálně-právní ochrany dětí opatření uvedené v odstavci 1, nepotřebuje schválení soudu. Měnit nebo rušit taková opatření může orgán, který je učinil.

§ 44

(1) Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti.

(2) Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost omezí; přitom vždy

konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje.

(3) Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví.

(4) Dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti.

(5) Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti rozhodnutím soudu podle předchozích odstavců nezaniká.

§ 45

(1) Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.

(2) Dítě je možno svěřit i do společné výchovy manželů. Zemře-li jeden z manželů, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Po rozvodu manželů rozhodne soud o výchově dítěte; do rozhodnutí soudu společná výchova trvá.

(3) Do výchovy jen jednoho manžela je možno dítě svěřit pouze se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý z manželů pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

(4) Při rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti.

Pěstounská péče

§ 45a

(1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen "pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.

(2) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů; ustanovení § 45 odst. 2 a 3 platí obdobně.

(3) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

§ 45b

(1) Před rozhodnutím o svěření dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.

(2) Je-li dítě v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu, může být před rozhodnutím soudu o svěření dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem a splňuje stanovené podmínky; obdobně může být do péče budoucích pěstounů svěřeno i dítě, které není v ústavní výchově, se souhlasem rodičů. Nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu zahájeno řízení o svěření dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí o dočasném svěření dítěte pozbude právní účinky.

§ 45c

(1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednomu z manželů, platí ustanovení § 33 obdobně.

(2) Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

(3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

§ 45d

(1) Nárok na výživné určené rozhodnutím soudu na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb podle zvláštního právního předpisu, 7a) přechází na stát. Je-li výživné vyšší než příspěvek uvedený ve větě první, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a příspěvkem; tento rozdíl se vyplácí pěstounovi.

(2) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným fyzickým osobám povinným poskytovat výživné dítěti, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zvláštního právního předpisu. 7a)

§ 46

(1) Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v

případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.

(2) Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.

§ 47

(1) Soud soustavně sleduje provádění výchovných opatření jím učiněných a hodnotí jejich účinnost. Soud může požádat obec nebo okresní úřad, aby namísto soudu sledovaly, zda jsou dodržována výchovná opatření učiněná soudem.

(2) Je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor a poznatky, je třeba při výchovných opatřeních na jeho názor a poznatky vzít zřetel.

§ 49

Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti, rozhodne soud.

§ 50

(1) Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, může soud i bez návrhu rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

(2) Ustanovení § 26 až 28 platí tu obdobně.

Hlava čtvrtá

OSVOJENÍ

§ 63

(1) Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí (§ 31 až 37b).

(2) O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. K návrhu na osvojení dítěte do ciziny je osvojitel povinen připojit pravomocné rozhodnutí o souhlasu s osvojením vydaném Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí (§ 67 odst. 3).7b)

§ 64

(1) Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

(2) Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.

§ 65

(1) Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.

(2) Osvojit lze jen nezletilého a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.

§ 66

(1) Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.

(2) Je-li osvojitel manželem, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela; tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

§ 67

(1) K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

(2) K osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je nezletilý.

(3) K osvojení dítěte do ciziny je třeba souhlas Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

§ 68

(1) Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže

a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

(2) Ustanovení odstavce 1 platí obdobně i v případě, že rodič je nezletilý.

(3) O splnění podmínek uvedených v odstavci 1 rozhoduje ke dni podání návrhu orgánem

sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníkem dítěte, popřípadě rodičem dítěte soud.

§ 68a

Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.

§ 68b

V případech uvedených v § 68 odst. 1 a § 68a je třeba k osvojení souhlasu opatrovníka, který byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení.

§ 69

(1) Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad.

(2) O svěření dítěte, které je v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, do péče budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí; ustanovení § 67 až 68b platí obdobně.

(3) Rozhodne-li se pěstoun osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče, nevyžaduje se, aby před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči pěstouna na jeho náklad, pokud pěstounská péče trvala alespoň po tuto dobu.

(4) Ustanovení odstavce 3 platí obdobně v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě svěřené mu do výchovy jiná fyzická osoba než rodič podle § 45, a v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě poručník, který o ně osobně pečuje.

§ 69a

Před rozhodnutím poučí soud osvojitele o účelu, obsahu i důsledcích osvojení.

§ 70

Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřičí účelům osvojení a s výsledky svého šetření seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Je povinen zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Soud je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

§ 70a

Dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci.

§ 71

Osvojenec bude mít příjmení osvojitele. Společný osvojenec manželů bude mít příjmení určené pro ostatní jejich děti; to platí i v případě, že osvojitelem je manžel matky osvojenice.

§ 72

(1) Osvojením zanikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl ustanoven, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.

(2) Je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojenice, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými.

§ 73

(1) Osvojení, vyjma osvojení nezrušitelného, může soud zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojenice nebo osvojitele.

(2) Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojenec bude mít opět své dřívější příjmení.

Osvojení nezrušitelné

§ 74

(1) Osvojení může být provedeno také tak, že soud na návrh osvojitele rozhodne, aby osvojitel byl zapsán v matrice místo rodiče osvojenice.

(2) Takto mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud též rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte, a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte.

(3) Toto osvojení nelze zrušit.

§ 75

Osvojit lze jen nezletilého staršího jednoho roku.

§ 76

Osvojenec může být opětovně osvojen jen v případě, že je osvojován manželem osvojitele nebo osvojitel zemřel, a nebo dřívější osvojení bylo zrušeno.

§ 77

Rozhodnutí o tom, že osvojitel bude zapsán v matrice místo rodiče osvojence, může soud určit také dodatečně, pokud osvojenec nedosáhl zletilosti, a to i v případech osvojení provedeného podle dřívějších předpisů. Nebyl-li v řízení o osvojení osvojenec slyšen, není k tomuto rozhodnutí zapotřebí jeho souhlasu.

Hlava pátá

PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ

Poručenství

§ 78

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

§ 79

(1) Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Nebyl-li nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných, a nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu.

(2) Poručníky nezletilého dítěte mohou být ustanoveni i manželé.

(3) Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

(4) Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 80

(1) Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho pravidelnému dozoru. Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručenice a účty ze správy jeho jmění. Soud však může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování,

nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručenice.

(2) Je-li správa jmění poručenice spojena se značnou námahou, může soud poručníkovi na jeho žádost přiznat z tohoto jmění přiměřenou odměnu ročně, a nebo při skončení správy.

(3) Poručník je povinen nejdéle do dvou měsíců po skončení svého poručenství předložit soudu závěrečný účet ze správy jmění poručenice. Této povinnosti může soud poručníka zprostit.

(4) Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.

(5) Ustanovení § 37b zde platí obdobně.

§ 81

Na vztahy poručníka (poručníků) a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

§ 82

(1) Soud zproští poručníka poručenství na jeho návrh.

(2) Soud poručníka odvolá, jestliže se stane pro výkon funkce poručníka nezpůsobilý nebo porušuje své povinnosti.

(3) V případě rozvodu manželů, kteří byli ustanoveni do funkce poručníků, soud vždy posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále oba rozvedení manželé. V opačném případě jednoho z nich poručenství zproští.

Opatrovnictví

§ 83

(1) Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§ 37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2) a řízení o osvojení (§ 68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.

(2) V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 84

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

č. 359/1999 Sb.

ČÁST PRVNÍ ÚVODNÍ USTANOVENÍ

§1

Sociálně-právní ochrana dětí

(1) Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "sociálně-právní ochrana") se rozumí zejména

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

(2) Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte.

§2

(1) Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba. 1)

(2) Sociálně-právní ochrana se poskytuje dítěti, které na území České republiky

- a) má trvalý pobyt,
- b) má podle zvláštního právního předpisu a) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,
- c) podalo návrh na zahájení řízení o udělení azylu,
- d) je oprávněno trvale pobývat, 2) nebo
- e) pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky nebo které pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu. 2a)

(3) V rozsahu stanoveném tímto zákonem (§37 a 42) se sociálně-právní ochrana poskytuje také dítěti, které nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo není hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle

zvláštního právního předpisu 1) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky ani není oprávněno podle zvláštního právního předpisu 2) trvale pobývat na území České republiky.

§3

(1) Zřizuje se Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen "Úřad") se sídlem v Brně. Úřad je správním úřadem s celostátní působností; je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí (dále jen "ministerstvo").

(2) V čele Úřadu je ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr práce a sociálních věcí.

§4

(1) Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou

a) krajské úřady,

b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,

c) obecní úřady,

d) ministerstvo,

e) Úřad.

(2) Sociálně-právní ochranu dále zajišťují

a) obce v samostatné působnosti,

b) kraje v samostatné působnosti,

c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,

d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, (dále jen "pověřená osoba").

ČÁST DRUHÁ ZÁKLADNÍ ZÁSADY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY

§5

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.

§6

(1) Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

a) jejichž rodiče

1. zemřeli,

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,³⁾ nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;
b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem,⁴⁾ opakovaně nebo soustavně páchají přestupky⁵⁾ nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu; pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.
§6 (2) Jinými fyzickými nebo právnickými osobami odpovědnými za výchovu dítěte se pro účely tohoto zákona rozumí osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, (dále jen "osoby odpovědné za výchovu dítěte").

§7

(1) Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče.
(2) Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v §6 odst. 1 písm. b) až e); tím není dotčena povinnost vyplývající ze zvláštního právního předpisu.⁶⁾

§8

(1) Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů⁷⁾ přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv; tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.
(2) Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.

§9

Rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo při výkonu svých práv a

povinností požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů⁷⁾ přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, popřípadě pověřené osoby; tyto orgány v rozsahu své působnosti a pověřené osoby v rozsahu svého pověření jsou tuto pomoc povinny poskytnout.

ČÁST TŘETÍ
OPATŘENÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY
HLAVA I
PREVENTIVNÍ A PORADENSKÁ ČINNOST

§ 10

(1) Obecní úřad je povinen

- a) vyhledávat děti uvedené v § 6 odst. 1,
- b) působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti,
- c) projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte,
- d) projednat s dítětem nedostatky v jeho chování,
- e) sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění⁸⁾ zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující,
- f) poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů,⁹⁾
- g) oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1.

(2) Obec v samostatné působnosti a kraj v samostatné působnosti vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí.

(3) Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen

- a) sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku,
- b) činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti.

(4) Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Zřizovatel zařízení uvedeného v § 39 písm. c) má při přijetí dítěte do zařízení povinnost tuto skutečnost ohlásit bez zbytečného odkladu obecnímu úřadu obce s rozšířenou

působností, v jejímž správním obvodu má dítě trvalý pobyt, a není-li tento pobyt znám, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jejímž správním obvodu se nachází zařízení, do kterého bylo dítě přijato.

(5) Zdravotnické zařízení je povinno neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že matka po narození dítě opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení.

§11

Poradenská činnost

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností

a) pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,

b) poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené,

c) pořádá v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou,

d) zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje jim poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte.

(2) Krajský úřad je povinen alespoň jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče. Konzultací se kromě odborníků na řešení výchovných a sociálních problémů zúčastňují také pěstouni, kteří mají trvalý pobyt na území kraje; konzultací se mohou zúčastnit též děti svěřené těmto pěstounům do pěstounské péče a další fyzické osoby, které tvoří s pěstounem domácnost.9a)

(3) Preventivní a poradenská činnost podle §10 odst. 1 písm. b), c) a f) a poradenská činnost podle odstavce 1 písm. a) a b) se poskytuje i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.

§12

Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc dítěti předtím doporučil. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může tuto povinnost uložit i osobám odpovědným za výchovu dítěte.

§13

Výchovná opatření

(1) Obecní úřad rozhoduje o opatřeních podle zvláštního právního předpisu,¹⁰⁾ neučinil-li tak soud; přihlédne přitom k tomu, že projednávání nedostatků podle §10 odst. 1 písm. b) až d) nevedlo k nápravě. Opis rozhodnutí zasílá obecní úřad obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

(2) Obecní úřad sleduje, zda jsou dodržována opatření, o nichž rozhodla. Obecní úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností sledují, zda jsou dodržována opatření učiněná soudem,¹⁰⁾ jestliže je o to soud požádá.

HLAVA II OPATŘENÍ NA OCHRANU DĚTÍ

§14

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem¹¹⁾ návrh soudu

a) na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě,

b) na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,

c) na nařízení ústavní výchovy,

d) na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy.

(2) Jestliže opatření učiněná soudem podle zvláštního právního předpisu¹⁰⁾ vedla k nápravě v chování dítěte, v jednání rodičů nebo dalších osob, kteří narušovali řádnou výchovu dítěte, může podat obecní úřad obce s rozšířenou působností návrh soudu na zrušení těchto opatření.

(3) Obecní úřad podává soudu podněty k opatřením týkajícím se výchovy dětí podle zvláštního právního předpisu.¹²⁾ O podání podnětu soudu obecní úřad neprodleně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností.

§15

(1) Ocítne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení, je obecní úřad povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči; při zajištění této péče zpravidla dá přednost příbuznému dítěti. O uvedeném opatření obecní úřad neprodleně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností posoudí, zda jsou v případě uvedeném v odstavci 1 dostatečně zajištěna práva dítěte a uspokojovány jeho odůvodněné potřeby, nebo zda je potřebné učinit další opatření směřující k ochraně dítěte.

§16

Ocítlo-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně

ohroženy nebo narušeny, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle zvláštního právního předpisu.13)

§17

Obecní úřad obce s rozšířenou působností

a) vykonává funkci opatrovníka a poručníka;14) může být ustanoven opatrovníkem i v případě zastupování dítěte ve vztahu k cizině,

b) činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení v době, kdy není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce.15)

§18

Vyjádření podle zvláštního právního předpisu16) podává soudu v řízení o svěření dítěte do pěstounské péče nebo o osvojení dítěte krajský úřad, jestliže zprostředkoval svěření dítěte do pěstounské péče nebo osvojení dítěte (§24), nebo ministerstvo, jestliže zprostředkovalo svěření dítěte do pěstounské péče nebo osvojení dítěte (§24a) v ostatních případech podává toto vyjádření obecní úřad obce s rozšířenou působností.

HLAVA III

ČINNOST ORGÁNŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY PŘI SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO VÝCHOVY JINÝCH FYZICKÝCH OSOB NEŽ RODIČŮ

§19

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhoduje o svěření dítěte
a) do péče budoucích osvojitelů,17) je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, nejde-li o případ uvedený v odstavci 2,

b) do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem,18) je-li dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo se souhlasem rodičů;

o svěření dítěte zašle informaci příslušnému soudu do 15 dnů ode dne rozhodnutí.

(2) Úřad rozhoduje o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů,19) jde-li o osvojení dítěte do ciziny nebo z ciziny.

(3) Obecní úřad obce s rozšířenou působností přijímá písemný souhlas rodiče k osvojení dítěte.20)

(4) Je-li svěřeno dítě do pěstounské péče nebo převzato budoucím pěstounem na základě rozhodnutí podle odstavce 1 písm. b), podává úřad státní sociální podpory příslušný k poskytování příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle zvláštního právního

předpisu 20a) návrh soudu na stanovení výživného na toto dítě, a pokud povinná fyzická osoba neplatí stanovené výživné, podává návrh na výkon rozhodnutí.

(5) Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů; přitom jsou zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu povinni navštěvovat rodinu, kde dítě žije, popřípadě jiné prostředí, kde se dítě zdržuje, nejméně jednou za 3 měsíce v období prvních 6 měsíců péče nahrazující péči rodičů, a poté v souladu se zájmy dítěte podle potřeby, nejméně však jednou za 6 měsíců, a to na základě zvláštního oprávnění vydaného obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v němž je uvedeno jméno a příjmení zaměstnance, jeho další osobní údaje a vymezena činnost, kterou může tento zaměstnanec vykonávat.

HLAVA IV ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ A PĚSTOUNSKÉ PÉČE

§20

(1) Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá ve vyhledávání dětí uvedených v §2 odst. 2 vhodných k osvojení nebo ke svěřením do pěstounské péče a nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro tyto děti. Osvojení nebo pěstounská péče v České republice a osvojení dětí z ciziny do České republiky se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče; žádost občana České republiky, který má na jejím území trvalý pobyt, a cizince, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo který je podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky, 1a) hlášen k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů, (dále jen "žadatel") se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

(2) Zprostředkování

a) osvojení a svěřením dítěte do pěstounské péče v České republice zajišťují krajské úřady a ministerstvo,

b) osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad.

(3) Zprostředkování

a) osvojení se neprovádí v případě,

1. že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nebo
2. podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte;

b) pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřením dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině.

§21

Postup obecního úřadu obce s rozšířenou působností při zprostředkování osvojení a pěstounské péče

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledává děti uvedené v §20 odst. 1 a fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny; vhodné děti a osoby může vyhledávat a doporučit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností také obec.

(2) Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o dítěti uvedeném v §20 odst. 1; spisová dokumentace obsahuje

a) osobní údaje,

b) doklad o státním občanství,²¹⁾ o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu¹⁾ upravujícího pobyt cizinců na území České republiky nebo doklad o oprávnění trvale pobývat na území České republiky podle zvláštního právního předpisu²⁾ anebo doklad o podání žádosti na zahájení řízení o udělení azylu,

c) údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů,

d) doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení podle zvláštního právního předpisu,²²⁾

e) rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, bylo-li vydáno,

f) zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte.

(3) Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o žadateli; spisová dokumentace obsahuje

a) žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje;

b) doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu¹⁾ upravujícího pobyt cizinců na území České republiky;

c) opis z evidence Rejstříku trestů²³⁾ vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností;

d) zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem;

e) údaje o ekonomických a sociálních poměrech;

f) písemné vyjádření žadatele, zda

1. souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty uvedené v §23 odst. 3 byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny,

2. žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny;

g) písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn

1. zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí,

2. kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci;

h) písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny;
i) stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

(4) Obecní úřad obce s rozšířenou působností postupuje kopii spisové dokumentace o dítěti uvedeném v §20 odst. 1 a spisové dokumentace o žadateli neprodleně krajskému úřadu.

(5) Podává-li žádost o zprostředkování pěstounské péče fyzická osoba, která vykonává pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče (§44), přikládá k žádosti stanovisko zřizovatele tohoto zařízení, s výjimkou případů, kdy je zřizovatelem obec, v níž působí obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde se žádost podává.

§22

Vedení evidence pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče krajským úřadem

(1) Krajský úřad vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče evidenci dětí uvedených v §20 odst. 1 (dále jen "evidence dětí") a evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny (dále jen "evidence žadatelů").

(2) Evidence dětí obsahuje

a) kopii spisové dokumentace podle §21 odst. 2;

b) odborné posouzení podle §27, je-li ho třeba s ohledem na

1. věk dítěte,

2. stanovisko odborného lékaře, nebo

3. jiné vážné skutečnosti;

c) vyjádření dítěte zajištěné krajským úřadem (§8 odst. 2);

d) další doklady potřebné pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

(3) Evidence žadatelů obsahuje

a) kopii spisové dokumentace podle §21 odst. 3,

b) odborné posouzení podle § 27,

c) další doklady potřebné pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

(4) Pokud žadatel chce osvojit výlučně dítě z ciziny [§21 odst. 3 písm. f) bod 2], krajský úřad provede odborné posouzení podle § 27 a neprodleně zašle kopii údajů obsažených v evidenci žadatelů Úřadu k zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení z ciziny.

(5) Krajský úřad zařazuje žadatele do evidence žadatelů neprodleně po odborném posouzení podle §27. V rozhodnutí krajský úřad stanoví

a) žadateli povinnost hlásit krajskému úřadu všechny změny rozhodné pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče do 15 dnů ode dne jejich vzniku,

b) zda má žadatel povinnost zúčastnit se na vyzvání obecního úřadu obce s rozšířenou působností přípravy k přijetí dítěte do rodiny; příprava k přijetí dítěte do rodiny probíhá nejdříve ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů a končí nejpozději dnem, kdy žadatel převzal do své péče dítě na základě zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče podle §24 nebo 24a.

(6) Krajský úřad oznámí, zda byl žadatel zařazen do evidence žadatelů,

a) obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností; tomu současně oznámí, zda byla žadateli uložena povinnost zúčastnit se na vyzvání přípravy k přijetí dítěte do rodiny,

b) zřizovateli zařízení pro výkon pěstounské péče, jde-li o žadatele uvedeného v §21 odst. 5 s výjimkou případu, kdy zřizovatelem je obec, v níž působí obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde tento žadatel žádal o zprostředkování pěstounské péče, a to do 15 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů.

(7) Jestliže krajský úřad nezprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči

a) do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí, nebo

b) do 12 kalendářních měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, zašle kopii údajů z těchto evidencí do 15 dnů od skončení uvedené lhůty ministerstvu pro zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ministerstvem.

(8) Krajský úřad zašle oznámení

a) obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností o zaslání kopie údajů

1. z evidence dětí a evidence žadatelů ministerstvu podle odstavce 7,

2. obsažených v evidenci žadatelů Úřadu podle odstavce 4,

b) žadateli o zaslání kopie údajů z evidence žadatelů ministerstvu, a to do 15 dnů ode dne odeslání těchto kopií.

(9) Krajský úřad může zjistit kdykoliv v době, kdy je dítě vedeno v evidenci dětí nebo žadatel zařazen do evidence žadatelů, zda nedošlo ke změně skutečností rozhodných pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, zejména je oprávněno provést nové odborné posouzení dítěte nebo žadatele podle §27.

§23

Vedení evidence pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ministerstvem

(1) Ministerstvo vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče evidenci dětí a evidenci žadatelů. Ministerstvo zařazuje dítě do evidence dětí a žadatele do evidence žadatelů na základě údajů zaslaných ministerstvu krajským úřadem podle §22 odst. 7, a to do 3 dnů ode dne, kdy obdrželo údaje od krajského úřadu.

(2) Evidence dětí a evidence žadatelů vedené ministerstvem obsahují údaje uvedené v §22 odst. 2 a 3.

(3) Jestliže ministerstvo nezprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči

a) do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí vedené ministerstvem, nebo

b) do 6 kalendářních měsíců od zařazení žadatele do evidence žadatelů vedené ministerstvem, postoupí kopii údajů z těchto evidencí Úřadu pro zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Údaje o žadateli zašle ministerstvo Úřadu, jen pokud žadatel vyjádřil souhlas podle §21 odst. 3 písm. f) bodu 1. O postoupení kopií z uvedených evidencí Úřadu informuje ministerstvo krajský úřad, a to do 3 dnů ode dne jejich postoupení.

§23 (4) Ministerstvo vede evidenci dětí a evidenci žadatelů i poté, kdy postoupilo kopii údajů z těchto evidencí podle odstavce 3 Úřadu.

§24

Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče krajským úřadem

(1) Pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vyhledává krajský úřad pro děti vedené v evidenci tohoto krajského úřadu žadatele z evidence žadatelů vedené tímto krajským úřadem a z evidence žadatelů vedené ministerstvem.

(2) Zjistí-li krajský úřad, že v evidenci žadatelů, kterou vede, nebo v evidenci žadatelů, kterou vede ministerstvo, je zařazen žadatel vhodný stát se osvojitelem nebo pěstounem dítěte, které je v evidenci dětí vedené tímto krajským úřadem, oznámí písemně tuto skutečnost neprodleně

a) žadateli,

b) zřizovateli zařízení pro výkon pěstounské péče, jde-li o žadatele uvedeného v §21 odst. 5,

c) ministerstvu, jde-li o žadatele vedeného v evidenci žadatelů ministerstva,

d) Úřadu, jde-li o žadatele, který je i v evidenci vedené Úřadem.

(3) Na základě písemného oznámení krajského úřadu podle odstavce 2 písm. a) má žadatel právo seznámit se s dítětem a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Žadatel má možnost seznámit se s dítětem a podat žádost o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo do péče budoucích pěstounů nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy mu bylo doručeno písemné oznámení krajského úřadu podle odstavce 2.

(4) Krajský úřad může dávat ministerstvu podněty ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče i v případech, kdy jde o děti, které jsou v evidenci dětí vedené ministerstvem. Ministerstvo je povinno se těmito podněty zabývat. Věty první a druhá platí obdobně, jde-li o dítě v evidenci dětí vedené Úřadem.

§24a

Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ministerstvem

(1) Pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vyhledává ministerstvo pro děti vedené v evidenci ministerstva žadatele z evidence žadatelů vedené ministerstvem.

(2) Zjistí-li ministerstvo, že v evidenci žadatelů, kterou vede, je zařazen žadatel vhodný stát se osvojitelem nebo pěstounem dítěte, které je v evidenci dětí vedené tímto ministerstvem, oznámí písemně tuto skutečnost

a) žadateli,

b) krajskému úřadu,

c) zřizovateli zařízení pro výkon pěstounské péče, jde-li o žadatele uvedeného v §21 odst. 5,

d) Úřadu, jde-li o žadatele, který je v evidenci vedené Úřadem.

(3) Ministerstvo vyznačí neprodleně v evidenci žadatelů, kterou vede, den, ve kterém bylo žadateli zasláno oznámení podle odstavce 2 písm. a) o tom, že je vhodným osvojitelem nebo pěstounem.

(4) Na základě oznámení ministerstva podle odstavce 2 písm. a) má žadatel právo seznámit se s dítětem a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Ustanovení §24 odst. 3 věta druhá platí obdobně.

(5) Jestliže ministerstvo zprostředkovalo osvojení dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, které je v evidenci vedené ministerstvem, a současně je toto dítě vedeno i v evidenci dětí pro zprostředkování osvojení do ciziny, je ministerstvo povinno oznámit tuto skutečnost neprodleně Úřadu.

(6) Pro odborné posuzování platí §22 odst. 9 obdobně.

24b

Přerušení zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče krajským úřadem nebo ministerstvem

(1) Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče se přeruší, jestliže

a) žadatel písemně o takové přerušení požádá, a to po dobu, kterou v žádosti označí, nebo

b) žadateli bylo krajským úřadem podle §24 odst. 2 nebo ministerstvem podle §24a odst. 2 písemně oznámeno, že v evidenci dětí je dítě, pro něž je vhodným osvojitelem nebo pěstounem, a to po dobu ode dne odeslání uvedeného písemného oznámení do dne, do něhož trvá zprostředkování krajským úřadem podle §24 odst. 3 nebo ministerstvem podle §24a odst. 4, anebo do dne, kdy došlo k rozhodnutí o svěřením dítěte do péče podle písmena c), nebo

c) na základě rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností bylo dítě svěřeno do péče budoucího osvojitele nebo do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání této péče, nebo

d) krajský úřad v době, kdy žadateli zprostředkovává osvojení nebo pěstounskou péči podle §24, nebo ministerstvo v době, kdy žadateli zprostředkovává osvojení nebo pěstounskou péči podle §24a, zjistí podle §22 odst. 9 závažné skutečnosti, které jsou překážkou zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče na přechodnou dobu.

(2) Doba přerušení zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče se nezapočítává do lhůt uvedených v §22 odst. 7 a § 23 odst. 3. O přerušení zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče podle odstavce 1 písm. d) vydá krajský úřad, jestliže přerušil zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, nebo ministerstvo, jestliže přerušilo zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, rozhodnutí.

(3) Žadatel je povinen v žádosti uvedené v odstavci 1 písm. a) uvést důvod, pro který žádá přerušení zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče. Je-li žadatel zařazen do evidence žadatelů vedené krajským úřadem, zasílá žádost krajskému úřadu. Je-li žadatel zařazen do evidence žadatelů vedené ministerstvem, popřípadě je-li současně zařazen i do evidence pro zprostředkování osvojení dítěte z ciziny vedené Úřadem, je povinen zaslat žádost současně každému z orgánů, které tyto evidence vedou.

§24c

Vyřazení z evidence dětí nebo evidence žadatelů vedené krajským úřadem

(1) Krajský úřad

a) vyřadí dítě z jím vedené evidence dětí

1. na základě rozhodnutí o osvojení nebo o svěření dítěte do pěstounské péče,
2. zjistí-li závažné důvody, pro které nelze dítěti zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči, nebo
3. po uplynutí lhůty stanovené v §22 odst. 7 písm. a) a zaslání kopie údajů z evidence dětí ministerstvu,

b) vyřadí žadatele z jím vedené evidence žadatelů

1. na základě rozhodnutí o osvojení nebo o svěření dítěte do pěstounské péče, pokud žadatel nežádá o osvojení dalšího dítěte nebo o svěření dalšího dítěte do pěstounské péče,
2. zjistí-li závažné důvody, pro které nelze žadateli zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči,
3. poruší-li žadatel závažným způsobem povinnost sdělovat změny v údajích rozhodných pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče,
4. požádá-li o to žadatel, nebo
5. po uplynutí lhůty stanovené v §22 odst. 7 písm. b) a zaslání kopie údajů z evidence žadatelů ministerstvu,

c) může vyřadit žadatele z jím vedené evidence žadatelů, jestliže se bez vážného důvodu nezúčastnil přípravy k přijetí dítěte do rodiny, i když byl k účasti na této přípravě vyzván.

§24c (2) O vyřazení žadatele z evidence žadatelů vydá krajský úřad rozhodnutí jen v případech uvedených v odstavci 1 písm. b) bodech 2 a 3 a odstavci 1 písm. c).

(3) Krajský úřad zašle do 15 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o vyřazení žadatele z evidence žadatelů oznámení o tomto vyřazení obecnímu úřadu obce s

rozšířenou působností, a jde-li o žadatele uvedeného v §21 odst. 5, též zřizovateli zařízení pro výkon pěstounské péče, s výjimkou případu, kdy zřizovatelem je obec, v níž působí obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde žadatel žádal o zprostředkování pěstounské péče.

(4) Pro účely vyřazení žadatele z evidence je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen oznámit krajskému úřadu, vede-li žadatele v evidenci krajský úřad, datum právní moci rozhodnutí o osvojení nebo o svěření do pěstounské péče.

§24d

Vyřazení z evidence dětí nebo evidence žadatelů vedené ministerstvem

(1) Ministerstvo

a) vyřadí dítě z jím vedené evidence dětí z důvodů uvedených v §24c odst. 1 písm. a) bodech 1 a 2,

b) vyřadí žadatele z jím vedené evidence žadatelů z důvodů uvedených v §24c odst. 1 písm. b) bodech 1 až 4,

c) může vyřadit žadatele z jím vedené evidence žadatelů z důvodu uvedeného v §24c odst. 1 písm. c).

(2) O vydání rozhodnutí ministerstva o vyřazení žadatele z evidence žadatelů platí §24c odst. 2 obdobně.

(3) Ministerstvo zašle do 15 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o vyřazení žadatele z evidence žadatelů písemné oznámení o tomto vyřazení

a) obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností,

b) krajskému úřadu,

c) Úřadu, pokud je žadatel veden i v evidenci podle §25 odst. 1,

d) zřizovateli zařízení pro výkon pěstounské péče, jde-li o žadatele uvedeného v §21 odst. 5 s výjimkou případu, kdy zřizovatelem je obec, v níž působí obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde žadatel o zprostředkování pěstounské péče požádal.

(4) Ministerstvo oznámí Úřadu vyřazení dítěte z evidence dětí a důvod tohoto vyřazení, jde-li o dítě, které je vedeno v evidenci podle §25 odst. 2. Vyřazení dítěte z evidence dětí oznámí ministerstvo též krajskému úřadu.

§25

Zprostředkování osvojení Úřadem

(1) Úřad vede pro účely zprostředkování osvojení evidenci

- a) dětí uvedených v §2 odst. 2 vhodných k osvojení v cizině,
- b) dětí vhodných k osvojení v České republice, které nemají na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu1) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky ani nejsou oprávněny podle zvláštního právního předpisu2) trvale pobývat na území České republiky,
- c) žadatelů vhodných stát se osvojiteli dětí uvedených v písmenu b),
- d) fyzických osob vhodných stát se osvojiteli dětí uvedených v písmenu a), pokud tyto osoby nemají na území České republiky povolen trvalý pobyt ani nejsou hlášeny k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu1) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky.

(2) Děti uvedené

a) v odstavci 1 písm. a) jsou vedeny v evidenci na základě oznámení ministerstva (§23 odst. 3),

b) v odstavci 1 písm. b) jsou zařazovány do evidence na základě oznámení státních orgánů České republiky nebo státních orgánů nebo jiných organizací cizího státu řádně pověřených ve svém státě výkonem povinností při mezinárodním osvojení. Těmto orgánům nebo organizacím Úřad oznamuje zařazení dítěte uvedeného v odstavci 1 písm. b) do evidence.

(3) Žadatelé uvedení v odstavci 1 písm. c) a fyzické osoby uvedené v odstavci 1 písm. d) jsou zařazováni do evidence na základě rozhodnutí Úřadu.

(4) Úřad vyřadí z evidence

a) dítě, žadatele nebo osobu uvedenou v odstavci 1 písm. d), došlo-li ke zprostředkování osvojení, a to ke dni rozhodnutí o osvojení;

b) žadatele nebo osobu uvedenou v odstavci 1 písm. d),

1. zjistí-li závažné důvody, pro které nelze osvojení zprostředkovat,

2. poruší-li žadatel nebo uvedená osoba závažným způsobem povinnost sdělovat údaje rozhodné pro tuto evidenci, nebo

3. požádají-li o to žadatel nebo uvedená osoba;

c) dítě, požádají-li o to orgán nebo organizace uvedené v odstavci 2 písm. b).

(5) Úřad vydá rozhodnutí o vyřazení z evidence jen v případech žadatelů a osob uvedených v odstavci 1 písm. d), nejde-li o vyřazení z evidence proto, že bylo

rozhodnuto o osvojení. Úřad zasílá ministerstvu rozhodnutí o vyřazení žadatelů a osob uvedených v odstavci 1 písm. d); oznámení o vyřazení dítěte uvedeného v odstavci 1 písm. b) zasílá Úřad orgánům nebo organizacím uvedeným v odstavci 2 písm. b) a ministerstvu.

(6) Pro vedení evidence, jde-li o dítě uvedené v odstavci 1 písm. a) nebo jde-li o osobu uvedenou v odstavci 1 písm. c), platí přiměřeně §22 odst. 2, 3, 5 a 9.

(7) Úřad přeruší zprostředkování osvojení po doby uvedené v §24b odst. 1, jde-li o děti, které jsou vedeny také v evidenci dětí pro zprostředkování osvojení do ciziny nebo evidenci dětí vhodných k osvojení v České republice [odstavec 1 písm. a) a b)], nebo jde-li o žadatele uvedené v odstavci 1 písm. c).

§26

Pro zprostředkování osvojení Úřadem, jde-li o osvojení v České republice, platí §24 odst. 1 a 3 přiměřeně.

§27

Odborné posuzování pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče

(1) Pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče se a) u dětí

1. posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků,

2. posuzuje vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem;

b) u žadatelů posuzuje charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřením do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřením do pěstounské péče.

Posouzení ministerstvo provede do 30 dnů ode dne zjištění všech potřebných skutečností.

(2) Odborné posuzování provádí

a) krajský úřad, jde-li o děti nebo žadatele, které zařazuje do evidence dětí nebo žadatelů krajský úřad, a to před zařazením do takové evidence, nebo kteří jsou v evidenci dětí nebo v evidenci žadatelů vedené krajským úřadem,

b) ministerstvo, jde-li o děti nebo žadatele, kteří jsou v evidenci dětí nebo v evidenci žadatelů vedené ministerstvem.

(3) Ministerstvo a krajský úřad jsou oprávněny vyzvat žadatele a fyzické osoby uvedené v §25 odst. 1 písm. d) k osobnímu jednání za účelem posouzení jejich předpokladů a skutečností rozhodných pro svěřeni dítěte. Ministerstvo a krajský úřad přitom spolupracují s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, obcemi, zdravotnickými a školskými zařízeními i dalšími odbornými zařízeními, pověřenými osobami a s odborníky pro otázky výchovy a péče o dítě.

(4) Zaměstnanci ministerstva a zaměstnanci kraje mohou za účelem přípravy podkladů pro odborné posouzení podle odstavce 1 navštívit dítě nebo pozvat dítě k jednání, je-li to přiměřené jeho věku a schopnostem. Právnické nebo fyzické osoby, u nichž se dítě nachází, jsou povinny zaměstnanci ministerstva tuto návštěvu, účast dítěte na uvedeném jednání a posouzení dítěte umožnit.

(5) Pro zpracování vyjádření ministerstva a krajského úřadu podle §18 platí odstavce 1 až 4 přiměřeně.

HLAVA V ÚSTAVNÍ VÝCHOVA A OCHRANNÁ VÝCHOVA

§28

(1) Po právní moci rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy obecní úřad obce s rozšířenou působností sjedná dobu a místo přijetí dítěte do příslušného zařízení pro výkon ústavní výchovy; přitom vyzve rodiče nebo jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte, aby dítě ve stanoveném termínu předali určenému zařízení, popřípadě s jejich souhlasem může zabezpečit umístění sám. Nepodrobí-li se rodiče nebo jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte rozhodnutí soudu, podá obecní úřad obce s rozšířenou působností soudu návrh na výkon rozhodnutí.²⁴⁾

(2) Orgánem sociálně-právní ochrany příslušným k součinnosti se soudem při výkonu rozhodnutí podle zvláštního právního předpisu,²⁵⁾ jde-li o předběžné opatření, je obecní úřad obce s rozšířenou působností.

§29

Sledování výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy,²⁶⁾ v ústavech sociální péče²⁷⁾ a ve zvláštních dětských zdravotnických zařízeních²⁸⁾ a v obdobných ústavech (zařízeních), umožňují-li zvláštní právní předpisy, aby byly zřízeny právníky nebo fyzickými osobami, (dále jen "ústavní zařízení"); sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení, zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči. Obecní úřad obce s rozšířenou působností působí k tomu, aby byli v ústavním zařízení sourozenci umístěni společně.

(2) Zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu je povinen nejméně jednou za 6 měsíců navštívit dítě, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo

uložena ochranná výchova, a dítě uvedené v §10 odst. 5, a to na základě zvláštního oprávnění vydaného obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v němž je uvedeno jméno a příjmení zaměstnance, jeho další osobní údaje a vymezena činnost, kterou může tento zaměstnanec vykonávat.

(3) Zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu je oprávněn hovořit s dítětem bez přítomnosti dalších osob, zejména zaměstnanců ústavního zařízení, a má právo nahlížet do dokumentace, kterou ústavní zařízení o dítěti vede.

(4) Zjistí-li zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu, že ústavní zařízení porušilo povinnosti vyplývající z tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů, je povinen tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností a zřizovateli tohoto ústavního zařízení, popřípadě orgánu, který je zřizovateli nadřízen, a soudu, který nařídil ústavní výchovu nebo uložil ochrannou výchovu; tím není dotčena povinnost vyplývající ze zvláštního právního předpisu.6)

(5) Jestliže zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu oznámil porušení povinností ústavním zařízením, sleduje příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, zda došlo k odstranění zjištěných nedostatků, a působí k přijetí potřebných opatření vedoucích k nápravě.

(6) Ústavní zařízení jsou povinna

a) zajistit zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazenému do obecního úřadu obce s rozšířenou působností přístup do ústavního zařízení a poskytnout mu potřebné listiny, doklady nebo zprávy vztahující se k dítěti a jeho rodičům, pokud je ústavní zařízení má k dispozici,

b) umožnit styk zaměstnance obce s rozšířenou působností zařazeného do obecního úřadu obce s rozšířenou působností s dítětem, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova,

c) oznamovat neprodleně obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností děti, které přicházejí v úvahu jako vhodné k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče,

d) odeslat neprodleně písemné podání dítěte adresované soudu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, jinému státnímu orgánu nebo pověřené osobě bez kontroly jeho obsahu,

e) vyžádat si písemný souhlas obecního úřadu obce s rozšířenou působností k pobytu dítěte podle § 30,

f) informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte z ústavního zařízení,

g) informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností a soud, který dítěti nařídil ústavní výchovu nebo uložil ochrannou výchovu, o útěku dítěte z ústavního zařízení a o přemístění dítěte do jiného ústavního zařízení.

(7) Ústavní zařízení uvedené v odstavci 1 může navštívit také zaměstnanec kraje nebo ministerstva. Pro zaměstnance kraje nebo ministerstva platí obdobně odstavce 3 až 6 a pro povinnost mít zvláštní oprávnění k návštěvě ústavního zařízení platí obdobně odstavec 2. Oprávnění vydává, jde-li o zaměstnance kraje, krajský úřad, a jde-li o zaměstnance ministerstva, ministerstvo.

§30

(1) Ústavní zařízení může jen po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností povolit dítěti, kterému byla nařízena ústavní výchova, pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob, a to nejvýše v rozsahu 14 kalendářních dnů při jednom pobytu. Tato doba může být prodloužena na základě písemného souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Bylo-li dítě umístěno v takovém ústavním zařízení na základě žádosti rodičů nebo jiných zákonných zástupců, je možno povolit takový pobyt u jiných fyzických osob jen po předchozím písemném souhlasu rodičů nebo jiných zákonných zástupců, pokud získání tohoto souhlasu nebrání vážná překážka.

(2) Je-li místo trvalého pobytu dítěte odlišné od místa trvalého pobytu rodičů nebo jiných fyzických osob, u nichž má dítě pobývat, může obecní úřad obce s rozšířenou působností vydat písemný souhlas podle odstavce 1 jen na základě vyjádření jiného příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností [§61 odst. 3 písm. c)].

ČÁST ČTVRTÁ ZAŘÍZENÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY

§39 Zřizování zařízení sociálně-právní ochrany

Obce a kraje mohou zřizovat

- a) zařízení odborného poradenství pro péči o děti,
- b) zařízení sociálně výchovné činnosti,
- c) zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- d) výchovně rekreační tábory pro děti,
- e) zařízení pro výkon pěstounské péče.

§40

Zařízení odborného poradenství pro péči o děti

(1) Zařízení odborného poradenství pro péči o děti poskytuje zejména doporučení zaměřená na řešení vzájemných vztahů rodičů a jejich dětí a na péči rodičů o děti zdravotně postižené. V rámci odborného poradenství se poskytují nebo zprostředkovávají rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dětí rady ve věcech výchovy a výživy dětí a v dalších otázkách týkajících se jejich rodinných, sociálních a mezigeneračních problémů vyplývajících z péče o děti.

(2) Zařízení odborného poradenství pro péči o děti mohou poskytovat nebo zprostředkovávat také poradenství pro fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny.

§41

Zařízení sociálně výchovné činnosti

Zařízení sociálně výchovné činnosti jsou určena zejména dětem uvedeným v §6 odst. 1; těmto dětem nabízí programy rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využití volného času.

§42

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

(1) Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, a v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné péče.

(2) V zařízení se poskytuje ochrana a pomoc dítěti v případech uvedených v §37. a to po dobu, než rozhodne soud o návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností na nařízení předběžného opatření.¹³⁾

(3) Zřizovatel zařízení je povinen vést evidenci dětí, které byly přijaty do zařízení, v rozsahu

a) datum a čas přijetí dítěte do zařízení,

b) jméno a příjmení dítěte, pokud je známo,

c) datum narození dítěte, pokud je známo; není-li známo datum narození dítěte, uvede se přibližný věk dítěte,

d) adresa místa trvalého pobytu; není-li známa adresa místa trvalého pobytu, uvede se jiný možný údaj o místě pobytu dítěte před přijetím do zařízení,

e) důvod přijetí dítěte,

f) záznam o splnění povinnosti stanovené v §10 odst. 4 věť druhé,

g) datum a čas propuštění dítěte ze zařízení.

§43

Výchovně rekreační tábory pro děti

(1) Výchovně rekreační tábory pro děti se zřizují zpravidla v době školních prázdnin a jsou určeny zejména pro děti uvedené v §6 odst. 1. Pobyť ve výchovně rekreačním táboře se dítěti poskytuje na žádost zákonných zástupců dítěte nebo s jejich souhlasem.

(2) Účelem pobytu ve výchovně rekreačních táborech pro děti je výchovné působení na děti směřující k odstranění nebo potlačení poruch chování a k získání potřebných společenských a hygienických návyků.

Zařízení pro výkon pěstounské péče

§44

(1) Pěstounská péče může být vykonávána v zařízení pro výkon pěstounské péče (dále jen "zařízení"). Zařízení se zpravidla zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách, které zřizovatel vybaví jako byt pro rodinu s větším počtem dětí.

(2) Zřizovatel zařízení uzavírá s pěstounem písemnou dohodu o výkonu pěstounské péče v zařízení (dále jen "dohoda"). Výkon pěstounské péče v zařízení začíná dnem uvedeným v dohodě; předchází-li však den určený v dohodě dni, kterým je pěstounu svěřeno první dítě, začíná výkon pěstounské péče v zařízení nejdříve tímto dnem.

(3) Dohoda musí obsahovat

a) výčet nákladů na domácnost a způsob úhrady jejich poměrné části zřizovatelem; náklady na domácnost přitom vždy tvoří náklady na odběr elektřiny a plynu, náklady na vytápění a dodávku teplé užitkové vody, náklady na dodávku teplé nebo užitkové vody z veřejných vodovodů a na odvádění, popřípadě zneškodnění odpadních a srážkových vod veřejnou kanalizací, náklady na odvoz domovního odpadu a náklady na služby spojené s užíváním bytu,

b) nejnižší počet dětí, u nichž bude v zařízení vykonávána pěstounská péče,

c) rozsah náhrady jízdních výdajů pěstounovi a jemu svěřeným dětem,

d) důvody pro vypovězení dohody zřizovatelem; tímto důvodem je vždy nedodržení dohodnutého počtu dětí podle písmene b) a zrušení pěstounské péče u všech svěřených dětí.

(4) Výkon pěstounské péče v zařízení zaniká na základě písemné dohody smluvních stran nebo písemnou vypovědí dohody jednou ze smluvních stran. Zřizovatel zařízení může vypovědět dohodu jen z důvodů sjednaných v dohodě. Není-li ve vypovědi uvedena lhůta, kdy má výkon pěstounské péče v zařízení zaniknout, činí tato lhůta 3 měsíce. Lhůta počíná prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po doručení vypovědi.

§45

(1) Pěstoun vykonávající pěstounskou péči v zařízení je povinen

a) používat příjmy svěřených dětí pro jejich potřeby a k úhradě jedné desetiny poměrné části nákladů na domácnost za tyto děti. Poměrná část nákladů na domácnost za svěřené děti se vypočte jako součin počtu dětí svěřených do pěstounské péče a podílu částky nákladů na domácnost a celkového počtu osob žijících trvale v zařízení; za osobu žijící trvale v zařízení se nepovažuje osoba, která koná základní (náhradní) službu v ozbrojených silách nebo civilní službu,

b) hradit náklady na domácnost uvedené v §44 odst. 3 písm. a), s výjimkou části nákladů, které hradí zřizovatel.

(2) Zřizovatel zařízení je povinen

a) hradit devět desetin poměrné části nákladů na domácnost za svěřené děti,

b) poskytovat pěstounovi vykonávajícímu pěstounskou péči v zařízení odměnu za výkon pěstounské péče a za práce spojené s péčí o svěřené děti v zařízení (dále jen "odměna pěstouna"),

c) hradit náklady spojené s opravami a údržbou objektu zařízení a jeho vybavení, pokud v jednotlivém případě přesahují 100 Kč,

d) umožnit v zařízení pobyt manželu a dítěti pěstouna a na žádost pěstouna také osobě, která byla do nabytí zletilosti v jeho péči,

e) poskytovat pěstounovi a svěřeným dětem náhradu jízdních výdajů v dohodnutém rozsahu,

f) poskytovat pěstounovi na jeho žádost trvalou nebo dočasnou výpomoc, má-li pěstoun svěřeny čtyři nebo více dětí anebo když alespoň jedno ze svěřených dětí vyžaduje mimořádnou péči,

g) poskytovat pěstounovi na jeho žádost příspěvek na pobyt v zařízení za osobu, která byla do zletilosti v péči tohoto pěstouna a koná základní (náhradní) službu v ozbrojených silách nebo civilní službu. Výše příspěvku činí násobek jedné třicetiny částky, která se považuje za potřebnou podle zvláštního právního předpisu k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb,⁴⁰⁾ (dále jen "částka na osobní potřeby") a počtu dní pobytu uvedené osoby v zařízení.

(3) Zřizovatel může na žádost pěstouna umožnit pobyt v zařízení též jiným osobám, než jsou uvedeny v odstavci 2 písm. d), pokud to není v rozporu se zájmem svěřených dětí; souhlasu zřizovatele není třeba, netrvá-li pobyt těchto osob v zařízení více než 5 dnů.

(4) Pěstoun odpovídá za škodu, kterou způsobil zřizovateli zařízení, ve kterém vykonává pěstounskou péči. Zřizovatel zařízení odpovídá za škodu způsobenou pěstounovi při výkonu pěstounské péče v zařízení. Pro účely náhrady škody se použijí ustanovení zákoníku práce o náhradě škody, s výjimkou ustanovení o odpovědnosti za škodu na odložených věcech.

§46

Odměna pěstouna

(1) Odměna pěstouna se pro účely zvláštních právních předpisů⁴¹⁾ posuzuje jako plat.

(2) Odměna náleží ve výši 2,4násobku částky na osobní potřeby pěstouna při péči o jedno až tři děti. Za každé další dítě se odměna zvyšuje o 0,6 násobek uvedené částky a při péči o zdravotně postižené dítě nebo o dítě, které vyžaduje mimořádnou individuální péči, se odměna zvyšuje o 0,3násobek této částky na každé dítě. Výše odměny po odpočtu daně z příjmů, pojistného na veřejné zdravotní pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nesmí činit méně než částku, na kterou by pěstoun měl nárok podle zvláštního právního předpisu.⁴²⁾

(3) Vykonávají-li pěstounskou péči v zařízení společně manželé,⁴³⁾ náleží každému z nich odměna stanovená podle odstavce 2 ve výši jedné poloviny, pokud se nedohodnou o podílu jinak.

(4) Odměna za výkon pěstounské péče se poskytuje i po dobu pracovní neschopnosti pěstouna, nejdéle však po dobu jednoho měsíce.

(5) Poměrná část měsíční odměny za výkon pěstounské péče se stanoví ve výši násobku jedné třicetiny a počtu dní skutečného výkonu pěstounské péče v kalendářním měsíci.

(6) Odměna za výkon pěstounské péče se vyplácí měsíčně pozadu v termínech stanovených zřizovatelem.

(7) Zanikne-li výkon pěstounské péče v zařízení v průběhu kalendářního měsíce, náleží za tento měsíc odměna za výkon pěstounské péče v plné výši.

(8) Došlo-li v průběhu kalendářního měsíce ke změně počtu svěřených dětí v zařízení, poskytne se za tento měsíc odměna, která je určena podle vyššího počtu dětí; zvyšuje-li se odměna za výkon pěstounské péče podle odstavce 2 věty druhé, náleží v plné výši i v tom případě, že podmínky jsou splněny pouze po část měsíce.

§47

(1) Za podmínek, za nichž se vykonává pěstounská péče v zařízení, může být vykonávána tato péče i v bytě pěstouna. Pro výkon pěstounské péče v bytě pěstouna neplatí ustanovení §45 odst. 2 písm. d); ustanovení §45 odst. 2 písm. c) platí jen v případě, že předměty vybavení bytu jsou vlastnictvím zřizovatele nebo na jejich opatření poskytl zřizovatel příspěvek.

(2) Za pěstouna se pro účely §44 až 46 považuje též

a) osoba, které bylo dítě svěřeno do péče na základě rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle §19 odst. 1 písm. b), nebo

b) poručník, který o dítě osobně pečuje, pokud je péče o takové dítě vykonávána v zařízení.

(3) Za dítě svěřené do pěstounské péče se pro účely §44 až 46 považuje též dítě,

a) které bylo svěřeno do péče na základě rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle § 19 odst. 1 písm. b), nebo

b) o které osobně pečuje poručník, pokud je péče o takové dítě vykonávána v zařízení.

(4) Za dítě svěřené do pěstounské péče se pro účely §45 odst. 2 písm. a) a b) a §46 považuje rovněž zletilé dítě, které má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, a dále též dítě, které nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek, 44) za podmínky, že péče o takové dítě je vykonávána v zařízení.

ČÁST PÁTÁ POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY POVĚŘENÝMI OSOBAMI

§48

Výkon sociálně-právní ochrany pověřenými osobami

(1) Pověřené osoby poskytují sociálně-právní ochranu na základě rozhodnutí o pověření k výkonu takové činnosti (dále jen "pověření").

(2) Pověřené osoby mohou v sociálně-právní ochraně

a) vykonávat činnost podle § 10 odst. 1 písm. a) a §11 odst. 1 písm. a) až c),

b) vykonávat činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku,

c) zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany uvedená v §39,

d) poskytovat pěstounům v zařízení, jehož jsou zřizovateli, výchovnou a poradenskou péči při výkonu pěstounské péče a sledovat výkon pěstounské péče,

e) převzít zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny (§22 odst. 5), kterou jinak zajišťuje obecní úřad obce s rozšířenou působností [§11 odst. 1 písm. d)],

f) navrhopvat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností fyzické osoby vhodné stát se pěstouny v zařízení uvedeném v §44,

g) vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

(3) Pověřené osoby nejsou oprávněny vykonávat sociálně-právní ochranu v jiném rozsahu, než je uveden v odstavci 2.

§49

Vydávání pověření

(1) O pověření rozhoduje krajský úřad, pokud není k rozhodování o pověření příslušná komise podle §38 odst. 2 písm. a).

(2) Podmínkou pro vydání pověření je

a) podání písemné žádosti,

b) předložení dokladu o ukončeném vzdělání,

c) bezúhonnost všech fyzických osob, které budou přímo sociálně-právní ochranu poskytovat,

d) zajištění odpovídajících hygienických podmínek pro výkon sociálně-právní ochrany prokázané posudkem příslušného orgánu hygienické služby,

e) vlastnické nebo užívací právo k objektu nebo prostorám, v nichž bude poskytována sociálně-právní ochrana, prokázané příslušným dokladem,

f) potřebné materiální a technické podmínky pro poskytování sociálně-právní ochrany a provozování zařízení sociálně-právní ochrany.

(3) Pověření se vydá, prokáže-li žadatel, že jsou splněny podmínky uvedené v odstavci 2.

(4) Žádost o vydání pověření musí obsahovat

a) u právnické osoby název, sídlo, identifikační číslo, doklad o registraci, popřípadě zápisu do příslušného rejstříku podle zvláštních právních předpisů⁴⁵⁾ a jméno a příjmení osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby,

b) u fyzické osoby jméno, příjmení, místo trvalého pobytu a rodné číslo,

c) rozsah poskytování sociálně-právní ochrany,

d) místo výkonu sociálně-právní ochrany,

e) jméno, příjmení a rodné číslo všech fyzických osob, které budou přímo sociálně-právní ochranu poskytovat,

f) výpis z evidence Rejstříku trestů všech osob, které budou přímo poskytovat sociálně-právní ochranu, ne starší 3 měsíců.

(5) Za bezúhonného se pro účely vydání pověření považuje ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin ani nebyl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti s vykonáváním činností srovnatelných s činnostmi vykonávanými při poskytování sociálně-právní ochrany.

(6) V rozhodnutí o pověření se uvede rozsah poskytované sociálně-právní ochrany.

(7) Pověřená osoba může vykonávat sociálně-právní ochranu, pokud před započítáním jejího výkonu uzavřela pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem sociálně-právní ochrany. Pojištění musí být sjednáno po celou dobu, po kterou pověřená osoba sociálně-právní ochranu podle tohoto zákona poskytuje. Pověřená osoba je povinna do 15 dnů ode dne uzavření pojistné smlouvy zaslat její kopii orgánu, který pověření vydal.

(8) Pověřená osoba je povinna orgánu, který rozhodl o pověření, a) do 15 dnů oznámit změny ve skutečnostech rozhodných pro vydání pověření, b) poskytnout potřebné podklady a umožnit vstup do prostor, v nichž se sociálně-právní ochrana vykonává, a to za účelem přezkoumání podmínek pro vydání pověření stanovených v odstavci 2.

(9) Orgány, které vydaly pověření, jsou povinny sdělovat ministerstvu údaje o tom, kterým fyzickým nebo právnickým osobám bylo pověření vydáno, popřípadě kterým fyzickým nebo právnickým osobám bylo pověření odňato a z jakých důvodů. Tuto povinnost jsou orgány, které vydaly pověření, povinny splnit do 8 dnů ode dne právní moci rozhodnutí o vydání pověření nebo jeho odnětí. Ministerstvo vede na základě těchto údajů evidenci pověřených osob. Ministerstvo poskytuje pro účely rozhodování o pověření orgánům, které pověření vydávají, údaje z této evidence, a to i v elektronické podobě způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(10) Orgán, který rozhodl o vydání pověření, je oprávněn kontrolovat výkon sociálně-právní ochrany pověřenými osobami. Pověřená osoba je povinna zajistit orgánům, které vydávají pověření, podmínky pro výkon kontroly a při kontrole spolupracovat.

§50

Odnětí pověření

(1) Orgán, který vydal pověření, rozhodne o odnětí pověření, jestliže pověřená osoba

a) nevykonává sociálně-právní ochranu v rozsahu stanoveném v pověření a za podmínek stanovených v §49 a porušuje povinnosti vyplývající z tohoto pověření,

b) porušuje práva dětí žijících v zařízeních sociálně-právní ochrany a neplní povinnosti nutné pro jejich ochranu,

c) porušuje podle zjištění orgánů hygienické služby závažně a opakovaně hygienické a protiepidemiologické předpisy,⁴⁶⁾ nebo

d) požádá o zrušení pověření.

(2) Pověřeně osobě nelze odejmout pověření podle odstavce 1 písm. a) a b), byla-li jí z tohoto důvodu uložena pokuta (§59), nejde-li o zvlášť závažné porušení povinností.

(3) Bylo-li pověření odňato podle odstavce 1 písm. a) až c), může fyzická nebo právnická osoba znovu požádat o vydání pověření až po dvou letech ode dne, kdy rozhodnutí o odnětí pověření nabylo právní moci.

(4) Orgán, který odňal pověření, je povinen zajistit péči o děti, kterým pověřená osoba poskytovala sociálně-právní ochranu, pokud není zajištěna jiným způsobem.

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

PREAMBULE

Státy, které jsou smluvní stranou této Úmluvy :

- majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,
- majíce na mysli, že lid Spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě,
- uznávající, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému přísluší v nich stanovená práva , a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy , barvy pleti , pohlaví , jazyka , náboženství , politického nebo jiného smýšlení , národnostního nebo sociálního původu , majetku , rodu nebo jiného postavení,
- pamětlivy, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily , že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc,
- přesvědčeny, že rodina , jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí , musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc , aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti,
- uznávající , že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí ,
- v atmosféře štěstí, lásky a porozumění,
- majíce na zřeteli , že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity,
- majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v člancích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských , sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací zabývajících se péčí o blaho dětí,
- majíce na mysli, že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace Spojených národů 20. listopadu 1959, "dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm",
- pamětlivy ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a mezinárodní úpravu umísťování do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN

týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů,

- uznávajíce, že ve všech zemích světa jsou děti žijící ve výjimečně obtížných podmínkách a že tyto děti vyžadují zvláštní pozornost,
- berouce náležitý ohled na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický rozvoj dítěte,
- uznávajíce význam mezinárodní spolupráce pro zlepšování životních podmínek dětí v každé zemi a zejména
- v zemích rozvojových, dohodly se na následujícím:

ČÁST I

Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Článek 4

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Článek 5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Článek 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Článek 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.

Článek 8

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.
2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v

zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.

2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Článek 10

1. Za účelem spojení rodiny a v souladu se závazkem podle čl. 9 odst. 1 státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, posuzují žádosti dítěte nebo jeho rodičů o vstup na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo o jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, dále zabezpečí, aby podání takové žádosti nemělo žádné nepříznivé důsledky pro žadatele nebo členy jeho rodiny.

2. Dítě, jehož rodiče pobývají v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči. Za tímto účelem a v souladu se svým závazkem podle čl. 9 odst. 2 státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte a jeho rodičů opustit kteroukoli zemi, svou vlastní, a vstoupit do své vlastní země. Právo opustit kteroukoli zemi podléhá pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v této úmluvě.

Článek 11

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět.

2. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám.

Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Článek 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte.

2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

a) k respektování práv nebo pověsti jiných;

b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

3. Svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Článek 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.

2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod jiných.

Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 17

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují:

- a) hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této úmluvy,
- b) mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů,
- c) tvorbu a rozšiřování knih pro děti,
- d) hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí

náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu,

- e) tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 úmluvy.

Článek 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.

2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během

doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.

3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut "kafala" podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Článek 21

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a :

a) zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným;

b) uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu;

c) zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi;

d) činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob;

e) podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

Článek 22

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního humanitárního práva a lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami.

2. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují, budou-li to považovat za potřebné, součinnost v úsilí Spojených národů a jiných příslušných mezivládních organizací nebo nevládních organizací spolupracujících se Spojenými národy k ochraně a pomoci takovému dítěti a k vyhledávání rodičů nebo jiných členů rodiny dítěte-uprchlíka s cílem získat informace potřebné k jeho opětovnému spojení s rodinou. Jestliže rodiče nebo jiné členy rodiny nelze nalézt, poskytuje se dítěti stejná ochrana jako každému jinému dítěti z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně zbavenému své rodiny, jak je stanoveno touto úmluvou.

Článek 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují.

3. Uznávající zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možností bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je určena k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje.

4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Článek 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, sledují plné uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření :

- a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti;
- b) k zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče;
- c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiného také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí;
- d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před porodem i po něm;
- e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům; a aby měly přístup ke vzdělání a byly podporovány při využívání těchto základních znalostí;
- f) k rozvoji osvěty a služeb v oblasti preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.

4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Článek 25

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.

Článek 26

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem.

2. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.

Článek 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.
2. Rodič(e) nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin šatstva a bydlení.
4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy osoby, které nesou za dítě finanční odpovědnost, žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Článek 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména :
 - a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání;
 - b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory;
 - c) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání;
 - d) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve škole byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a ngramotnosti ve světě a s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Článek 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k :

- a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
- b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;
- c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím;
- d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;
- e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.

2. Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální, a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména :

- a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání;
- b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání;

c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, správních, sociálních a kulturních opatření, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění využívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění :

- a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;

c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Článek 35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí ,aby :

- a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;

c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby daného věku.

Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, leda že by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;

d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Článek 38

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly věku patnácti let, přímo neúčastnily bojových akcí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších patnácti let. Při povolávání osob, které dosáhly věku patnácti let, avšak mladších osmnácti let, přijímají přednostně osoby starší.

4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.

Článek 39

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Článek 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovu začlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby :

a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního

práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo;

b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky :

I) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina;

II) být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc;

III) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu;

IV) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí;

V) jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudním orgánem;

VI) aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočníka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří;

VII) aby ve všech stádiích řízení bylo plně uznáváno jeho soukromí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o :

a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo;

b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez užití soudní procedury za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk.

4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru; konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty; náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Článek 41

Nic v této úmluvě se nedotýká ustanovení, která ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte a která mohou být obsažena v :

a) právním řádu státu, který je smluvní stranou, nebo

b) mezinárodním právem, které je pro takový stát závazné.

Zákon o státní sociální podpoře

č. 117/1995 Sb.

§ 36

Druhy dávek pěstounské péče

Dávkami pěstounské péče podle tohoto zákona jsou:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) odměna pěstouna,
- c) příspěvek při převzetí dítěte,
- d) příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

§ 37

(1) Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé dítě svěřené do pěstounské péče.

(2) Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte náležející podle odstavce 1 činí za kalendářní měsíc součin částky životního minima dítěte a koeficientu 1,40; jde-li o nezaopatřené dítě, použije se koeficient 2,30.

(3) Při stanovení výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle odstavce 2 se částka životního minima dítěte násobí, jde-li o dítě

- a) dlouhodobě nemocné, koeficientem 2,35,
- b) dlouhodobě zdravotně postižené, koeficientem 2,90,
- c) dlouhodobě těžce zdravotně postižené, koeficientem 3,10.

(4) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež (§ 7 odst. 4 věta druhá) nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěření dítěte do péče nahrazující péči rodičů (§ 7 odst. 11) nebo v péči osoby uvedené v § 7 odst. 12.

(5) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte náležející podle odstavce 1 se vyplácí pěstounovi.

§ 38

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, který náležel podle § 37 odst. 1 ke dni dosažení zletilosti dítěte, se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26. roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem. Příspěvek náležející dítěti podle předchozí věty se vyplácí tomuto dítěti.

§ 39

Jestliže dítě požívá důchod z důchodového pojištění, náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi tímto příspěvkem a částkou důchodu.

§ 40

Odměna pěstouna

(1) Nárok na odměnu za výkon pěstounské péče má pěstoun, kterému bylo svěřeno dítě do pěstounské péče, a to až do zletilosti dítěte a poté po dobu, po kterou má dítě svěřené do pěstounské péče nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Nárok na odměnu za

výkon pěstounské péče má i pěstoun, jestliže dítě, které mu bylo svěřeno do pěstounské péče, nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek.

(2) Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc za každé dítě svěřené do pěstounské péče součin částky životního minima jednotlivce a koeficientu 1,00.

§ 40a

Odměna pěstouna ve zvláštních případech

(1) Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 5,50, pečuje-li pěstoun alespoň o 3 děti svěřené mu do pěstounské péče nebo pečuje-li pěstoun alespoň o jedno dítě svěřené mu do pěstounské péče, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost) podle zvláštního právního předpisu^{47e)}. Uvedená odměna pěstouna se zvyšuje o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,50 za péči o každé další dítě svěřené mu do pěstounské péče, a jde-li o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost) podle zvláštního právního předpisu^{47e)}, zvyšuje se odměna pěstouna o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,75 za péči o každé další takové dítě svěřené mu do pěstounské péče. Uvedená odměna pěstouna se pro účely zvláštních právních předpisů⁴⁸⁾ posuzuje jako plat.

(2) Odměna pěstouna podle odstavce 1 náleží, jen jestliže pěstoun nebyl po celý kalendářní měsíc výdělečně činný a po celý kalendářní měsíc byly splněny podmínky uvedené v odstavci 1. Odměna pěstouna podle odstavce 1 náleží pěstounovi i po dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény pěstouna, nejdéle však po dobu jednoho kalendářního kalendářního měsíce jejího trvání.

§ 40b

Podmínky nároku na odměnu pěstouna

(1) Vykonává-li pěstoun pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče a je mu proto poskytována odměna za výkon pěstounské péče podle zvláštních právních předpisů,^{49a)} odměna pěstouna podle § 40 a 40a nenáleží.

(2) Je-li dítě svěřené pěstounovi v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež (§ 7 odst. 4 věta druhá) nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče nahrazující péči rodičů (§ 7 odst. 11 a 12), odměna pěstounovi za péči o tyto děti podle § 40 odst. 1 nenáleží a k těmto dětem se nepřihlíží při stanovení odměny podle § 40a.

§ 41

Příspěvek při převzetí dítěte

(1) Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má pěstoun, který převzal dítě do pěstounské péče; příspěvek při převzetí dítěte, jde-li o totéž dítě, náleží jen jednou.

(2) Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku

- a) do 6 let, 8 000 Kč,
- b) od 6 let do 15 let, 9 000 Kč,

- c) od 15 let do 18 let, 10 000 Kč.
(3) Příspěvek při převzetí dítěte se vyplatí jednorázově.

§ 42

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

- (1) Nárok na příspěvek na zakoupení motorového vozidla má pěstoun, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodů péče o čtyři děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají pěstounovi nárok na odměnu pěstouna podle § 40, pokud zakoupil osobní motorové vozidlo nebo zajistil nezbytnou celkovou opravu osobního motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.
- (2) Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny osobního motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých pěstounovi v období posledních deseti kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200 000 Kč.
- (3) Příspěvek na zakoupení motorového vozidla může být poskytnut v bezhotovostní formě i před zakoupením osobního motorového vozidla. Použití příspěvku na zakoupení motorového vozidla je pěstoun povinen prokázat; pokud tohoto příspěvku nepoužil k zakoupení osobního motorového vozidla, je povinen příspěvek vrátit.
- (4) Pokud pěstoun do pěti let ode dne, kdy mu byl příspěvek poskytnut, osobní motorové vozidlo, na jehož zakoupení nebo opravu byl příspěvek poskytnut, prodal, daroval, počal je používat pro výdělečnou činnost nebo přestal vykonávat pěstounskou péči, nejde-li o případ, kdy pěstoun přestal vykonávat pěstounskou péči z vážných zdravotních důvodů, je povinen vrátit poměrnou část příspěvku na zakoupení motorového vozidla odpovídající době z období pěti let, kdy uvedené podmínky nesplňoval.

§ 45

Nárok na porodné z důvodu převzetí dítěte do péče

- (1) Nárok na porodné má ode dne převzetí dítěte rovněž osoba, která převzala dítě do jednoho roku jeho věku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Porodné při převzetí dítěte, jde-li o totéž dítě, náleží jen jednou.
- (2) Nárok na porodné podle odstavce 1 náleží i v případě, že před převzetím dítěte do trvalé péče nahrazující péči rodičů vznikl nárok na porodné matce nebo otci dítěte podle § 44.
- (3) Za dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů se považuje dítě osvojené a dítě, jež bylo převzato do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu.
- (4) V případě svěření dítěte do trvalé péče nahrazující péči rodičů manželům náleží porodné jen jednomu z manželů určenému na základě dohody manželů. Nedohodnou-li se manželé, určí orgán, který o porodném rozhoduje, kterému z manželů se porodné přizná.

Částky životního minima platné od 1.1.2009 (MPSV ČR)

Životní minimum pro jednotlivce 3126 Kč první osobu v domácnosti 2880 Kč druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem 2600 Kč nezaopatřené dítě ve věku do 6 let 1600 Kč nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let 1960 Kč nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let 2250 Kč

ČÁST PRVNÍ

ŠKOLNÍ VÝCHOVY NEBO OCHRANNÉ VÝCHOVY VE ŠKOLSKÝCH ZÁŘIZENÍCH A PREVENTIVNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE VE ŠKOLSKÝCH ZÁŘIZENÍCH

HLAVA I

ÚVODNÍ USTANOVENÍ

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a preventivní výchovné péči musí být

školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a preventivní výchovné péči musí být zřízeny v souladu s ústavními právy a základními svobodami dítěte, zejména s právy na výchovu a vzdělání, na ochranu jeho zdraví a na ochranu jeho osobnosti. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a preventivní výchovné péči musí být zřízeny v souladu s ústavními právy a základními svobodami dítěte, zejména s právy na výchovu a vzdělání, na ochranu jeho zdraví a na ochranu jeho osobnosti.

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a preventivní výchovné péči musí být zřízeny v souladu s ústavními právy a základními svobodami dítěte, zejména s právy na výchovu a vzdělání, na ochranu jeho zdraví a na ochranu jeho osobnosti.

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a preventivní výchovné péči musí být zřízeny v souladu s ústavními právy a základními svobodami dítěte, zejména s právy na výchovu a vzdělání, na ochranu jeho zdraví a na ochranu jeho osobnosti.

HLAVA II ZÁŘIZENÍ

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

109/2002 Sb.

ZÁKON

ze dne 5. února 2002

o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy
ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských
zařízeních a o změně dalších zákonů

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

**VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY NEBO OCHRANNÉ VÝCHOVY VE ŠKOLSKÝCH
ZAŘÍZENÍCH A PREVENTIVNĚ VÝCHOVNÁ PÉČE VE ŠKOLSKÝCH
ZAŘÍZENÍCH**

HLAVA I

ÚVODNÍ USTANOVENÍ

§1

Účel a působnost školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči

(1) Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (dále jen "zařízení") a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku.

(2) Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let 1) případně zletilé osobě do 19 let (dále jen "dítě"), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.

(3) Účelem školských zařízení pro preventivně výchovnou péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

HLAVA II
ZAŘÍZENÍ

§ 2

(1) Zařízeními jsou:

a) diagnostický ústav,

b) dětský domov,

c) dětský domov se školou,

d) výchovný ústav.

(2) Školským zařízením pro preventivně výchovnou péči je středisko výchovné péče (dále jen "středisko").

(3) Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, (dále jen "osoby odpovědné za výchovu") dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou.

(4) Zařízení poskytují péči podle odstavce 3 rovněž dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření.

(5) Zařízení poskytují péči rovněž dětem, které nejsou občany České republiky a splňují podmínky stanovené zvláštním zákonem. Za tímto účelem se zřizuje zařízení, které může v sobě zahrnovat všechny druhy uvedené v odstavci 1. Není-li zřízení zařízení podle předchozí věty z provozních nebo jiných důvodů možné, zřizují se pro děti podle věty první samostatná oddělení v rámci jednotlivých druhů zařízení podle odstavce 1.

(6) Zařízení, do něhož je dítě umístěno, má právo na výběr lékaře nebo jiného odborného pracovníka nebo zdravotnického zařízení.

(7) Zařízení může poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let,⁴⁾ a to za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením.

(8) Dětem uvedeným v odstavcích 3, 4, 5 a 7 je poskytováno plné přímé zaopatření, a to

a) stravování, ubytování a ošacení,

b) učební potřeby a pomůcky,

c) úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,

d) úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyla péče vyžádána osobami odpovědnými za výchovu.

e) kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,

f) úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.

(9) Dětem uvedeným v odstavcích 3, 4, 5 a 7 mohou být podle rozhodnutí ředitele dále hrazeny

a) potřeby pro využití volného času a rekreaci,

b) náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost,

c) náklady na soutěžní akce, rekreace,

d) náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu.

(10) V rámci péče o děti jsou jim zajišťovány specifické výchovné a vzdělávací potřeby, a to v odstupňovaném rozsahu pro děti

a) samostatné přiměřeně věku,

b) samostatné vyžadující občasnou kontrolu,

c) vyžadující občasné vedení a stálou kontrolu,

d) nesamostatné vyžadující stálé vedení i kontrolu,

e) vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči.

(11) Posouzení dítěte podle odstavce 10 se provede v součinnosti s odborným pracovníkem (§ 8 odst. 2) nejméně jedenkrát v kalendářním roce.

(12) Do zařízení jsou umísťovány i děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče 5) nebo do specializovaného zdravotnického zařízení. Pro tyto děti zařízení zajistí vhodné podmínky úpravou denního režimu a vybavenosti zařízení, jejichž přiměřenost posoudí příslušný praktický lékař pro děti a dorost, s nímž zařízení uzavřelo smlouvu o poskytování zdravotní péče.

6) (dále jen "registrující lékař"). Dále zajistí odpovídající vzdělávací, terapeutický a sociálně rehabilitační program nebo zabezpečí jejich týdenní pobyt v internátu školy podle typu jejich postižení a prostřednictvím příslušného zdravotnického zařízení i specializovanou zdravotní péči.

(13) V zařízeních a střediscích se vytvářejí podmínky pro účast dětí na náboženské výchově, na náboženských obřadech, popřípadě na dodržování náboženských zvyklostí, a to podle zájmu dítěte a s ohledem na předchozí rodinnou výchovu a na rozumové schopnosti dítěte.

(14) Podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací činnosti a péče v zařízeních a středisku a o způsobech uplatňování práv a povinností vymezených tímto zákonem dětem nebo osobám odpovědným za výchovu, zařízením a středisku stanoví vnitřní řád.

(15) Diagnostickému ústavu poskytují dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy, nacházející se v jeho územním obvodu, na jeho žádost potřebné údaje z dokumentace vedené podle § 34 odst. 1 písm. e), f) a g).

§ 3

(1) Pro děti se závažnými poruchami chování, které z těchto důvodů nemohou plnit povinnou školní docházku v jiné škole, zřizovatel zařízení zřizuje školu s odpovídajícími vzdělávacími programy jako součást zařízení.

(2) Pro děti, které po dokončení povinné školní docházky pro závažné poruchy chování nemohou být zařazeny do jiné školy poskytující střední vzdělávání, zřizovatel zařízení může jako součást zařízení zřídit školu poskytující střední nebo střední odborné vzdělání. Pro děti, které nedosáhly základního vzdělání, zajistí ředitel zařízení příslušný vzdělávací program.

(3) Pro účely vysvědčení používají školy zřizované podle odstavců 1 a 2 tiskopisy a razítko s uvedením názvu a adresy školy bez uvedení názvu zařízení.

§ 4

(1) Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je výchovná skupina nebo rodinná skupina.

(2) Výchovná skupina je základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu a ve výchovném ústavu. Tvoří ji

a) v diagnostickém ústavu nejméně 4 a nejvíce 6 dětí,

b) ve výchovném ústavu nejméně 5 a nejvíce 8 dětí.

(3) Ve výchovném ústavu lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin. Děti se do výchovných skupin zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

(4) Rodinná skupina je základní organizační jednotkou v dětském domově a v dětském domově se školou. Tvoří ji

a) v dětském domově nejméně 6 a nejvíce 8 dětí,

b) v dětském domově se školou nejméně 5 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se zařazují do jedné rodinné skupiny; výjimečně je možné zařadit je do různých rodinných skupin, zejména z výchovných, vzdělávacích nebo zdravotních

důvodů.

(5) V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. V dětském domově se školou lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. Děti se do rodinných skupin zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

(6) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen "ministerstvo") může na žádost ředitele zařízení v odůvodněných případech udělit výjimku z ustanovení odstavců 2 až 5.

§ 5

Diagnostický ústav

(1) Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti podle § 2 odst. 3, 4 a 5 a § 7 odst. 1 a na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů s výjimkou dětí přijatých do diagnostického ústavu na základě § 7 odst. 1. Ve zvláště odůvodněných případech, vyžaduje-li to zájem dítěte, umísťuje dítě mimo zařízení do smluvní rodiny.

(2) Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte úkoly

a) diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností,

b) vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, individuálním předpokladům a možnostem,

c) terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte, d) výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně; podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte,

e) organizační, související s umísťováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní obvod; spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení,

f) koordinační, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti.

(3) Diagnostický ústav na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických

výchovných a vzdělávacích potřeb podle § 2 odst. 10, stanovených v zájmu rozvoje osobnosti (dále jen "program rozvoje osobnosti").

(4) Diagnostický ústav písemně sděluje příslušným orgánům sociálně-právní ochrany 7) na základě komplexní zprávy nebo na základě poznatků zařízení údaje o dětech vhodných k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče.

(5) Při přijetí dítěte k pobytu do diagnostického ústavu předkládá orgán sociálně-právní ochrany nebo osoba odpovědná za výchovu pravomocné rozhodnutí nebo předběžné opatření soudu nebo písemnou žádost o přijetí, osobní list, rodný list, občanský průkaz nebo v případě cizinců cestovní pas, jakož i poslední školní vysvědčení nebo výpis z katalogového listu s vyznačením roku školní docházky. Dále předává průkaz zdravotní pojišťovny, očkovací průkaz a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k umístění dítěte do diagnostického ústavu ne starší 3 dnů a písemné vyjádření lékaře o aktuálním zdravotním stavu dítěte.

(6) Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů.

(7) Do dětského domova, dětského domova se školou a výchovného ústavu mohou být děti umístěny pouze diagnostickým ústavem, v jehož územním obvodu se dětský domov, dětský domov se školou nebo výchovný ústav nachází. Umístit dítě do některého z uvedených zařízení v územním obvodu jiného diagnostického ústavu lze po předchozí dohodě diagnostického ústavu, v jehož péči se dítě nachází, s územně příslušným diagnostickým ústavem a orgánem sociálně-právní ochrany, který dítě eviduje. Nedojde-li k dohodě, rozhodne o umístění dítěte do příslušného zařízení ministerstvo na návrh diagnostického ústavu, v jehož péči se dítě nachází, a s přihlédnutím k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany, který dítě eviduje.

(8) V odůvodněných případech může diagnostický ústav, který byl požádán o přijetí dítěte bez závažných poruch chování, umístit dítě do dětského domova nebo dětského domova se školou na základě osobní dokumentace dítěte bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu; to platí i pro děti, které byly v péči kojeneckého ústavu.

(9) Přemístit dítě do jiného dětského domova, dětského domova se školou nebo výchovného ústavu může jen diagnostický ústav na základě vlastního podnětu nebo odůvodněné písemné žádosti zařízení, v němž je dítě umístěno, nebo osob odpovědných za výchovu, nebo dítěte nebo orgánu sociálně-právní ochrany. Jedná-li se o přemístění mimo územní obvod diagnostického ústavu, postupuje se podle odstavce 7.

(10) Diagnostický ústav oznámí přijetí nebo přemístění dítěte do 3 pracovních dnů soudu, který ve věci dítěte rozhodl, okresnímu úřadu příslušnému podle bydliště dítěte a osobě odpovědné za výchovu.

(11) Diagnostický ústav předává s dítětem umísťovaným nebo přemísťovaným do zařízení komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti, pravomocné rozhodnutí soudu, školní dokumentaci včetně posledního vysvědčení a návrhu klasifikace za dobu pobytu v diagnostickém ústavu, osobní věci dítěte a další dokumentaci podle odstavce 5. Návrh programu rozvoje osobnosti dítěte zpracovává

zařízení v součinnosti s odborným pracovníkem diagnostického ústavu podle § 8 odst. 2.

(12) Při umístění dítěte bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu předává diagnostický ústav příslušnému zařízení dokumentaci podle odstavce 5. Současně předává zprávu o dítěti s údaji rozhodnými pro přidělení finančních prostředků za účelem zajištění specifických výchovných a vzdělávacích potřeb podle § 2 odst. 10.

(13) Podrobnosti o organizačním postupu diagnostického ústavu při přijímání, umísťování, přemísťování a propouštění dětí stanoví ministerstvo vyhláškou.

(14) Diagnostický ústav vydá v souladu s tímto zákonem a vyhláškou podle odstavce 13 vnitřní řád, který schvaluje ministerstvo.

(15) Při umísťování dítěte se dbá na umístění dítěte co nejblíže bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte.

§ 6

(1) Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou péči dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou zadrženým na útěku z jiných zařízení, popřípadě z místa pobytu nebo přechodného ubytování podle § 23 odst. 1 písm. a) až c).

(2) Diagnostický ústav bezodkladně oznámí přijetí dítěte příslušnému zařízení podle odstavce 1, které je povinno dítě převzít do 3 dnů od oznámení.

(3) Diagnostický ústav poskytuje nezbytnou péči dětem zadrženým na útěku od osob odpovědných za výchovu, a to na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření.

§ 7

(1) Diagnostický ústav může poskytovat péči též dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu. Těmto dětem je poskytována preventivně výchovná péče podle § 16.

(2) Děti podle odstavce 1 mohou být přijaty v průběhu kalendářního roku tak, aby jejich průměrný měsíční počet odpovídal nejvýše 10 % kapacity diagnostického ústavu. Výjimky může udělit ministerstvo.

§ 8

(1) Diagnostický ústav vede evidenci dětí umístěných v zařízeních ve svém územním obvodu a vede evidenci volných míst v zařízeních ve svém územním obvodu.

(2) Diagnostický ústav zajišťuje podle potřeby, nejméně však dvakrát v kalendářním roce, činnost odborného pracovníka diagnostického ústavu v zařízeních ve svém

územním obvodu za účelem metodického vedení, koordinace a ověřování účelnosti postupu a výsledků výchovné péče.

(3) Diagnostický ústav vypracovává pro ministerstvo návrhy potřebných změn u zařízení umístěných ve svém územním obvodu a upozorňuje ministerstvo na situace vyžadující zásah zřizovatele.

(4) Diagnostický ústav smluvně zajišťuje spolupráci se smluvními rodinami. Prostřednictvím těchto smluvních rodin jsou zabezpečovány úkoly diagnostického ústavu zejména u dětí, u kterých pobyt v kolektivu není vhodný. Výběr a přípravu smluvních rodin, způsob spolupráce a kontroly stanoví diagnostický ústav podle vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí.

§ 9

(1) V diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně 3 výchovné skupiny pro účely komplexního vyšetření dětí.

(2) Se souhlasem ministerstva může být v diagnostickém ústavu ustanovena jedna výchovná skupina pro účely dlouhodobé péče o děti, jimž je nezbytné zajistit dokončení studia, poskytování psychologických nebo speciálně pedagogických služeb nebo jsou známy jiné okolnosti, pro něž není dítě vhodné přemístit.

(3) Ministerstvo může na žádost ředitele diagnostického ústavu v odůvodněných případech udělit výjimku z ustanovení odstavců 1 a 2.

§ 10

(1) Diagnostické ústavy nebo výchovné skupiny diagnostických ústavů jsou členěny podle pohlaví nebo podle věku dítěte.

(2) V diagnostickém ústavu, který není členěn podle pohlaví dítěte, se takto nečlení ani výchovná skupina ustanovená podle § 4 odst. 2.

(3) Jestliže jsou zařízení rozdělena podle věku dítěte, může diagnostický ústav umístit nebo přemístit dítě do zařízení již v období 3 měsíců před dosažením příslušného věku.

§ 11

(1) Pro děti, které ukončily povinnou školní docházku, se jako součást diagnostického ústavu zřizují diagnostické třídy, v nichž je zajišťována příprava dětí na jejich budoucí povolání.

(2) Třída školy a diagnostická třída se naplňuje do 8 dětí.

(3) Výjimky z odstavce 2 může udělit ministerstvo.

§ 12

Dětský domov a dětský domov se školou

Dětský domov

- (1) Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.
- (2) Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.
- (3) Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

§ 13

Dětský domov se školou

- (1) Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti
 - a) s nařízenou ústavní výchovou,
 1. mají-li závažné poruchy chování, nebo
 2. které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo
 - b) s uloženou ochrannou výchovou,
 - c) jsou-li nezletilými matkami a splňují podmínky stanovené v písmenu a) nebo b), a jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou.
- (2) Dětské domovy se školou se zřizují odděleně pro děti podle odstavce 1. Podle potřeby v nich mohou být zřízeny rodinné skupiny odděleně v souladu s odstavcem 1.
- (3) Výjimky z ustanovení odstavce 2 může udělit ministerstvo.
- (4) Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.
- (5) Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou.
- (6) Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovníprávní vztah, je přerazeno do výchovného ústavu.

§ 14

Výchovný ústav

(1) Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

(2) Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti podle odstavců 1 a 3, které jsou nezletilými matkami, a jejich děti, nebo pro děti podle odstavců 1 a 3, které vyžadují výchovně léčebnou péči.

(3) Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.

(4) Výjimky z ustanovení odstavce 2 může udělit ministerstvo.

§ 15

(1) Při výchovném ústavu se jako jeho součást zřizuje základní nebo speciální škola.

(2) Při výchovném ústavu může být jako jeho součást zřízena střední škola.

HLAVA V

PRÁVA A POVINNOSTI DĚTÍ UMÍSTĚNÝCH V ZAŘÍZENÍ, ŘEDITELE ZAŘÍZENÍ A OSOB ODPOVĚDNÝCH ZA VÝCHOVU

§ 20

Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení

(1) Dítě má právo

a) na zajištění plného přímého zaopatření,

b) na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,

c) na respektování lidské důstojnosti,

d) na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,

e) na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,

f) na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem,

g) být seznámeno se svými právy a povinnostmi,

h) účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově, stanovených tímto zákonem,

i) obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním orgánům, orgánům územní samosprávy a právníkům a fyzickým osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany, byla ze zařízení odeslána v následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům zařízení, a to bez kontroly jejich obsahu,

j) vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají; názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti, požádat o osobní rozhovor a uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zaměstnancem České školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje, a to bez přítomnosti dalších osob,

l) být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat,

m) na informace o stavu svých úspor či pohledávek,

n) na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu za podmínek stanovených tímto zákonem, a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv,

o) přijímat v zařízení se souhlasem pedagogického pracovníka návštěvy osob, které nejsou uvedeny v písmenu n),

p) opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let věku.

(2) Dítě má povinnost

a) plnit ustanovení vnitřního řádu,

b) dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,

c) hradit ze svých příjmů náklady spojené s přepravou do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo,

d) poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech,

e) předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány.

(3) Na děti, kterým je poskytována preventivně výchovná péče podle § 16, se vztahují ustanovení odstavce 1 s výjimkou písmen a) a o) a odstavce 2 s výjimkou písmen c) a d).

§ 24

Povinnosti ředitele zařízení

(1) Ředitel zařízení je povinen

a) seznámit dítě s jeho právy a povinnostmi,

b) oznámit neprodleně okresnímu úřadu jméno a příjmení dítěte, jsou-li splněny podmínky pro jeho osvojení nebo pěstounskou péči,

c) předat dítě podle rozhodnutí okresního úřadu do péče budoucího osvojitele nebo pěstouna,

d) dát příslušnému soudu podnět ke zrušení ústavní výchovy, pominuly-li důvody pro její nařízení,

e) dát příslušnému soudu podnět ke zrušení ochranné výchovy, jestliže bylo dosaženo účelu ochranné výchovy nebo pominuly-li před jejím započatím okolnosti, pro něž byla uložena,

f) předběžně projednat postup podle písmen c) až e) s příslušným okresním úřadem a osobami odpovědnými za výchovu,

g) podat po předchozím projednání s příslušným okresním úřadem příslušnému soudu podnět k prodloužení ústavní výchovy nebo podat návrh na prodloužení ochranné výchovy, vyžaduje-li to zájem dítěte,

h) podávat informace o dítěti osobám odpovědným za výchovu nebo okresním úřadům na jejich žádost,

i) projednat předem opatření zásadní důležitosti s osobami odpovědnými za výchovu dítěte, nehrozí-li nebezpečí z prodlení, a bezodkladně je informovat o provedeném opatření; nejsou-li dosažitelné, navrhnout soudu ustanovení opatrovníka,

j) informovat v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný okresní úřad o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení, a to v termínu nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte,

k) umožnit dítěti, které má být propuštěno ze zařízení z důvodu zletilosti, jednání se sociálním kurátorem,

l) propustit dítě mladší 15 let podle § 23 odst. 1 písm. a) a b) pouze v doprovodu osob odpovědných za výchovu, nepožádají-li v této věci písemně o jiný postup,

m) uskutečňovat program rozvoje osobnosti dítěte a záznamy o jeho plnění.

(2) Ředitel zařízení je dále povinen

a) vydávat a měnit vnitřní řád zařízení, a to po jeho schválení ředitelem příslušného diagnostického ústavu,

b) oznamovat bezodkladně příslušnému diagnostickému ústavu změny v počtech dětí a podstatné informace o účinnosti uskutečňovaných soudních rozhodnutí o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo předběžném opatření,

c) oznamovat neprodleně příslušnému diagnostickému ústavu jméno a příjmení dítěte, které bylo oznámeno okresnímu úřadu podle odstavce 1 písm. b) jako vhodné pro osvojení nebo ke svěřením do pěstounské péče,

d) stanovit výši příspěvku na úhradu péče poskytované dětem v zařízení,

e) vydávat rozhodnutí o úhradě nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, hrazené zařízením podle § 2 odst. 8 písm. d),

f) předat dítě mladší 18 let po ukončení jeho pobytu v zařízení osobám odpovědným za výchovu nebo jiným osobám uvedeným v rozhodnutí, na jehož základě dochází k propuštění dítěte, nedošlo-li k předání dítěte dříve; současně těmto osobám předá věci, jež jsou ve vlastnictví dítěte,

g) informovat nezaopatřenou osobu o možnosti podat žádost o uzavření smlouvy o prodlouženém pobytu v zařízení podle § 2 odst. 7.

(3) Ředitel diagnostického ústavu

a) vydá bezodkladně stanoviska k návrhům vnitřních řádů zařízení ve svém územním obvodu,

b) vydává a mění vnitřní řád diagnostického ústavu po předchozím souhlasu ministerstva.

(4) Ředitel zařízení uzavře smlouvu o prodlouženém pobytu v zařízení podle § 2 odst. 7 s nezaopatřenou osobou, připravuje-li se tato osoba soustavně na budoucí povolání i po dosažení zletilosti, a to na základě její žádosti.

(5) Ředitel zařízení ukončí pobyt dítěte v zařízení

- a) jestliže soud zrušil ústavní výchovu nebo ochrannou výchovu,
- b) dosáhne-li zletilosti, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání,
- c) dosáhne-li věku 19 let, byla-li mu prodloužena ústavní výchova nebo ochranná výchova, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání,
- d) jestliže rozhodnutí soudu o osvojení nebo o svěřením dítěte do pěstounské péče nabylo právní moci,
- e) po uplynutí 3 měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření u dítěte, nebylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé.

§ 25

Na ředitele střediska se práva a povinnosti uvedené v § 23 a 24 vztahují přiměřeně.

§ 26

Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči zařízení

(1) Osoby odpovědné za výchovu mají právo

- a) na informace o dítěti, a to na základě své žádosti,
- b) vyjadřovat se k návrhu opatření zásadní důležitosti ve vztahu k dítěti, nehrozí-li nebezpečí z prodlení a na informace o provedeném opatření,
- c) na udržování kontaktu s dítětem, nebrání-li tomu závažné okolnosti ohrožující dítě,
- d) na poradenskou pomoc zařízení ve věcech výchovné péče o dítě,
- e) písemně požádat ředitele zařízení o povolení pobytu dítěte u osob podle § 23 odst. 1 písm. a) a b).

(2) Osoby odpovědné za výchovu dětí umístěvaných do zařízení na základě rozhodnutí soudu mají zejména povinnost

- a) hradit příspěvek na úhradu péče poskytované dětem v zařízeních podle § 27, 28, § 29 odst. 3 a § 30,
- b) při předání dítěte do určeného zařízení 13) předat současně dokumentaci uvedenou v § 5 odst. 5,
- c) zajistit doprovod dítěte mladšího 15 let v případech postupu podle § 23 odst. 1 písm. a) a b) a § 24 odst. 5 písm. a), popřípadě požádat písemně v této věci o jiný postup,

- d) seznámit se s vnitřním řádem zařízení a dodržovat jeho ustanovení,
- e) oznámit bezodkladně zařízení podstatné okolnosti pobytu dítěte u nich, týkající se zejména jeho zdraví a výchovy,
- f) předat dítěti umístěnému do zařízení na základě jejich žádosti finanční částku jako kapesné ve výši stanovené v § 31,
- g) hradit náklady na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky poskytnuté dítěti, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud byly poskytovány na jejich žádost.

Seznam kojeneckých ústavů a dětských domovů dle krajů

Praha:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Praha 4 (Sulická 120, 140 00)

KÚ Praha 5 (U včely 176, 150 00)

KÚ Praha 10 (Vinohrady, Říčanská 1, 101 00)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Praha 9 - Dolní Počernice (Národ. hrd.1, 190 12))

DD Praha 9 - Klánovice (Smržovská 77, 190 14)

PŠI Sedlec -Prčice (Jetřichovice 1, 257 91)

Středočeský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Stránčice (Hrdinů 175, 251 63)

KÚ Milovice (Dětská 361, 289 23)

KÚ Mladá Boleslav (Kellnerova 565, 293 01)

KÚ Kladno (Brjanská 3079, 272 04)

KÚ Kolín (Tylova 129, 280 02)

DĚTSKÉ DOMOVY :

DD Sázava (Benešovská 7, 285 06)

DD Sázená (Velvary) 39 (273 24)

DD Solenice 42 (262 33)

DD Nymburk (Resslova ul. 613, 288 02))

DD Nymburk (Palackého třída /515, 288 02)

DD Nové Strašecí (Okružní 647, 272 01)

DD Pyšely (Senohrabská 112, 251 67)

DD Ledce -Smečno 55 (273 05)

DD Kralupy n/Vltavou (U Sociálního domu 438, 278 01)

DD Jizerní Vtelno (Stránov -Krnsko 83, 394 31) 326 /723 178

DD Stochov (Hornická 203)

DD Prachatice (Zlatá Stezka)

DD Kamenice (Olešovice /9)

SOUKROMÉ DĚTSKÉ DOMOVY:

SDD Lazec 2 (Příbram, 261 01)

SDD Korkyně 19 (262 06)

Plzeňský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Trnová 200 (330 13)

KÚ Plzeň, (Na Chmelnicích 6, 323 33)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Horšovský Týn (Nová Ves 1, 346 01)

DD Staňkov (ul. Mauthauserova 17, 345 61)

DD Tachov (P. Jilemnického 576, 347 01) 374 /725 078

DD Planá u Mar. Lázní (Dukelských hrdinů 67, 348 15)

DD Plzeň (Vojanova 22, 318 11)

DD Nepomuk 278 (335 01)

DD Kašperské Hory (341 92)

Královehradecký kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Broumov (TGM 250, 550 01)

KÚ Dvůr Králové n/Labem (Zamenhofova 1710, 544 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Broumov (Parková 246, 550 01)

DD Dolní Lánov 126 (543 41)

DD Nechanice (Hradecká 267, 503 18)

DD Potštejn (Českých bratří 141, 517 43)

DD Vrchlabí (Žižkova 497, 543 01)

DD Sedloňov 153 (517 91)

Jihočeský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Kamenice n/Lipou (V.Nováka 305, 394 70)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Boršov n/ Vltavou 168 (373 82)

DD Horní Planá (sídl. Míru 40, 382 26)

DD Horní Planá (Švermova 116, 382 26)

DD Písek (Šobrova 111, 397 01)

DD Radení 1-Tábor (391 20)

DD Volyně (Školní 319, 387 01)

DD Zvíkovské Podhradí 42 (398 18)

DD Žichovec 17 (Strunkovice n/Blanici, 383 01)

DD Kamenice n/Lipou (Jírova 644, 394 70)

DD Hranice (Purgešova 4, 753 01)

DD Husinec (Komenského 73)

DD Nemyšl 1

DD Sušice (pobočka DD Kašperské Hory)

DD Chanovice (pobočka DD Kašperské Hory)

SOUKROMÉ DĚTSKÉ DOMOVY:

SDD Koryto (Zbytiny 32, 384 41)

SDD Úraz 1 (Mladá Vožice, 391 43)

Ústecký kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Rumburk (U stadionu 3, 408 01)

KÚ Teplice (Vrchlického 19, 415 02)

KÚ Most (Husitská 1683, 434 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Žatec (Lidická, 438 01)

DD Žatec (Pražská 808, 438 01)

DD Žatec (Volyňských Čechů 1015, 438 01)

DD Mašťov (Zámecká 1, 431 56)

DD Česká Kamenice (Komenského 491, 407 21)

DD Krásná Lípa (Smetanova 12, 407 46)

DD Most (Borovského 1146, 434 01)

DD Ústí n/Labem (Špálova 2712/2, 400 11)
DD Ústí n/Labem -Střekov (Truhlářova 16, 400 03)
DD Tisá 280 (403 36)
DD Tuchlov 47 (Ohnič,417 65))
DD Lipová u Šluknova 417 (407 81)
DD Litoměřice (Čelakovského 8, 412 01)
DD Krupka (Na hamrech 182, 417 41)
DD Krupka (Libušín 151, 417 41)
DD Chomutov (Čelakovského 852, 430 01)
DD Vysoká Pec 145 (431 11)
DD Dlažkovice -Třebenice 1 (411 13)
DD Hora Sv. Kateřiny (Dolní 310, 435 45)

Olomoucký kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Olomouc (Dolní Hejčinská 35, 772 00)
KÚ Olomouc (U DD 269, 772 00)
KÚ Šumperk (Dolnomlýnská 13, 787 01

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Olomouc – Lazce (U sportovní haly 1a, 772 00)
DD Štíty (Školní 86, 789 91)
DD Stará Ves u Přerova 204 (750 02)
DD Plumlov – Balkán 333 (798 03)
DD Lipník n/Bečvou (Tyršova 772, 751 31)
DD Jeseník – Lázně (Priesnitzova 405, 790 01)
DD Černá Voda 1 (790 01)
DD Čechy pod Košířem (Mánesova 1)
DD Konice (Vrchlického 369, 798 52)
DD Olomouc -Lazce (U sportovní haly 1a, 772 00)

Liberecký kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Liberec, (Husova 91, 460 01)
KÚ Liberec, (U Sirotčince 10, 460 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Česká Lípa (Mariánská 570, 470 01)
DD Frýdlant v Čechách (Větrov 3005, 464 01)
DD Dubá - Deštná 6 (471 41)
DD Jablonec n/Nisou (Pasecká 20, 466 01)
DD Jablonné v Podještědí (Zámecká 1, 471 25)
DD Krompach 47 (471 57)
DD Semily (Nad školami 480, 513 01)
DD Jablonec n/Nisou (Palackého 10, 466 01)

Vysočina:

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Senožaty 196 (394 56)
DC Jihlava (Jiráskova 67, 586 01)
DD Jemnice (Třešňová 748, 675 31)

DD Náměšť n/Oslavou (Krátká 284, 675 71)

DD Nová Ves u Chotěboře 1 (582 73)

DD Kamenice n/Lipou (Jírova 644, 394 70)

DD Hrotovice (Sokolská 362, 675 55)

DD Humpolec (Libická 928, 396 01)

DD Budkov 1 (675 42)

DD Telč (Štěpnická 171, 588 56)

DD Rovečné 40 (592 65)

SOUKROMÉ DĚTSKÉ DOMOVY:

SDD Budišov - Holeje 82 (675 03)

Jihomoravský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Brno, (Hlinky 136/132, 603 00)

KÚ Brno,Žabovřesky, (Voroněžská 5, 616 00)

KÚ Kyjov (Strážovská 976, 697 33)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Hodonín (Jarošova 1, 695 01)

DD Hodonín u Kunštátu 48, 679 71 (Lysice)

DD Brno -Žabovřesky (Zeleného 51, 616 01)

DD Mikulov (Nádražní 26, 692 01)

DD Strážnice (B. Hrejsové 1255, 696 62)

DC Znojmo (Mládeže 10, 669 02) 515/ 225 151

DD Znojmo (Na návrší 3, 669 00) 515 /224 506

Zlínský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Valašské Meziříčí (Žerotínova 211, 757 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Uherské Hradiště (J. z Poděbrad 313, 686 01)

DD Uherský Ostroh (Sokolovská 620, 687 24)

DD Zlín (Lazý 3689, 760 01)

DC Zlín (Burešov 3675, 760 01)

DD Zašová 172 (756 51)

DD Vizovice (Chrastěšovská 65, 763 12)

DD Liptál 91 (756 31)

DD Kroměříž (U Sýpek 1306, 767 01)

Moravskoslezský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Janovice u Rýmařova (Rýmařovská 1, 793 42)

KÚ Havířov – Prostřední Suchá (Hornická 8, 735 64)

KÚ Opava (Níkladní 29, 746 01)

KÚ Ostrava – Zábřeh (Jedličkova 5, 700 44) a (Rýparova 51, 700 30)

KÚ Krnov (Hlubčická 20, 794 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Opava (Rybí Trh 14, 746 85)

DD Melč (747 84)
DD Karviná – Fryštát (Vydmuchov 1835/10, 733 01)
DD Ostrava Hrabová (Reymontova 2a, 720 00)
DD Ostrava – Slezská Ostrava (Bukovanského 25, 710 00)
DD Vrbno pod Pradědem (nám. Sv. Michala 17)
DD Příbor (Masarykova 607, 742 58)
DD Lichnov 253 (793 15)
DD Havířov – Podlesí(Bludovice, Čelakovského 1, 736 01)
DD Čeladná 87 (739 12)
DD Budišov n/Budišovkou (Dukelská 636, 747 87)
DD Brušperk (Sportovní 584, 739 44)
DD Nový Jičín (Revoluční 56, 741 01)
DD Horní Benešov (Svobody 428, 739 12)
DD Frýdek – Místek (Bruzovská 328, 738 01)
DD Milotice n/Opavou 27 (793 11) 554 /718 120

Karlovarský kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ Aš (ul. Vladivostocká 9, 352 01)
KÚ Aš (ul. Neumannova 1273, 352 01)
KÚ Karlovy Vary (Zítkova 4, 360 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DD Aš (ul. Na vrchu 26, 352 01)
DD Cheb (Goethova 16, 350 02)
DD Horní Slavkov (Dlouhá ul. 22, 357 31)
DD Mariánské Lázně- Úšovice (Palackého 101, 353 01)
DD Karlovy Vary (Jarní 6, 360 01)
DD Ostrov n/ Ohří (Krušnohorská ul. 615, 363 01)
DD Plesná u Chebu (Nádražní 338, 351 35)
DD Horní Slavkov (Zahradní ul., 357 31)
DD Ostrov n/ Ohří (ul. Dukels. hrdinů, 363 01)

SOUKROMÝ DĚTSKÝ DOMOV:

SDD Mezirolí 4 (nebo p. Nová Role – P.O.BOX 39, 362 25)

Pardubický kraj:

KOJENECKÉ ÚSTAVY:

KÚ SVITAVY (U kojeneckého ústavu 2 ,568 02)
KÚ Holice (Staroholická 354, 534 01)

DĚTSKÉ DOMOVY:

DC Sezemnice (Veská 21, 533 04)
DD Moravská Třebová (JK Tyla 65, 571 01)
DD Holice v Čechách (Husova 623, 534 01)
DD Horní Černá 188 (561 56)
DD Dolní Černá 746 (561 56)
DD Polička (A. Lidmilové 505, 572 01)
DD Pardubice (Bulharská 235, 530 03)

Příběh přímé adopce

„Dvaadvacetiletá svobodná matka, která považovala za nutné utajit těhotenství před svou rodinou i širším okolím. Nikomu se o tom nezmínila a kontaktovala nás až měsíc před porodem. Jak bývá v případech utajovaného těhotenství pravidlem, její gravidita na ní nebyla nijak patrná. Následná gynekologická prohlídka ale vysoký stupeň těhotenství potvrdila. Matka si přála, aby její dítě ani jeden den pobývat v kojeneckém ústavu a žádala o zprostředkování přímé adopce. Uvedla dále, že se chce s budoucími osvojiteli setkat. Jejím přání jsme vyhověli a až do porodu jsme ji ubytovali v jednom našem zařízení. Krásnou několikadenní holčičku jsme spolu s matkou převezli z porodnice na FOD. Zde ji matka po sepsání záznamu o předadopční péči osobně předala novým rodičům, kteří byli státem prověřeni jako vhodní osvojitelé (stejně jako v ostatních případech přímé adopce "přes" FOD). Po šesti týdnech matka podepsala na úřadě souhlas s osvojením. Noví rodiče při té příležitosti vyhověli jejímu přání a umožnili jí kontakt s dcerkou. Asi hodinové setkání proběhlo na FOD, protože matka nechtěla znát adresu osvojitelů. O své dcerce si s nimi přátelsky popovídala a odešla spokojená a uklidněná. Později se nám svěřila, že toto setkání jí velmi pomohlo vyrovnat se s celou situací, protože se přesvědčila, že její dcerka se má dobře a že ji budoucí osvojitelé mají opravdu rádi. Nyní je již malá Deniska osvojená. Vzhledem k tomu, že matka jí jako trvalé bydliště určila bydliště osvojitelů, celé řízení proběhne zde a ani úřady místa bydliště matky se nic nedozví. V tom vlastně spočívá ono utajení - nejen před okolím, ale i před úřady v místě bydliště. Matka sice rodí ve vzdálené porodnici, v rodném listě dítěte je však uvedena. Pokud je vdaná, je v rodném listě zapsán i manžel. I ten by pak musel dát souhlas k osvojení.“

(www.fod.cz/adopce (NRP)/kazuistika přímých adopcí/utajený porod a přímá adopce, 2009)

**STŘEDISKO
NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE**

Adresa: Jelení 91, 118 00 Praha 1

Telefon, fax: 233 355 309

Telefon: 233 356 701

E-mail: info@nahradnirodina.cz

URL: www.nahradnirodina.cz

DESATERO PRO NÁHRADNÍ RODIČE

Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, DrSc., Doc. MUDr. Zdeněk Dytrych, DrSc.
Jak a proč nás trápí děti. Praha, Grada, 1997

Je jasné, že nelze nikoho chránit před nejrůznějšími problémy a těžkostmi, které přináší život – jde jen o to, abychom k tomu, co je nutné a na nás nezávislé, nepřidávali ještě sami svými postoji a svým jednáním zbytečně něco navíc. Pokusili jsme se sestavit své poznatky a zkušenosti do jakéhosi desátera, jež by nám tu mělo být nikoli přímým návodem, ale aspoň inspiračním vodítkem.

1. **Nebojme se přijmout své náhradní rodičovství!** Slovo náhradní tu neznamená něco podřadného, naopak znamená pomoc dítěti tam, kde je jí nejvíce potřeba. Důraz je na slovu „rodičovství“. To je skutečné a pravé, jestliže jsme jednou dítě za své přijali – a jestliže jsme je přijali takovým, jaké je, tj. bez předsudků a bez podmínek. Psychologické rodičovství je povýšeno nad pouhé biologické zplození dítěte.
2. **Nebojme se o lásku dítěte!** Není hlas krve. Prokázalo se v mnoha výzkumech, že dítě za matku a otce přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají, a že mu vůbec nezáleží na tom, zdali k tomu mají potvrzení z porodnice. Vzájemný vztah se vytváří soužitím čili sdílením života.
3. **Nebojme se práce na sobě samých!** Je pravda, že biologičtí rodiče mají snazší cestu k porozumění dítěte v jeho individualitě a jedinečnosti. Adoptivní rodiče a ostatní

...v budoucnu v mnohem větší míře se k tomu mu / nejdříve propracovat. Dítě je tajemstvím, které musí teprve odhalovat. Nedočkavost, netrpělivost, dlouhodobé neuspokojení potřeby rodičovství jsou jim v tom spíše překážkou než pomocí. Překypují citem, který musí být regulován a sveden do účelných pracovních kolejí. Musí zkrátka na sobě víc pracovat, musí více myslet, více toho prociťt (a zřejmě i více vytrpět) – zato však (a to je nepochybně odměna nad odměny) velkou většinou své rodičovství také do větší hloubky prožijí a více si z něho pro růst své vlastní osobnosti odnášejí.

4. **Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná.** Nový svazek nemůže pojitit sebelepší zákon, nýbrž pravda. Náš zákon o rodině vychází adoptivnímu svazku dalekosáhle vstříc. Poskytuje mu vnější ochranu. Vnitřní ochranu mu však mohou zajistit jen rodiče sami. Stane se tak, přijmou-li identitu adoptivních rodičů a budou-li vést dítě, aby i ono přijalo pozitivní identitu adoptovaného dítěte. Tato identita je svým způsobem „jiná“ a „zvláštní“, ale není v podstatě ani horší, ani lepší než identita tzv. normální. Literatury je o tom dost a další pomoc a vedení získají osvojitelé (a ovšem i pěstouni, nevlastní rodiče atd.) v poradenské službě krajských zařízení pro náhradní rodinnou péči, v kojeneckých ústavech, na pracovištích klinické psychologie apod.
5. **Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní!** To proto, aby nebylo zaskočeno informacemi, kterým nerozumí, a které mohou neblaze poznamenat jeho vztah k rodinným vychovatelům. Jeho identita adoptivního dítěte má být jasná, čistá, spolehlivá. Má si být jisto, že „jeho lidé“ je mají rádi, že je „nedají, děj se co děj“, že jim na něm záleží jako na „ničem jiném na světě“.
6. **Nestačí sdílet, je třeba sdílet!** Nečekat, až se dítě bude ptát, ale začít při vhodné příležitosti sami! Adoptivní rodiče se někdy mylně domnívají, že když dítěti jednou řekli, že je přijali z dětského domova a dítě na to nijak nereagovalo, že splnili svou povinnost a že je vyhráno. K tomu, aby to dítě pravdu skutečně přijalo a dobře zabudovalo do své osobnosti, je však třeba onen fakt opakovaně sdělovat a opakovaně v pevném citovém společenství prožívat. Např. den, kdy jsme dítě přijali, slavíme jako druhé narozeniny a jako „nejšťastnější den našeho života“, doneseme květiny paní ředitelce kojeneckého ústavu nebo dětského domova atd. Podnětů a zkušeností přináší opět naše literatura dost a dost.
7. **Dítě není z nás, ale je naše!** Nemusíme se bát nepříznivá genetické výbavy, ale musíme počítat s tím, že některé povahové rysy dítěte, jeho sklony, úroveň intelektových schopností i rozložení a výkonnost jeho jednotlivých mentálních funkcí jsou vždy do určité míry dědičtím po předcích. S tímto dědičným vkladem máme dále výchovně hospodařit, k dobrému ho užívat, ale nesnažíme se jej vymazat, potlačit, přetvořit. Pamatujeme na moudrého J.A.Komenského a nemysleme si, že jsme mistry nad mistry, nýbrž přijíme s vděčností jako vzácný dar to, co nám v dítěti bylo svěřeno. Snažíme-li se dítěti porozumět, udělali jsme už první krok na dobré cestě.
8. **S horším počítejme, lepším se nechme překvapit!** Tato poučka platí ostatně všude tam, kde rodiče, ať vlastní nebo nevlastní, přijímají s dítětem něco neznámého – což je vlastně vždy. Přepjatá očekávání, nadnesené ideály, které do dítěte vkládáme, jsou stejně

nebezpečně jako určitá zaslíbení, jež by dítě podle našeho přání mělo splnit. A stejně tak je tomu s důvěrou v „neomezenou moc výchovy“, ba i v „neomezenou moc lásky“, a to především té naší. Zklamání, které následuje, stojí pak nezřídka na začátku celého koloběhu neblahých příčin a následků, na jehož konci jsou poruchy chování dítěte a bolest rodičů nad svých výchovným nezdarem. Lze říci, že čím vyhraněnější představu mají osvojitelé, pěstouni a nevlastní rodiče o tom, jak má dítě vypadat a čeho má dosáhnout, tím problematičtější bývá jejich výchovné působení a ovšem i jeho výsledek. Více než tzv. prostí lidé bývají proto ohroženi intelektuálně, umělci se svými ambicemi, ale i někteří lidé „věřící“, lpící na neměnných a přísných pravidlech regulujících život.

9. **O původních rodičích dítěte jen to dobré!** K identitě dítěte patří vědomí o vlastním původu, a tedy i vědomí o biologických rodičích – ke zdravé identitě patří světlý obraz o původu a lidech na něm účastných. S existencí původních rodičů se musí vyrovnat jak osvojitelé, tak nevlastní matky a otcové po rozvodu nebo úmrtí rodičů vlastních. Jen pěstouni mají v tomto bodě situaci poněkud usnadněnu, neboť původní rodiče podle zákona zastupují, avšak plně je nenahrazují. Nesnažíme se v dítěti vzbuzovat pocit vděčnosti, že jsme je vytrhli z nebezpečí, vysvobodili z bídy, ochránili je před strádáním, ať už ve vlastní rodině, nebo kdesi v ústavu, ale realisticky mu nabízíme sebe jako ty, kdo je mají rádi. O původních rodičích mluvíme tak, abychom mohli eventuálně podrobnosti přidávat, ale nemuseli nic měnit. Fakt, že dítě opustili, vykládáme spíš jako nemoc, nedostatek schopností k výchově, nešťastnou shodu okolností, „nerozumnost“, duševní poruchu, nikoliv však jako morální špatnost. Děti (nejčastěji ve věku až po pubertě) někdy vysloveně chtějí o svých rodičích vědět, někdy je chtějí i vidět – ani v tom případě není třeba jim bránit, pokud je možné setkání uskutečnit. Zkušenost říká, že tam, kde byla identita dítěte dobře budována a kde se osvojitelé či jiní vychovatelé neprohřešili proti tomuto přikázání, ani takové setkání zpravidla nezpůsobí ve vzájemných vztazích žádný otřes – ale naopak vztahy posílí. Dítě ocení, že „jeho lidé“, tj. ti praví, kteří s ním žijí a mají je rádi, o jeho zploditelích nic zlého neřekli – ti to praví rodiče stoupnou tedy v jeho hodnocení.
10. **Otevřené rodinné společenství!** Adoptivní rodiny jako ostatně vůbec všechny rodiny, které se něčím výrazně vymykají z běžné společenské konvence, mívají tendenci izolovat se a vytvářet si obranné a ochranné mechanismy. Jako by očekávaly útok zvenčí a už předem proti němu staví své vnitřní barikády. Taková tendence samozřejmě neprospívá nikomu, a zejména ovšem dítěti. Nezřídka se stane, že dítě pak (nejčastěji v době dospívání) „naletí“ na lákadla nejrůznějších part, jež mu nabízejí nové „netušené“ zkušenosti a požitky zakázaného ovoce. Proto je dobré, aby od počátku byli do adopce dítěte zasvěceni prarodiče, příbuzní a známí, aby s rodiči byli zajedno v postojích k dítěti, aby spolupracovali a pomáhali v těžkostech. Zkušenost totiž říká, že vnitřním rozpadem je sice ohroženo bezdětné manželství víc než manželství s dětmi, ale že manželství s „přijatými“ dětmi je vystaveno větším nebezpečím než manželství s dětmi vlastními. Jako tedy musí adoptivní rodiče pracovat více sami na sobě, tak je třeba, aby i jejich blízké i vzdálenější společenské okolí jim bylo v jejich životním úkolu více nápomocno.